

ΤΟ ΚΑΛΟΝ
ΚΑΙ
ΤΟ ΚΑΚΟΝ,
ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΙ' ΟΛΟΥΣ.

ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ
ΠΑΥΛΟΥ ΜΑΝΤΕΚΑΤΖΑ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Παύτας.
ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΝΕΩΤΑΤΟΝ

Βραβευθὲν κατὰ τὸν διαγωνισμὸν τῆς Ῥαβίτζας.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΜΕΝΗ
(Συμφώνως μετὴν ὑπ' ἀριθ. 2570-9181/7210 Ἐγκύκλιον τοῦ
Ἰπουργ. τῶν Ἐκκλησίας καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδείσεως.)
Ῥπὸ Ε. Π. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ.

Πρὸς χρῆσιν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων καὶ παντὸς φιλομαθοῦς.

Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν
ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ὅτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε
αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ
προφῆται. (ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ἘΥΑΓ. ΚΕΦ. Ζ.)

118691

ΠΑΤΡΑΙ,
ΤΥΠΟΙΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ Π. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ.

(Πλατεία Γεωργίου).

ΤΟ ΚΑΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΚΟΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἐξέτασις τῆς Συνειδήσεως.

ΥΜΕΙΣ, οἵτινες ἀκροάζεσθέ μου, ἔλθετε περὶ ἐμέ. Ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος ὡς ὑμεῖς, μὲ τὰς αὐτὰς ἀδυναμίας μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὰ ὠραῖα καὶ καλὰ πράγματα, μὲ τὴν αὐτὴν ἀνησυχίαν τοῦ νὰ γνωρίζω τί εἶναι πᾶν πλάσμα γεννηθὲν ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ὡς ὑμεῖς, αἰσθάνομαι καὶ ἐγὼ ἐμαυτὸν ἀδύνατον καὶ μηδὲν, ὅταν ἦμαι μόνος· ἕνεκα τούτου ζωρὰ ἀνάγκη μὲ ὠθεῖ νὰ ζητῶ ἄλλους ἀδελφοὺς μετὰ τῶν ὁποίων νὰ δύναμαι νὰ συνομιλῶ καὶ νὰ συνεργάζωμαι. Καθὼς ὑμεῖς καὶ ἐγὼ διορῶ περὶ ἐμαυτὸν, καὶ βλέπω ὅτι εἶμαι πρᾶγμα διαφοροτικὸν τοῦ κόσμου, ὅστις μὲ περικυκλόνει, καὶ τὸν ὅποιον ἐγὼ βλέπω καὶ ἐγγίζω· ὅθεν χωρὶς νὰ ἦμαι φιλόσοφος, καὶ χωρὶς νὰ ἀναγνώσω ποτὲ μίαν γραμμὴν μεταφυσικῆς, αἰσθάνομαι κάλλιστα ὅτι εἶμαι ὄν τι ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἴκου μένης, μετὰ τῆς ὁποίας εἶμαι εἰς συνεχῆ καὶ ἀμεσον συνάφειαν.

Ἐγὼ εἶμαι καθ' ὅλα ὁμοίος πρὸς ὑμᾶς· ὅθεν αἰσθάνομαι ἐπίσης ἀπὸ φορᾶς εἰς φορὰν τὴν ἀνάγκην νὰ συγκεντρωθῶ εἰς ἐμαυτὸν, καὶ μετ' ὀλίγας στιγμὰς σκέψεως ἐννοῶ ὅτι κάτι τι τὸ ὅποιον αἰσθάνεται, σκέπτεται καὶ κρίνει, κινεῖται ἐν ἐμοί· τούτου ἕνεκα μοι συμβαίνει νὰ βλέπω ἀντανακλωμένην ἐν ἐμαυτῷ τὴν εἰκόνα τῆς νοημοσύνης μου, καθὼς εἰς καθρέπτῃ διακρίνω τὸ σχῆμα τοῦ σώματός μου. Εἶμαι λοιπὸν πλάσμα τὸ ὅποιον αἰσθάνεται καὶ σκέπτεται, εἶμαι ἄνθρωπος λογικός.

Ἄλλὰ προχωρῶ ἐν βῆμα, καὶ κλείων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ λησμονῶν ὅλα τὰ ἀντικείμενα ἅτινα μὲ περικυκλοῦσι, φροντίζω νὰ εἰσχωρήσω ἔτι περισσότερο εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐσωτερικοῦ μου τούτου κόσμου, ὅστις εἶναι συνειδήσις, δι' ἧς

ἐξετάζω. Τότε, ὄχι μόνον αἰσθάνομαι καθαρῶς ὅτι ὑπάρχω ταύτην τὴν στιγμήν, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὑπῆρξα χθὲς καὶ πρὸ ἐνὸς μηνὸς καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Αὕτη ἡ διανοητικὴ δύναμις, ἣτις μοὶ ἐπαναφέρει τὴν συνείδησιν χρόνου ὑπάρξαντος, εἶναι ἡ μνήμη· καὶ ἀνευ αὐτῆς ἠθέλομεν εἶσθαι χειρότεροι τῶν ζώων, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰς μεταβολὰς αἰτινες συνέβησαν εἰς ἡμᾶς ἢ εἰς τὰ πράγματα ἅτινα μᾶς περικυκλοῦσιν. Ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ πολυτίμου τούτου ὀδηγοῦ, διέρχομαι ἐκ νέου, ὡς τὰς τελίδας βιβλίου τινὸς, ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς παρελθούσης ζωῆς μου, καὶ φθάνω εἰς μίαν στιγμήν καθ' ἣν αἱ ἀναμνήσεις συγχέονται καὶ δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον ὅτι ὑπῆρξα. Ἐνταῦθα ἐρχονται εἰς συνδρομήν μου οἱ πρὸ ἐμοῦ γεννηθέντες ἄνθρωποι καὶ μοὶ λέγουσιν, ὅτι ὑπῆρξε στιγμή καθ' ἣν ἐγεννήθη καὶ ἤρχισαν ὑπάρχω, καὶ ὅτι θὰ ἔλθῃ καιρὸς καθ' ὃν θέλω παύσει τοῦ νὰ ζῶ.

Εἶμαι λοιπὸν πλάσμα, τὸ ὁποῖον γεννᾶται, ζῆ καὶ ἀποθνήσκει. Ἐλάβον τὴν ζωὴν παρὰ τοῦ Πατρὸς μου καὶ τῆς Μητρὸς μου· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐγεννήθησαν ὡς ἐγὼ, καὶ ὡς ἐγὼ θὰ ἀποθάνωσι καὶ οὗτοι ἔλαβον τοὺς γεννήτοράς των. Καὶ οὕτω διὰ μακροτάτης ἀλύσσου ὑπάρξεων φθάνομεν εἰς τὸν πολὺ μεμαχρυσμένον χρόνον καθ' ὃν ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸ κόσμον, καὶ ἔκαμε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίότητα αὐτοῦ. Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐφανερῶθη εἰς τὸν ἄνθρωπον παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου· καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ υἱὸς του, ἦλθεν εἰς τὴν γῆν ταύτην διὰ νὰ μᾶς ἐπιστηρίξῃ εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν, καὶ νὰ δείξῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ διατρέξῃ, διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἀξία τοῦ Πλάστου της.

Ἡ συνείδησις λοιπὸν ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν βλέπομεν ἑαυτοὺς εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ Θεοῦ· καὶ αἱ ἀλήθειαι ἐκεῖναι τὰς ὁποίας ἀναγινώσκομεν εἶναι ἀποκάλυψις αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Γενόμενοι ἐφέραμεν μεθ' ἡμῶν ἀκτίνα τινὰ τοῦ Θεοῦ φωτὸς του καὶ οἱ συγγενεῖς ἡμῶν ἀνατρέφοντες ἡμᾶς, μᾶς ἐδίδαξαν τὸν νόμον ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος Πλάστης ἤλθε νὰ φανερώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· καὶ οὗτοι ἀναζωπυροῦντες αὐτὸν διὰ τῆς ἀγάπης καὶ νοημοσύνης τὸν διεβίβασαν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Καὶ τὸν ἅγιον τοῦ-

τον Νόμον, τὴν ἱστορίαν ταύτην τῆς καταγωγῆς ἡμῶν, θέλομεν διδάξει ἡμεῖς εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν, καὶ θέλει διαρκέσει μέχρι συντελείας τοῦ Κόσμου.

Μία στιγμή σκέψεως μᾶς ἔκαμε λοιπὸν νὰ ἴδωμεν ποῦ εἴμεθα καὶ τί εἴμεθα· καὶ εὐρέθημεν ἠνωμένοι μετὰ τοῦ Πλάστου, ὅστις μᾶς ἔθεσε βεβαίως εἰς τὸν κόσμον τοῦτον πρὸς τινα σκοπὸν.

Ἄς προχωρήσωμεν. Ἐχομεν ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ βλέπωμεν, χεῖρας διὰ νὰ ἀπτόμεθα, ὦτα διὰ νὰ ἀκούωμεν. Ἐχομεν ψυχὴν, ἣτις αἰσθάνεται, ἐνθυμεῖται καὶ κρίνει. Αἰσθανόμεθα ὅτι ἔχομεν πολλὰς ἐπιθυμίας πάσης φύσεως καὶ παντὸς βαθμοῦ νὰ ἱκανοποιήσωμεν. Ἐχομεν ἀνάγκην φαγητοῦ καὶ ποτοῦ πᾶσαν ἡμέραν, καὶ, ἐρχομένης τῆς νυκτὸς, ὕπνου. Ἐχομεν ἀνάγκην καὶ προφυλαττώμεθα ἀπὸ τῶν παγετῶν τοῦ χειμῶνος καὶ ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων τοῦ καλοκαιρίου· καὶ ὅλας αὐτὰς τὰς ἀνάγκας τὰς ἔχομεν κοινὰς μετὸ πρόβατον, μετὸν ἵππον, μετὰ τὰ ζῶα ἅτινα μᾶς περικυκλοῦσι.

Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ἐχομεν ἀνάγκας ἐτι ὑψηλοτέρας· ἡμεῖς αἰσθανόμεθα ζωηροτάτην ἐπιθυμίαν νὰ μεταδώσωμεν τὰς ιδέας μας εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ ἀγαπώμεθα, νὰ μανθάνωμεν, νὰ χαιρώμεθα· φοβούμεθα μὴ χάσωμεν τὴν ὑπαρξίν, ἣτις, ἠξέυρομεν ὅτι ἀργὰ ἢ ἐγρήγορα, θέλει παύσει εἰς πᾶν πλάσμα ζῶν. Ἐὰν βλέπωμεν ἀδελφόν μας τινὰ νὰ κλαίῃ, ὑποφέρομεν· ἐὰν βλέπωμεν νὰ γελῶσι, γελῶμεν μετὰ τοῦ γελῶντος. Σχηματίζομεν λοιπὸν μίαν καὶ μόνην οικογένειαν μεθ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων, οἷτινες μεθ' ἡμῶν αἰσθάνονται, ἐνθυμοῦνται, ἔχουσι μεθ' ἡμῶν τὰς αὐτὰς ἐπιθυμίας, τὰς αὐτὰς ἀνάγκας.

Πόσα ὠραῖα πράγματα μᾶς διδάσκει ἡ συνείδησις μας αὐτή! Ὁ Θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον, ἔγραψεν εἰς τὸ ἀγιασῆριον τοῦτο τὸν Νόμον ὅστις ἔπρεπε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ τὸν σπουδάσωμεν, νὰ τὸν ἀναγνώσωμεν καὶ ἀναγνώσωμεν ἐκ νέου· διότι εἶναι τὸ ἱερώτερον βιβλίον, τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν σφάλλει.

Πᾶν ὅ,τι πρέπει νὰ πράττωμεν καὶ νὰ μὴ πράττωμεν, πᾶν ὅ,τι εἶναι καλὸν καὶ κακόν, ἐλάττωμα καὶ ἀρετὴ, δίκαιον καὶ

ἄδικον, εἶναι γεγραμμένον εἰς τὸ βιβλίον τῆς συνηδείσεώς μας, καὶ ἐκεῖ εὐρίσκομεν τὰ θεμέλια τῆς ἠθικῆς, ἧτις εἶναι ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὅλων τῶν τόπων καὶ ὅλων τῶν χρόνων. Ἡ συνείδησις εἶναι ἡ ἰβία εἰς τοὺς Πόλους, εἰς τὸν Ἰσημερινόν, εἰς τὸν λευκόν καὶ εἰς τὸν μαῦρον ἄνθρωπον, εἰς τὸν νέον καὶ εἰς τὸν γέροντα, εἰς τὸν ἀδύνατον καὶ εἰς τὸν ἰσχυρόν· καὶ διὰ τοῦτο μία καὶ μόνη πρέπει νὰ ᾗναι καὶ ἡ ἠθική.

Ἐνταῦθα, ἐπὶ τοῦ πλανήτου τούτου, ἡ κενοδοξία χαμηλώνει τὰ κεχρυσωμένα πτερά της, ἡ βία συντρίβει τὰ ὄπλα της, ἡ ἀμάθεια δίδει τὰς χεῖρας εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ὅλοι αἰσθάνονται τὴν αὐτὴν ἀδυναμίαν, τὰς αὐτὰς ἐπιθυμίας, διοικοῦνται μὲ τὸν αὐτὸν Νόμον. Οἱ βάρβαροι, οἱ μοχθηροί, οἵτινες ἀποστατοῦσιν, ἀργὰ ἢ ἐγρήγορα ἐπανέρχονται εἰς τὴν φωλεάν ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔφυγαν.

Ἄν ὑμεῖς ἠθέλετε μὲ ἐρωτήσῃ, τί εἶναι τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν; ἠθέλον σᾶς ἀπαντήσῃ· θέλετε εὔρει γεγραμμένην τὴν ἀπάντησιν ἐπὶ τῆς συνειδήσεώς σας, καὶ δύνασθε νὰ τὴν ἀναγνώσῃτε ἀκεραίως εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, σχεδιασμένην εἰς τὰς ἠθικὰς πράξεις, παραδείγματος χάριν εἰς τὸ βιβλίариον τοῦτο».

Δότε μοι λοιπὸν τὴν χεῖρα. Εἰς τὰς σελίδας ταύτας προσπαθῶ νὰ ἀναγνώσω μεθ' ὑμῶν εἰς τὴν συνείδησιν, διὰ νὰ εὔρω ἐν αὐτῇ τὴν νομολογίαν τοῦ τιμίου ἀνθρώπου· καὶ τελεσθείσης τῆς νομολογίας ταύτης, ἡμεῖς θὰ εἴμεθα εὐχαιριστημένοι, διότι ἐγνωρίσθημεν εὐτυχεῖς ἂν εὔρεθῶμεν καλλίτεροι ἢ πρότερον. Αἱ σφοδραὶ περιπέτειαι τῆς τύχης θέλουσι μᾶς τινάξει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὑψηλὰ καὶ χαμηλὰ· ἀλλ' ἡμεῖς ἐν παντὶ καιρῷ θέλομεν εὐλογεῖ τὴν ζῶην, συνειδότες πάντοτε ὅτι εἴμεθα τίμιοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἡ Ἀρετὴ καὶ ἡ Ἄμοιβή. — Τὸ Ἐγκλημα καὶ ἡ Τιμωρία.

ΑΝ ὑμεῖς ἐγερθῆτε αὔριον μὲ τὴν ἰδιοτροπίαν νὰ θελήσῃτε νὰ ζήσῃτε ἄνευ τροφῆς καὶ ἄνευ ποτοῦ, μετ' ὀλίγας

ὄρας θέλετε ἀρχίσει νὰ ἀκούητε τὰ κέντρα τῆς ὀρέξεως. τὴν ἐσπέραν θέλετε ὑποφέρει τὴν βάσανον τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης, καὶ μεθαύριον θέλετε εἶσθε ἀσθενεῖς. Ἐὰν ἡ ἰδιοτροπία σας ἤθελε διαρκέσει ἐπὶ πολὺ, ἤθελετε ἀποθάνει χωρὶς νὰ ἐπιτύχητε τὸν σκοπὸν σας τοῦ νὰ ζήσητε ἀνευ τροφῆς καὶ ἀνευ ποτοῦ. Δὲν ἔχετε λοιπὸν τὴν δύναμιν νὰ κάμητε ὥστε νὰ ἀποσιωπῶσιν αἱ ἀνάγκαι τοῦ σώματός σας· δὲν εἶσθε ἐλεύθεροι νὰ ζήσητε χωρὶς τροφὴν καὶ χωρὶς ποτόν.

Ἐὰν ἄλλοτε θελήσητε νὰ μείνητε πέντε λεπτὰ χωρὶς νὰ ἀναπνεύσητε, ἢ νὰ ἐπιβόλητε εἰς τὴν καρδίαν σας νὰ παύσῃ τοὺς παλμούς της, δὲν θέλετε ἐπιτύχει καλλίτερον ἢ πρότερον τῶν μωρῶν ἐπιθυμιῶν σας· καὶ οἱ πνεύμονες καὶ ἡ καρδία ἤθελον ἐξακολουθήσει τὰς λειτουργίας των, ἐκουσίως καὶ ἀκουσίως ὑμῶν. Δὲν εἶσθαι λοιπὸν ἐλεύθεροι νὰ διατάξητε τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος.

Ἡμέραν τινὰ περιέρχασθε τὰς ὁδοὺς μὲ τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκια, σκεπτόμενοι κάτι τι, ὅτε αἰφνιδίως ὁ ποῦς σας προσκόπτει εἰς περιτύλιγμά τι, τὸ ὁποῖον ἤχει ὡς μέταλλον· τὸ ἀναλαμβάνετε καὶ εὐρίσκετε ἐντὸς δύο χρυσα νομίσματα. Ἡ καρδία σας κτυπᾷ βραδίως, καὶ φαντάζεσθε διὰ μιᾶς ὅλας τὰς ἐπιθυμίας τὰς ὁποίας δύνασθε νὰ ἱκανοποιήσητε μὲ τοὺς δύο ἐκείνους κιτρίνους καὶ σπινθηροβολοῦντας δίσκους. Μετ' ὀλίγον ὁμως ἐνθυμεῖσθε ὅτι τὰ χρήματα ἐκεῖνα δὲν εἶναι ἰδικά σας, ὅτι ἴσως ἀπωλέσθησαν ἀπὸ τινος εὕρισκομένου εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνάγκην, καὶ ὅτι εἶναι καθήκόν σας νὰ τὰ ἀποδώσητε, εἰδοποιοῦντες περὶ τούτου τὸν ἐφημέριον ἢ τὴν δημοτικὴν ἀρχὴν, διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ ἰδιοκτῆτης αὐτῶν νὰ τὰ ἀναλάβῃ. Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, αἰσθάνεσθε κάλλιστα ὅτι δύνασθε νὰ ἀποδώσητε ἢ νὰ μὴ ἀποδώσητε τὰ νομίσματα ἐκεῖνα. Εἶσθε λοιπὸν ἐλεύθεροι νὰ δειχθῆτε τίμιοι, ἢ νὰ κάμητε τὸν κλέπτην, διότι οὐδεὶς σὰς εἶδε ἀναλαμβάνοντας ἀτιμωρητὶ τὸ περιτύλιγμα ἐκεῖνο.

Ἐπάρχουσι λοιπὸν πράξεις εἰς τὰς ὁποίας συρόμεθα ἀπὸ ἀνωτέρως δυνάμεως ἀνεξαρτήτου ὅλων διόλου τῆς θελήσεώς μας, καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐπομένως δὲν εἴμεθα ὑπεύθυνοι, ἐνῶ ὑπάρχουσι πολλὰ ἄλλα τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ πράξωμεν

ἢ οὐχί· ἕνεκα τούτου ἡ θέλησίς μας, ἀποφασίζουσα ἀφ' ἑαυτῆς ἐλευθέρως, μᾶς ἀποκαθιστᾷ ἐγγυητάς αὐτῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ' ὃν ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ δώσωμεν λόγον περὶ ἐνὸς συναλλάγματος τὸ ὁποῖον ὑπεγράψαμεν.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἔμβλημα τῆς ἀξιοπρεπείας του, εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἐκείνη δύναμις ἡ δοθεῖσα εἰς ἡμᾶς παρὰ τοῦ Πλάστου, καὶ τις ἡμᾶς ἀποκαθιστᾷ τοσοῦτον ἀνωτέρους ὄλων τῶν ἄλλων ζώων. Ὁ λυσσώδης σκύλος δάκνει τὸν πλησιάζοντα αὐτόν, ὁ ἵππος καταπατεῖ τὸν πεσόντα καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοὺς πόδας του, ὁ λέων γαταξοσχίζει τὸν ἀποπλανημένον διαβάτην· ἀλλὰ οὔτε ὁ σκύλος, οὔτε ὁ ἵππος, οὔτε ὁ λέων πταίουσι καθόλου διὰ τὰς πράξεις των, διότι δὲν εἶναι ἐλεύθεροι νὰ πράξωσι τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν, καὶ τυφλῶς ὑπὸ καθαροῦ ἐνστίκου σύρονται νὰ πράττωσι ἢ νὰ μὴ πράττωσιν.

Ἴδου διατὶ ὁ ἀνθρώπος ἐπιθυμεῖ τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς νηπιότητός του, ἴσως καὶ πρὶν εἰσέτι νὰ δύναται νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν της, διότι τῷ εἶναι πολυτιμότερα τοῦ φωτός, τῆς ἡμέρας, τοῦ ἀέρος τὸν ὁποῖον ἀναπνέει. Ὅταν αὐτὸς τὴν χάνῃ γίνεται ἴσος πρὸς τὰ ζῶα, ἢ ἔτι χειρότερος, μεταβάλλεται εἰς μηχανὴν ἣτις ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ τυφλῶς εἰς τὸν δάκτυλον τοῦ κυβερνῶντος αὐτήν, ἢ εἰς τὴν ζωώδη δύναμιν φύσεως.

Ἄνευ ἐλευθερίας εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἰδέα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· δὲν ὑπάρχει Ἄρετή οὔτε Ἀμοιβή· δὲν ὑπάρχει ἔγκλημα, οὔτε τιμωρία. Ἐὰν ὀλίγοι ἀνθρώποι ὠπλισμένοι μὲ ὑποχρεόνουσι νὰ ὑπογράψω χαρτίον τι χωρὶς νὰ ἀναγνώσω αὐτὸ, ἢ δύναμαι νὰ ἀποποιηθῶ ἢ νὰ ὑπογράψω αὐτὸ, δὲν εἶμαι ὅμως ὑπεύθυνος διὰ τὴν πράξιν ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη ὑπὸ ἀνωτέρας δυνάμεως, καὶ ἂν εἶναι καλὴ ἢ κακὴ.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη μεγάλης σκέψεως οὔτε μεγάλης σπουδῆς διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ἠθικῆς, τὸ θεμέλιον τῆς ἀξιοπρεπείας μας. Πᾶς ὁ τὸν κοινὸν νοῦν ἔχων ἀνθρώπος πρέπει νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀπειρον ἀξίαν αὐτοῦ τοῦ θησαυροῦ· καὶ ὅταν ἀποπειρᾶται κατ' αὐτῆς, ἀπο-

σταταί και τίθεται εἰς ἀμυντικὴν θέσιν, ὡς ὁ ἀπειλούμενος περὶ παντός ὅ,τι ἔχει προσφιλέστερον καὶ ἱερώτερον.

Ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ προσπαθήσωμεν νὰ διαγράψωμεν καθαρῶς τὰ ὄρια καὶ τὰς δικαιοδοσίας τῆς ἐλευθερίας μας, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν ἀκριβῆ, καὶ νὰ μετρήσωμεν μετὰ δικαιοσύνης, τόσον εἰς ἡμᾶς καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς Ἀρετῆς καὶ τοῦ ἐγκλήματος.

Ὅσάκις ἡ συνείδησις ἡμῶν μᾶς εἰδοποιῆ περὶ τινος πράξεως, ἥτις μέλλει νὰ γίνη, ὅτι εἶναι καλὴ ἢ κακὴ καὶ ἡμεῖς τὴν κάμνωμεν, ἐπράξαμεν ἐναρέτως, καθότι ἡμεῖς ἐλεύθεροι νὰ κλίνωμεν πρὸς τὸ κακὸν καὶ ἐπράξαμεν τὸ καλόν.

Ἐὰν ἐκ τούναντίου ἀντὶ τῆς καλῆς ὁδοῦ ἐκλέξωμεν τὴν κακὴν, ἡμεῖς ἐπράξαμεν κακῶς καὶ ὑποπίπτομεν εἰς ἓν ἐγκλημα.

Ἡ Ἀρετὴ ἀνταμείβεται. — Τὸ Ἐγκλημα τιμωρεῖται.

Οἱ θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι Νόμοι, ἡ συνείδησίς μας, συμφωνοῦσιν ὅλοι εἰς τὴν στερέωσιν αὐτῆς τῆς μεγάλης διαιρέσεως τῆς Ἀρετῆς καὶ τοῦ ἐγκλήματος, τῆς ἀμοιβῆς καὶ τῆς τιμωρίας. Αὕτη εἶναι μία τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ τρόπου τῆς υπάρξεώς μας. Εἶναι τόσον ἀληθές, καθὼς ἐν καὶ ἐν κάμνουσι δύο. Εἶναι ἀλήθεια, ἥτις ἴσταται ἐγκεχωραγμένη μὲ χαρακτῆρας ἀνεξαλείπτους εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεώς μας, ὥστε ἤθελεν εἶσθαι μωρία νὰ ζητήσῃ τις ν' ἀποδείξῃ τοῦτο, ἢ νὰ μὴ θελήσῃ νὰ τὸ παραδεχθῆ.

Ἐὰν σεῖς διερχόμενοι ἐνώπιον πτωχοῦ τινος τυφλοῦ τῶ δίδετε ἐλεημοσύνην, μένετε εὐχαριστημένοι· ἐὰν τούναντίον ἀπωθήσῃτε ἀποτόμως τὴν παράκλησίν του, μετὰ ταῦτα δυσαρσεθεῖσθε καὶ μετανοεῖτε. Ἴδου λοιπὸν ἡ συνείδησις πρῶτος δικαστῆς μετὰ τὸν Θεόν, ἥτις σᾶς ἀμείβει πράττοντας ἀγαθόν τι ἔργον, καὶ σᾶς τιμωρεῖ ὅταν παραβιάζῃτε τὰ καθήκοντά σας, ἢ κάμνητε κακὴν τινα πράξιν.

Ἐὰν ἦσθε ὀρησκειτικοὶ καὶ ἠθικοὶ, ἐὰν ἀφιερώνῃτε τὴν ζωὴν σας εἰς τὸ νὰ ὑπηρετήτε τοὺς ἄλλους καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν ὑμῶν τῶν ἰδίων, ὁ Θεὸς σᾶς φυλάττει τὸν Παράδεισον, ἢ τὸ αἰώνιον βραβεῖον. Ἐὰν δὲν ὑπακούητε εἰς τοὺς νό-

μους του σᾶς τιμωρεῖ μετὴν κόλασιν ἢ μετὴν αἰώνιον τιμωρίαν.

Ἐὰν σέβησθε τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἐὰν διατηρῆσθε πάντοτε καλοὶ πολῖται καὶ ἄνθρωποι ἀξιοπρεπεῖς, ἡ κοινὴ γνώμη σᾶς παραχωρεῖ τὸν στέφανον τῆς ὑπολήψεως Ἐὰν ἦσθε κακοὶ ἄνθρωποι καὶ πολῖται μικροπρεπεῖς, ἀποφεύγουσιν ὅλοι τὴν συντροφίαν σας, σᾶς περιφρονοῦσιν, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἅπασα ἡ κοινωνία τιμωρεῖ τὸ ἔγκλημά σας.

Ἐὰν τὸ παιδίον ὑπακούῃ καὶ ἐπιμελῆται εἰς τὸ σχολεῖον, βραβεύεται, ἐὰν ἦναι ἄτακτον καὶ ἀμελές τιμωρεῖται.

Ἐὰν ἐργάζησθε ἀδιακόπως πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν, ἐὰν τιμᾶτε τὴν πατρίδα μετὰς πράξεις σας, θὰ ἔχητε πλοῦτη καὶ τιμὰς. Ἐὰν παραβιάζετε τοὺς Νόμους, σᾶς περιμένουσιν αἱ φυλακαὶ καὶ ἡ περιφρόνησις.

Ἰδοὺ λοιπὸν πῶς ὁ Θεὸς, οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ συνείδησίς μας ἀναγνωρίζουσιν ὅλοι τὴν ἀγιότητα καὶ τὸ ἀπαραβίαστον αὐτῆς τῆς ἀρχῆς.

« Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος εἰς τὰς πράξεις του, δύναται νὰ πράξῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Τὸ καλὸν εἶναι ἀξιὸν βραβεῖου, τὸ κακὸν εἶναι ἀξιὸν τιμωρίας ».

Ὅλαι αἱ πράξεις δὲν ἔχουσιν ἴσην ἀξίαν, μήτε ὅλα τὰ ἐγκλήματα εἶναι ἀξία ὁμοίας τιμωρίας. Ὑπάρχουσι τόσοι βαθμοὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὅσαι εἶναι αἱ ἀνθρώπινοι πράξεις· τούτου ἕνεκεν πρέπει νὰ ἦναι ἄλλαι τόσαι ἀναλογίαι ἀμοιβῆς καὶ τιμωρίας.

Μόνος ὁ Θεὸς, ὑπέρτατος δικαστῆς ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἠξέουρει νὰ σταθμίσῃ μετὰ δικαιοσύνην τοὺς ἀπείρους βαθμοὺς τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν καὶ μόνον εἶναι ἐναποθεθειμένη ἡ ὑψηλὴ διαχείρησις τῶν βραβείων καὶ τῶν ποινῶν. Ἐὰν εἰς τὸν κόσμον τούτου ὁ τίμιος ἄνθρωπος δύναται νὰ παραγνωρισθῇ, καὶ ὁ μοχθηρὸς νὰ βραβευθῇ, ἐστὲ βέβαιον ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡ ὑπερτάτη ἐκείνη ἡμέρα, καθ' ἣν θέλει ἀποδοθῇ δικαιοσύνη καὶ εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον. Οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ ἀπατήσωσι καὶ νὰ ἀπατηθῶσιν· ἀλλ' ὁ Θεὸς γράφει ὅλας τὰς πράξεις εἰς τὸ ἅγιον ἐκεῖνο βιβλίον, ὅθεν οὐδὲν ἐξαλείφεται· καὶ τὸ πᾶν σταθμᾶται καὶ ζυγίζεται μετὴν στάθμην τῆς αἰωνίου δικαιοσύνης.

Ἡμεῖς ὁμως, ἀποβλέποντες πάντοτε πρὸς τὴν τελειοποίησιν, προσπαθοῦμεν εἰς ὅλα τὰ πράγματά μας νὰ πλησιάσωμεν πρὸς ἐκεῖνο τὸ Μέγιστον Ἀληθές, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει πᾶν τὸ πλάσθην· καὶ κάτω, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, οἱ ἄνθρωποι δύνανται μέχρι τινὸς νὰ μετρήσωσι τοὺς βαθμοὺς τῆς Ἀρετῆς καὶ τοῦ Ἐγκλήματος.

Ὅλα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη ἔχουσι κώδικας, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἐγγεγραμμένα ὅλα τὰ ἐγκλήματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰς ἓνα ἕκαστον αὐτῶν εἶναι προσδιωρισμένη ἀνάλογος ποινή. Ἄς ἀπομακρύνωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας ἀπὸ τῶν θλιβερῶν αὐτῶν βιβλίων, τῶν ὁποίων δὲν θὰ λάβωμεν ποτὲ ἀνάγκη· καθὼς οἱ ἱατροὶ, ἀνεδέχθησαν τὸ βαρὺ ἐπάγγελμα νὰ θεραπεύωσι τὰς πληγὰς τῶν ἀσθενῶν, οὕτω ὑπάρχουσι τινες ἄνθρωποι, οἵτινες ἐπεφορτίσθησαν νὰ σπουδάζωσι τὰ ἐγκλήματα καὶ νὰ τὰ τιμωρῶσι. Εἰς αὐτοὺς ἐναπετέθη ἡ ἐπιτήρησις τῆς κοινωνίας, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ τοὺς τιμῶμεν καὶ νὰ τοὺς σεβώμεθα ὡς σκοποὺς οἵτινες ὑπερασπίζονται τὴν ζωὴν μας καὶ τὰ ὑπάρχοντά μας.

Καὶ ἄνευ νόμων καὶ κωδίκων ἡ κοινὴ γνώμη διανέμει τοὺς στεφάνους τῆς καὶ μαστιγῶνει τὰ ἐγκλήματα τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἡμεῖς ἅπαντες ἐκουσίως τιμῶμεν τοὺς τιμίους καὶ τοὺς ἥρωας μὲ διαφόρους βαθμοὺς ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ, καὶ τιμῶμεν μὲ ἀπείρους βαθμοὺς ἀδιαφορίας καὶ περιφρονήσεως τοὺς ποιαποὺς καὶ μοχθηροὺς ἀνθρώπους. Αἱ διάφοροι αὗται ἀναλογίαι τῆς τιμωρίας καὶ τοῦ βραβεῖου δὲν μετρῶνται μὲ τὸν πῆχυν, οὔτε ζυγίζονται μὲ τὴν στάθμην, ἀλλὰ δικάζονται εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεώς μας, ἥτις σπανίως ἀπατάται.

« Ἡ Ἀρετὴ χαρακτηρίζεται πάντοτε ἀπὸ τῆς μεγαλειότηρας προσπαθείας ἥτις εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ γίνῃ τὸ καλόν. »

Ἐὰν ἤμαι βαθύπλουτος, καὶ διανέμω κατ' ἔτος εἰς ἐλεημοσύνας ἓν ἐλάχιστον μέρος τῶν εἰσοδημάτων μου, ἔχω ὀλίγην ἀξίαν, διότι δὲν ἐκπληρῶ εἰμὴ ἓν καθήκον.

Ἐὰν, ἐνῶ περιδιαβάζω εἰς τοὺς ἀγροὺς, φωνή τις παραπονετικὴ μὲ κράζει πρὸς ἓνα θάμνον, ὅπου εὐρίσκω διαβάτην πληγωμένον καὶ γυμνωθέντα ὑπὸ ληστῶν, εἶναι καθήκόν μου νὰ τὸν συνδράμω καὶ νὰ φωνάξω βοήθειαν, διὰ νὰ τὸν ἐκ-

βάλω ἐκεῖθεν καὶ νὰ τὸν μεταφέρω εἰς τὴν οἰκίαν του· ἡ πρᾶξις αὕτη ἔχει ὀλίγην ἀξίαν.

Εἶμαι πτωχός, ἔχω εἰς τὸ θυλάκιόν μου δύο δραχμάς, καρπὸν ἰδρωτὸς ολοκλήρου ἡμέρας, καὶ βαδίζων πρὸς τὴν οἰκίαν εὐρίσκω ὅτι ὁ γείτων μου, ἀσθενήσας βραρέως, ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ τὴν οικογένειάν του χωρὶς ἄρτου. Τότε μάχομαι μεταξὺ τῆς πτωχείας καὶ τοῦ καθήκοντος· καὶ ἐπὶ τέλους σκεπτόμενος, ὅτι διὰ τὴν σήμερον δύναται νὰ μοὶ ἀρκέσῃ μία δραχμὴ, δίδω τὴν ἄλλην εἰς τὸν γείτονά μου, καὶ ἀφίνω εἰς τὴν θεῖαν Ἰρόνειαν νὰ σκεφθῇ περὶ ἐμοῦ διὰ τὴν αὔριον. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ ἀξία εἶναι πολὺ μεγαλητέρα τῶν προῤῥηθειῶν πρᾶξεων.

Ἀκούω νὰ ὀμιλῶσι περὶ τοῦ Γεωργίου, ὅτι εἶναι τίμιος ἄνθρωπος τοῦ πλησιοχώρου μου χωρίου, καὶ τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν εἶδον, ἀλλ' ἤκουσα πάντοτε νὰ τὸν ἐπαινῶσι ὡς τὸν καλλήτερον ἄνθρωπον· προσθέτω καὶ ἐγὼ εἰς τοὺς ἐπαίνους τῶν ἄλλων τοὺς ἰδικούς μου. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην κάμνω πρᾶξιν ἀπλῶς δικαίαν.

Ἄλλοτε ὁ Ἰωσήφ, σελοποιὸς συντεχνίτης μου, ἠθέλησε ν' ἀνοίξῃ ἐργαστήριον εἰς τὴν αὐτὴν ὁδὸν εἰς τὴν ὁποίαν κατοικῶ. Ὁ κύριος τοῦ ἐργαστηρίου ἔρχεται νὰ ζητήσῃ παρ' ἐμοῦ πληροφορίας περὶ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ἐγὼ, ὅστις τὸν γνωρίζω τίμιον, κάμνω εἰς αὐτὸν τοὺς μεγαλητέρους ἐπαίνους. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ πρᾶξις μου εἶναι δικαία, ἀλλ' ἔχει ἀξίαν μεγαλειτέραν τῆς προηγουμένης.

Ὁ Νικόλαος σὰς προσέβηκεν εἰς πᾶν ὅ,τι ἔχετε προσφιλέστερον εἰς τὸν κόσμον, ἀπεπειράθη πᾶν μέσον διὰ νὰ σὰς ἀφαιρέσῃ τὴν τιμὴν. Περιπεπλεγμένος εἰς πολλὰς τολμηρὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐπαπειλεῖται ὑπὸ χρεωκοπίας, ἣτις δύναται νὰ τὸν ἀφανίσῃ καθ' ὀλοκλήριαν. Ὑμεῖς ζητεῖτε τοὺς δανειστάς, ἐγγυᾶσθε ὑπὲρ ἐκείνου, δίδεται καλὰς πληροφορίας περὶ αὐτοῦ, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σώζετε τὴν τιμὴν του καὶ τὴν τύχην του. Ἡ πρᾶξις σας εἶναι ὄχι μόνον δικαία, ἀλλ' εἶναι ἀξιόλογος, εἶναι μεγάλη, εἶναι γενναία.

Καὶ τὸ κακὸν ἔχει κλίμακα μακροτάτην μὲ πολλὰς βαθμίδας· ὥστε ἀρχίζων τις ἀπὸ μιᾶς πράξεως μόλις κακῶς

καταβαίνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τοῦ ἐγκλήματος. Ἄς ἀπομακρύνωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τοῦ θλιβεροῦ αὐτοῦ θεάματος, καὶ ἄς ἐπασχοληθῶμεν πάντοτε εἰς τὸ καλόν. Ἐν τῇ οἰκίᾳ μας δὲν πρέπει νὰ γίνεται ποτὲ λόγος περὶ τοῦ κακοῦ καὶ περὶ τῶν κακῶν πράξεων. Διὰ τὴν κακίαν τῶν ἄλλων, ἡμεῖς οἵτινες δὲν εἴμεθα οὔτε Θεός, οὔτε λειτουργοὶ τῆς δικαιοσύνης, δὲν ἔχομεν ἄλλο μέτρον εἰμὴ τὸ τῆς συμπαθείας.

Τὸ κακόν εἶναι τοσοῦτον βδελυρόν, ὥστε πλησιάζων τις ἐπὶ πολὺ καὶ ἀνακατώνων αὐτὸ συνεχῶς, δέχεται ἐξ αὐτοῦ ἀτμοὺς δυσώδεις, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς βορβόρους.

Ἴδου ἐν τοσοῦτῳ οἱ βαθμοὶ τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ καλοῦ, ἐκτιθέμενοι παρὰ πόδας, καὶ ἀποκατασταθέντες καθαρώτεροι καὶ πραγματικώτεροι διὰ τῶν παραδειγμάτων.

Πρᾶξις ὑψηλή.

Ὁ γείτων σας εἶναι ἀρτοποιὸς πτωχότατος, καὶ πλούσιος τέκτων. Ὑμεῖς εἴσθε μόνος καὶ εὐρωστος, καὶ μολονότι ζητε ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν διὰ τοῦ ἰδρωτός τοῦ μετώπου σας, ἠδυνήθητε νὰ συναθροίσητε μερικὰς ἑκατοντάδας δραχμῶν. Ἡμέραν τινὰ μετὰ τὸ γεῦμα, στηριγμένοι εἰς τὸ παράθυρόν σας, ἀκούετε τὸν γείτονα σας ὅστις κλαίων λέγει εἰς τὴν σύζυγόν του· «ἄχ Αἰκατερίνη μου! ἐὰν αὐρίον δὲν ἔχω πεντακοσίας δραχμὰς νὰ πληρώσω τοὺς δανειστάς μου, ἠφανίσθη. Τὸ νὰ μὴ θέλῃ κανεὶς νὰ κάμῃ πίστωσιν εἰς ἕνα πτωχόν, εἶναι πρᾶγμα νὰ χάσῃ τις τὸν νοῦν του. Ὑπῆγον σήμερον εἰς τοὺς πελάτας μου καὶ οὐδεὶς θέλει νὰ με πιστώσῃ. — Μετ' ὀλίγας ὥρας, εἰσερχόμενος λαθραίως εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ γείτονός σας, θέτετε εἰς τὴν τράπεζάν του τὰς πεντακοσίας δραχμὰς συνωδευμένας μὲ ἐν γραμμάτιον ἀνώνυμον, καὶ τὸν κάμνετε νὰ πιστεύσῃ διὰ παντός, ὅτι ἄγνωστος καὶ γενναῖα χεῖρ ἔλαμεν εἰς αὐτόν τὸ δῶρον ἐκεῖνο.

Πρᾶξις γενναία.

Εἶμαι ἀρτοποιὸς καὶ διέρχομαι βίον στενοχωρημένον εἰς πτωχὸν χωρίον. Ἐσπέραν τινὰ τὸ τύμπανον ἀναγγέλει ὅτι ἐν σώμα γενναίων, οἵτινες ὑπάγουσι νὰ πολεμήσωσι ἐναντίον τοῦ ἔχθρου τῆς πατρίδος πλησιάζει. Εἰσερχονται κουρασμέ-

νοι εἰς τὸ ἐργαστήριόν μου καὶ μὴ ζητοῦσιν ὄλον τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας. Ἐγὼ τὸν προσφέρω εἰς αὐτοὺς καὶ ἀποποιούμαι τὴν πληρωμὴν σκεπτόμενος μετ' εὐχαριστήσεως, ὅτι δύναμαι νὰ θυσιάσω εἰς τὴν πατρίδα μιᾶς ἡμέρας ἐργασίαν.

Πρᾶξις εὐγενής.

Εἶμαι πτωχότατος καὶ στεροῦμαι ἐργασίας· ἔνεκα τούτου, πρὸ τινων ἡμερῶν εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ δίδω τὸν ἄρτον εἰς τὰ τέκνα μου μετρημένον μὲ τὴν μεγαλητέραν φειδωλίαν. Πρωίαν τινὰ ἐπιστρέφω εἰς τὴν οἰκίαν εἰσέτι νήστης, καὶ δίδων τὸν ἀγορασθέντα ἄρτον εἰς τὴν σύζυγόν μου, λέγω πρὸς αὐτὴν, φάγετε ὑμεῖς, διότι ἐγὼ δὲν πεινώ.

Πράξις καλὴ.

Ἵπάγω εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ νὰ ἀγοράσω τὸν ἀναγκαιοῦντα διὰ τὴν οἰκογένειάν μου ἄρτον, καὶ συναντῶν καθ' ὁδὸν πτωχόν τινα, κόπτω ἔν τεμάχιον καὶ τὸ δίδω εἰς αὐτόν.

Ἐξερχόμενος τῆς οἰκίας πρὸς ἀγορὰν τῶν ἀναγκαιοῦντων πραγμάτων, καὶ φωνάζων εἰς τὴν θύραν τοῦ ἀσθενοῦς γείτονος, ἐρωτῶ· θέλετε ν' ἀγοράσω τι δι' ὑμᾶς;

Πρᾶξις δικαία.

Ἡ ἀδελφή μου μὲ παρακαλεῖ νὰ τῇ ἀγοράσω ἄρτους. Ὁ ἄρτοποιὸς δίδων μοι τὸ ὑπόλοιπον ἀργυροῦ νομίσματος, ὅπερ τῷ ἔδωσα πρὸς ἀλλαγὴν, μοι δίδει δύο ὀβολοὺς περισσοτέρους· τὸ ἐννοῶ καὶ τοὺς ἐπιστρέφω εἰς αὐτόν.

Πρᾶξις ἀδιάφορος.

Ἵπάγω εἰς ἐργαστήριόν τι, ἀγοράζω ἓνα ἄρτον καὶ δίδω τὴν δέουσαν τιμὴν.

Πρᾶξις ἀμφιβόλου ἠθικῆς.

Φίλος μου τις μὲ παρακαλεῖ, ὅταν ἐξέλθω τῆς οἰκίας νὰ ἀγοράσω ἄρτον δι' αὐτόν καὶ μοι συνιστᾷ νὰ ἦναι ἐκ τῆς καλλιτέρας ποιότητος. Διὰ νὰ συντομεύσω τὴν ὁδὸν καὶ διὰ νὰ μὴ κουράσω τοὺς πόδας μου, ὑπάγω εἰς τὸ πλησίον ἐργαστήριον καὶ ἀγοράζω ἄρτον κακῆς ποιότητος.

Πρᾶξις κακοήθεις.

Ὁ Βασίλειος μοι δίδει μίαν δραχμὴν διὰ νὰ τῷ ἀγοράσω

ἄρτον. Ὁ κύριος τοῦ ἐργαστηρίου δίδων μοι τὸ ὑπόλοιπον τοῦ νομίσματος, ἀπατᾶται καὶ μοὶ δίδει ἓνα ὀβολὸν περιπλέον, ὅστις δὲν μοὶ ἀνήκει. Καθ' ὁδὸν, ἐννοῶ τὸ λάθος, καὶ θέτων αὐτὸν εἰς τὸ βαλάντιόν μου, προσπαθῶ νὰ πείσω ἐμαυτὸν ὅτι μοὶ ἀνήκει διὰ τὴν ὁποῖαν ἔλαβον ἐνόχλησιν.

Ὁ Δημήτριος μοὶ δίδει χρήματα νὰ τῷ ἀγοράσω ἄρτον διὰ τὴν αὔριον. Τὴν ἀκόλουθον πρωΐαν, προσποιούμενος λήθην, κτυπῶ τὴν θύραν καὶ τῷ λέγω γείτων, ἦλθον διὰ τὸν ἄρτον τὸν ὁποῖον ἠθέλετε νὰ σᾶς ἀγοράσω. Δόσατέ μοι τὰ χρήματα, καθότι ἐξέρχομαι τῆς οἰκίας.

Πρᾶξις ἄτιμος καὶ κακοῦργος.

Ὁ Ἰωσήφ μοὶ εἶναι μισητός, καὶ ὅταν φέρω εἰς τὴν οἰκίαν τὸν ἄρτον τὸν ὁποῖον δι' αὐτὸν ἠγόρασα, τὸν ἀνταλλάσσω μὲ ἄλλον, τὸν ὁποῖον ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔκαμον, ῥίψας ἐντὸς αὐτοῦ δηλητήριον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Παράβλεψις τῆς Συνειδήσεως.

ΒΙΔΟΜΕΝ πολλάκις ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλον νὰ πράξῃ τις τὸ καλόν, ἐνίοτε μάλιστα εἶναι πολὺ δύσκολον, καὶ ὅσα μεγαλειτέρα εἶναι ἡ θυσία, τοσοῦτω μεγαλειτέραν ἔχει ἀξίαν. Πολλάκις λοιπὸν, ὅταν πρέπη νὰ κάμωμεν τὸ καθήκον μας, εὐρισκόμεθα εἰς πάλην πρὸς τὸ συμφέρον, ἡμῶν, τὸ ὁποῖον σύρον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος, ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς ἀπατήσῃ καὶ νὰ μᾶς πείσῃ νὰ πράττωμεν ὅχι ὅ,τι πρέπει, ἀλλ' ὅ,τι μᾶς ἀρέσκει. Τότε μένομεν ἀμφιρρέπεῖς καὶ συγκεχυμένοι καὶ ὁμοιάζομεν πρὸς τὸν θεωροῦντα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἀκούοντα νὰ προσκαλῆται κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὑπὸ δύο φωνῶν, αἵτινες ἔρχονται ἐξ ἀντιθέτων διευθύνσεων.

Τὸ βαλάντιόν μας εἶναι ἐλαφρὸν καὶ ὁ βίος μας παρέρχεται ἀθλιῶς ἐν μέσῳ πολλῶν ἀπαιτήσεων τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν στενοχωριῶν τῆς ἀνάγκης, ὅτε αἰφνιδίως βλέπομεν τοιχοκολλημένην μίαν πρόσκλησιν συναγωνισμοῦ δι' ἐπάγγελμά τι τὸ ὁποῖον ἠθέλε μᾶς ἐξαγάγει ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν τῆς

πτωχείας καὶ ἤθελε μᾶς καταστήσει εὐπόρους.—Ἠλήρεις ἐλπίδων παρουσιαζόμεθα εἰς τὸν συναγωνισμὸν καὶ ἐρωτῶμεν, εἰς τίνα ὀφείλομεν ν' ἀποταθῶμεν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ποθουμένην θέσιν. Ἡ πρώτη πληροφορία τὴν ὁποίαν λαμβάνομεν εἶναι, ὅτι πρέπει νὰ ἔχη τις καλὰς συστάσεις πρὸς ἓνα τὸν ὁποῖον ἡμεῖς εἰλικρινῶς μισοῦμεν, διότι εἶναι ἄνθρωπος μοχθηρὸς καὶ κακοήθης. Ἡ ἰδέα τοῦ ὅτι θὰ ζητήσωμεν χάριν τινὰ ἀπὸ προσώπου τοσοῦτον ὀλίγης ὑπολήψεως καὶ τὸ ὁποῖον χιλιᾶκις ἐκακολογήσαμεν, μᾶς ἀηδιάζει καὶ μᾶς λυπεῖ· ἀλλὰ ἡ θέσις εἶναι ἐπωφελής, εἶναι ἐπαγωγὸς, καὶ παλαίομεν μεταξὺ τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τοῦ συμφέροντος.

Καὶ ποῖοι οἱ λόγοι τοσοῦτων προφυλάξεων καὶ τύψεων; Ἡμεῖς δὲν θὰ ἀπαιτήσωμέν τι ἀνήκον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον· ζητοῦμεν τὸ δικαίωμα νὰ ἐργασθῶμεν καὶ οὐδὲν ἄλλο. Δοθέντος ὅτι καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἤθελον λαβεῖ τὸ ἐπάγγελμα, ἤθελε μοὶ τὸ δώσει διότι τὸ ἀξίζω· αὐτὸς μὲν ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ καλῶς, ἐγὼ δὲ νὰ ὑποστηρίξω τὰ δικάια μου καὶ τοὺς λόγους μου. Θελω ἐπισκεφθῆ αὐτὸν πρὸς τὸ ἑσπέρας, ὅπου οὐδεὶς θέλει μὲ ἶδει, καὶ ὅταν ἐπιτύχω τοῦ σκοποῦ μου, ἐὰν συναντηθῶ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ὁδόν, θέλω τὸν χαιρετησεῖ ψυχρῶς καὶ τίποτε περισσότερον. Ἐπειδὴ μοι ἔδωκεν ἓν ἐπάγγελμα δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἦμαι καὶ φίλος του. Τὸν περιφρονῶ ὡς πρότερον, ἀλλ' εἰς τὴν περιστάσιν ταύτην δὲν εἶναι εἰμὴ ὄργανον ἀναγκαῖον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ ἐργασθῶ διὰ νὰ κερδήσω τὸν ἄρτον μου καὶ νὰ εὐπορήσω κατὰ τι. Οὐδεὶς ἤθελεν ἐξετάσει τὰ πράγματα τοσοῦτον λεπτομερῶς, καὶ εἶμαι μωρὸς ὅτι ἐβράδυνα τοσοῦτον ἐπ' αὐτῆς τῆς σκέψεως. Θὰ παρακαλέσω τὸν κύριον Ἀλέξανδρον νὰ μὲ προστατεύῃ.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν ὑπάγετε δις ἢ τρις πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ κυρίου Ἀλεξάνδρου, καὶ πάντατε ἀνωφελῶς, διότι εἶναι ἐκτὸς τῆς οἰκίας, διὸ δὲν πᾶσαι νὰ χάνωμεν καιρὸν λέγετε καθ' ἑαυτὸν, θὰ γράψωμεν εἰς αὐτόν. Λαμβάνετε τὸν κάλαμον εἰς τὰς χεῖρας καὶ εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἐνθυμηθεσθε τὰς ἀπίρους βλασφημίας καὶ κατάρτας τὰς ὁποίας διευθύνετε πρὸς τὸν κύριον Ἀλέξανδρον καὶ τώρα γράφετε πρὸς

αὐτὸν μὲ λέξεις πλήρεις εὐγενείας καὶ ἐπαίνων. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη σᾶς στιχίζει πολὺ καὶ ἀποβαίνει καθαρὰ κολακεία. Τὴν ἀποστέλετε, καὶ ἀμέσως σᾶς ἐπιτρέπετε ἀκρόασις. Τὴν ἀκρόασιν διαδέχεται πρόσκλησις γεύματος. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην θέλετε ἀναστενάξει, ἀλλὰ θέλετε δεχθῆ. Ἀπὸ παραβλέψεως εἰς παράβλεψιν συνδέεσθε εἰς στενὴν σχέσιν μετ' ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον πρό τινων ἐβδομάδων ἠθέλετε συσταλεῖ καὶ νὰ χαιρετήσητε ἀπλῶς· ἀλλ' ἐχάσατε τὴν ἀξιοπρέπειάν σας.

Ἄλλοτε φίλος τις, σᾶς προσκαλεῖ κατὰ μέρος, καὶ ἀφοῦ ἐπικαλεσθῆ τὴν εἰλικρινειάν σας καὶ τὴν φιλίαν σας, σᾶς ἐμμιστεύετε σπουδαιότατον μυστικόν, ἐξορκίζων ὑμᾶς νὰ μὴ κάμητε περὶ τούτου λόγον εἰς οὐδένα πολίτην. Δίδετε τὸν λόγον τιμίου ἀνθρώπου, καὶ ἡμέρας τινὰς σιωπάτε. Ἡμέραν τινὰ ἢ σύζυγος ὑμῶν σᾶς ὁμιλεῖ καθ' ἑαυτὴν περὶ τοῦ φίλου σας καὶ τῶν περιστάσεών του· καὶ ἀπὸ τοῦ στόματός σας διὰ νὰ φανῆτε ἀνθρωπος σπουδαιότατος, (ἀμάρτημα ματαιοδοξίας), ἐκφεύγουσιν αἱ λέξεις, Ἡξεύρω ἐγὼ τόσα! Αἱ λέξεις αὗται εἶναι σπινθὴρ ὅστις διεγείρει τρομερὰν πυρκαϊάν.

« Ἀλλὰ σὺ ἤξεύρεις κάτι τι, ὁμίλησον, καὶ ἐγὼ εἶχον ἀκούσει νὰ ψυθηρίζωσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. »

« Δὲν ἤξεύρω τίποτε, σὲ βεβαιῶ. »

« Ὁραῖον πρᾶγμα νὰ ἔχης μυστικὰ ἀπὸ τῆς συζύγου σου, ἀπὸ τοῦ ἡμίσεως τῆς ψυχῆς σου. Δύνασαι νὰ ἦσαι βεβαιότατος περὶ τῆς μυστικότητός μου· σοὶ ἔδωκα τόσα δείγματα. »

Παρακληθέντες ἐπανειλημμένως, βιασθέντες καὶ ἐξορκισθέντες, σκέπτεσθε ὅτι ὑπεσχέθητε νὰ σιωπήσητε· ἀλλ' ἡ σύζυγός σας ἐξαιρεῖται βεβαίως τοῦ ὄρκου. Αὕτη εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ ὑμᾶς. Εἶσθε δύο σώματα καὶ μία μόνη ψυχὴ· μάλιστα εἶναι καθήκόν σας νὰ τῇ εἴπητε πᾶν πρᾶγμα καὶ νὰ μὴ κρατήσητε μυστικόν ἀπ' αὐτῆς τὸ ἐλάχιστον τῆς ψυχῆς μέρος. — Μετὰ τосαύτας παρακλήσεις καὶ ἐπαναλήψεις τοῦ Πρόσεξον! Σὲ βεβαιῶ! Δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ! Κοινοποιεῖτε τὸ μυστικόν καὶ προδίδετε τὸν φίλον σας.

Ἵμεῖς εἴσθε ὑπηρέτης ἐργαστηρίου τινος, καὶ ἐνώπιόν σας

ἔχετε τὸν Ἀντώνιον, ἄλλον ἐργάτην ὡς ὑμᾶς, ἀλλ' ὅστις ὡς ἐκ τῆς μεγαλειτέρας ἰκανότητός του κερδίζει περισσότερα, καὶ χαίρει ἀκεραίαν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κυρίου του. Αὐτὸς εἶναι ἐργάτης ἐνεργητικώτατος, ἀλλ' ἐνίοτε πίνει ὑπὲρ τὸ δέον καὶ μεθύει. Γνωρίζων κατὰ πόσον ὁ κύριός του μισεῖ τὸ ἐλάττωμα τοῦτο, κρύπτει τὴν ἀδυναμίαν ὅσον δύναται καὶ, κλειόμενος εἰς τὸ δωμάτιόν του τὴν ἐσπέραν ἢ τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς, ἀφίνεται εἰς τὸ αἰσχροὺν ἐλάττωμά του. Πρὸ πολλοῦ χρόνου φθονεῖτε τὸν Ἀντώνιον, διότι κερδίζει περισσότερα ὑμῶν καὶ διότι ὁ κύριος τοῦ ἐργαστηρίου τὸν προστατεῦει καὶ ἔχει αὐτὸν ὡς διευθυντὴν τῶν ἐργασιῶν. Ἄν ὁ ἐργοστασιάρχης ἐγνώριζε τὸ ἐλάττωμά του! Ἄλλὰ σεῖς εἴσθε καλὸς ἄνθρωπος καὶ δὲν δύνασθε ποτὲ νὰ τὸν καταγγείλητε, μετερχόμενοι τὸ ἄτιμον ἐπάγγελμα τοῦ προδότου.

Ἡμέραν τινὰ ὁ κύριος ἠδυνήθη νὰ μαντεύσῃ ἐν μέρει τὴν ἀπόκρυφον διαγωγὴν τοῦ ἀντιζήλου σας, καὶ προσκαλέσας ὑμᾶς ἰδιαιτέρως, σᾶς ἐρωτᾷ. «Σὺ ὅστις συνεχῶς εἶσαι μετὰ τοῦ Αντωνίου δύνασαι νὰ μοι εἴπῃς ἐὰν ἐν πράγματι ἦναι μέθυσος· καθότι σὲ βεβαιῶ, ἐὰν αὐτὸς ὑποπίπῃ εἰς τὸ ἐλάττωμα τοῦτο, με ὄλην τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν εἰς αὐτὸν ἔχω ἤθελον τὸν ἀποβάλλει ἀμέσως. Ὁ μέθυσος δύναται νὰ ἦναι τίμιος ἐπ' ὀλίγον καιρὸν ἀλλ' ἔπειτα ἀποκαθίσταται φυγόπονος, χαρτοπαίκτης, κλέπτῃς, ἄτιμος, καὶ ἐνίοτε μάλιστα ληστής.»

Ἔμεις γνωρίζετε κατὰ βάθος τὸν Ἀντώνιον, καὶ γνωρίζετε συνάμα ὅτι εἶναι ὁ τιμιώτερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὅτι τὸ ὀλέθριον ἐλάττωμά του εἶναι ἀδιόρθωτον. Ἐχει πολυάριθμον οἰκογένειαν, ἥτις ζῆ ἐκ τῶν ἐργασιῶν του· ὑμεῖς εἴσθε μόνος, ἀλλ' αὐτὸς κερδίζει τὸ διπλάσιον ἡμῶν.... Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ καρδίας σας πάλλει σφοδρῶς καὶ σιωπᾶτε.

« Λέγε, εἶναι καθήκόν σου νὰ εἴπῃς τὴν ἀλήθειαν. » Ἡ καρδίας σας λέγει νὰ ὑπερασπισθῆτε τὸν φίλον σας χωρὶς νὰ ψευσθῆτε, ἠδύνασθε νὰ ἀπαντήσητε ὅτι ἀγαπᾷ τὸν οἶνον, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐνοχλεῖ ποτὲ οὐδένα, ὅτι ποτὲ δὲν ἐφάνη μεθύων εἰς τὰ καπηλεῖα, οὔτε εἰς τὰς ὁδοὺς, ἀλλὰ τὸ συμφέρον σᾶς κάμνει νὰ εἴπητε: Κύριέ μου, ἀληθῶς δὲν ἤξεύρω. .. Ὁ κόσμος

λέγει τόσα περὶ αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶναι ἀληθῆ....

Ὅλιγα εἶπατε, ἀλλὰ τὸ ὕψωμα ἐκεῖνο τῶν ὤμων, ὁ σχηματισμὸς τοῦ προσώπου καὶ κᾶτι κατανύξεως, ἔκαμον τὸν ἐργοστασιάρχην νὰ ὑποθέσῃ πολὺ περισσότερα ἀφ' ὅσα ὑμεῖς εἶπατε· καὶ βασιζόμενος ἔτι πλέον εἰς τὰς ἀμφιλογίας σου, ἐπιμένει νὰ τῷ δώσῃτε μεγαλειτέρας πληροφορίας.

Ἐπὶ τέλους σκέπτεσθε ὅτι ἡ ἀλήθεια πρέπει πάντοτε νὰ λέγηται, καὶ ἀποκρίνεσθε ὅτι ὁ Ἀντώνιος εἶναι μέθυσος, καὶ ὅτι δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ διορθώσῃ τὸ αἰσχρὸν αὐτὸ ἐλάττωμά του· προσθέτετε μίαν λέξιν πρὸς ὑπεράσπισίν τοῦ, καὶ νομίζοντες ὅτι ἐπράξατε καλῶς λέγοντες τὴν ἀλήθειαν, δὲν λέγετε εἰμὴ τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἦναι ὠφέλιμον εἰς ὑμᾶς καὶ ἐπιβλαβὲς εἰς τὸν Ἀντώνιον.— Ὅταν ἀποσυρθῆτε εἰς τὸ δωμάτιόν σας καὶ ἡ καρδία καταγγεῖλη ὑμᾶς διότι δὲν εἶπατε ὅτι ὁ Ἀντώνιος δὲν μεθύει ποτὲ, μήτε εἰς τὰ καπηλεῖα μήτε εἰς τὰς ὁδοὺς· ὅτι αὐτὸς, χρύπτει ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄλων τὴν ἀδυναμίαν του· ὅτι δὲν διακόπτει ποτὲ τὴν ἐργασίαν του· ἐπιβάλλετε σιωπὴν εἰς τὴν αὐθάδη καταγγελίαν, καὶ λέγετε εἰς σεαυτὸν. Ὁ κύριός μου δὲν μοὶ ἐζήτησε πληροφορίας ἐπὶ τῶν περιστάσεων τούτων, μὲ ἠρώτησε μόνον ἂν ὁ Ἀντώνιος εἶναι μέθυσος, καὶ ἐγὼ εἶπον καθαρῶς τὴν ἀλήθειαν.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ πολλαπλασιασθῶσι τὰ παραδείγματα. Οἱ ἀναγνώσταί μου ἐνόησαν κάλλιστα τί θέλω νὰ εἶπω.

Ὁ ὑπἄλληλος ὅστις θέλει νὰ πεισθῇ ὅτι δὲν πράττει κακῶς, περιποιούμενος ἄνθρωπον εὐκαταφρόνητον, κάμνει παράβλεψιν συνειδήσεως.

Ὁ σύζυγος, ὅστις φανερώνει τὸ μυστικὸν τοῦ φίλου εἰς τὴν σύζυγον καὶ ὅστις θέλει ν' ἀποδείξῃ εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν ἔλειψεν τοῦ λόγου του, καθότι ἡ σύζυγός του σχηματίζει μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του, πράττει παράβλεψιν συνειδήσεως.

Ὁ ἐργάτης ὅστις φθονεῖ τὸν Ἀντώνιον καὶ ὅστις χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ τὸν καταγγεῖλῃ, τὸν συκοφαντεῖ, λέγων τὸ μέρος μόνον ἐκεῖνο τῆς ἀληθείας τὸ ὁποῖον δύναται νὰ τὸν βλάψῃ, πράττει τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα τῆς παραβλέψεως τῆς συνειδήσεως.

Χωρίς νὰ ἦσθε φιλόσοφοι, δύνασθε νὰ ἐννοήσητε ὅτι, ὅταν αἰσθάνηται τις ὅτι ἔχει ἀδίκον καὶ ζητῆ ν' ἀποδείξῃ εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν τοῦ ὅτι ἔχει δίκαιον πρέπει νὰ ψευσθῆ ἀναιδῶς.

Ἐὰν ἔχω πρὸ τὸν ὀφθαλμῶν μου φύλλον χαρτίου καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου, καλῶς ἠνεωγμένοι, μοὶ λέγουσιν ὅτι εἶναι λευκόν, δὲν δύναμαι ποσῶς νὰ πεισθῶ ὅτι εἶναι μαῦρον, ἐκ τὸς ἐὰν κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ψευσθῶ. Πολλάκις ἡ πράξις τοῦ κακοῦ μᾶς ἀηδιάζει τὰ μέγιστα, καὶ ζητοῦμεν νὰ πεισθῶμεν ὅτι μία πράξις ὠφέλιμος δὲν εἶναι κακῆ. Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὸ κακὸν δὲν δύναται νὰ ἦναι ποτέ καλόν, κλείομεν τοὺς ὀφθαλμούς εἰς τὴν συνείδησιν καὶ παραβλέπομεν.

Ὁ σκοπὸς εἰς τὸν ὁποῖον εἶπον· «δὲν θὰ ἀφήσης νὰ διέλθῃ ψυχὴ ζῶσα», βλέπει πλησιάζοντα τινὰ ὅστις τὸν παρακαλεῖ νὰ τῷ ἀφήσῃ ἐλευθέρως τὴν δίοδον· ἐκεῖνος φωνάζει εἰς αὐτὸν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀκούει νὰ γλιστρῶσιν εἰς τὴν χεῖρά του μερικὰ νομίσματα, ἅτινα ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους, τῆς βαρύτητος καὶ τῆς στιλπνότητος πρέπει νὰ ἦναι χρυσᾶ, καὶ ὁ σκοπὸς κλείει τοὺς ὀφθαλμούς καὶ λέγει. Ἐγὼ δὲν σᾶς ἀφίνω νὰ διέλθητε, ἀν ὁμως δυνηθῆτε νὰ τὸ κάμητε χωρὶς νὰ σᾶς ἴδω, καλλίτερον δι' ὑμᾶς.

Ἡ ἀνθρώπινος φύσις ἀποστρέφεται τὰ μέγιστα τὸ κακὸν, καὶ ὅσον καὶ ἂν μᾶς σύρῃ τὸ συμφέρον, θελομεν τοῦλάχιστον πρὸς ὀλίγον νὰ νομισθῶμεν ἄνθρωποι τίμιοι. Ἡ ἁθωτέρα παράβλεψις τῆς συνειδήσεως εἶναι πάντοτε ἀγυρτεία καὶ ἀντὶ ν' ἀφαιρέσωμεν μίαν μόνην σκιὰν μοχθηρίας ἀπὸ τῆς πράξεως τὴν ὁποίαν σκεπτόμεθα νὰ πράξωμεν, προσθέτομεν εἰς αὐτὴν ἓν ἀμάρτημα περιπλέον, ἧτοι ἓν ψεῦδος.

Ἄς μὴ γινώμεθα πάντοτε ἐνοχοὶ αὐτῶν τῶν ὑπεκφυγῶν, αὐτῶν τῶν ἀθλιῶν ἀδυναμιῶν αἰτινες μᾶς ἀποκαθιστῶσι ποταπούς, ἀφίνουσαι ἡμᾶς πάντοτε κακοὺς. Ἄς ἡμεθα ἐλεύθεροι καὶ εἰλικρινεῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους καὶ ἄς βαδίζωμεν εὐθέως καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην πρὸς τὸ καλόν. Καὶ ἂν μᾶς ἐμποδίζωσιν ἄς προχωρήσωμεν μεταχειριζόμενοι τὴν βίαν· διότι ἡ ἀξία μας θὰ ἦναι τόσοσιν μεγαλειτέρα, ὅσον μεγαλειτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἀντίστασις τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθημεν νὰ νικήσωμεν.

Καὶ ὑμεῖς ἐπίσης γινώσχετε, ὅτι εἰς τὸν Παράδεισον δὲν ὑπάγει τις ἐφ' ἀμάξης λοιπὸν, διὰ τὴν ἀπολαύσῃ τις καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τὴν μεγίστην παρηγορίαν νὰ αισθάνηται ἐαυτὸν τίμιον ἄνθρωπον, καὶ νὰ ἐκτιμᾶται παρὰ πάντων ὡς τοιοῦτος, ἀνάγκη νὰ θυσιάσῃ ἀπειράκις τὸ ἴδιον συμφέρον ἀπέναντι τοῦ καθήκοντος. Μεταξὺ μας λοιπὸν καὶ χωρὶς νὰ μᾶς ἀκούῃ οὐδεὶς, θὰ σᾶς εἶπω ὅτι ἐπὶ τέλους οἱ τίμιοι ἄνθρωποι κερδίζουσι πάντοτε.

Ὅταν βλέπω νὰ τρέχωσιν εἰς τὸ ἵπποδρόμιον, μοὶ φαίνεται νὰ βλέπω τοὺς τιμίους ἀνθρώπους νὰ ἀμιλλῶνται μετὰ τῶν δολίων· οὗτοι, δίδοντες ὠθησὶν τινα ἰσχυρὰν εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀρχίζοντες τὸ τρέξιμον δευτερόλεπτα τινὰ πρότερον, κατορθώνουσι νὰ προηγηθῶσι κατ' ἀρχάς· ἀλλ' οἱ τίμιοι οἵτινες ἔχουσι μακροὺς τοὺς πόδας καὶ δὲν ὠθησαν, μήτε ἐκινήθησαν πρὸ τοῦ σημείου, φθάνουσι τὸν σκοπὸν πρὸ τῶν ἄλλων, οἵτινες μετὰ τὸν πρῶτον κύκλον, ἦσαν ἤδη κεκουρασμένοι καὶ κεκοπιαχότες.

Ἄλλ' ἴσως μοὶ εἶπητε, ἐνίοτε συμβαίνει ὥστε ἐνῶ ἔχη τις τὴν καλλιτέραν θέλησιν νὰ πράξῃ τὸ καθήκον του δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τί πρέπει νὰ πράξῃ· καὶ δύναται νὰ ἀμαρτήσῃ περισσώτερον ἐξ ἀγνοίας παρὰ ἀπὸ κακίας.

Σᾶς δικαίῳ, ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ νὰ σκεφθῆτε ὅτι εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ τῆς ἀγνοίας εἶναι μία ἔδρα ἐπὶ τῆς ὁποίας στήριζεται ὁ ἐγωϊσμός, ὁ ἀγγινοῦστερος δικηγόρος, ὁμοίος τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει. Ἄς συμβολευσθῶμεν τὴν συνείδησιν μας χωρὶς δευτερευόντων σκοπῶν, χωρὶς ἀμφιβολίας καὶ χωρὶς φόβου, καὶ αὕτη θὰ μᾶς εἶπῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ ἂν ποτὲ θελήσωμεν νὰ ἤμεθα ἐνάρετοι μέχρι τύψεως, ἂς ἐκθέσωμεν τὰς ἀμφιβολίας μας εἰς τοὺς φίλους εἰς πρόσωπον τι πρὸς τὸ ὅποιον ἔχομεν ἀπεριόριστον ὑπόληψιν, καὶ οὗτοι θὰ μᾶς φωτίσωσι νὰ καθαρίσωμεν τὰς ἀμφιβολίας μας.

Ἐν τοσοῦτῳ μάθετε·

Ὅτι πράξις ἥτις προσβάλλει τὸν πλησίον μας δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἦναι καλὴ.

Ὅτι μία καλὴ ἀρχὴ πρέπει νὰ ἦναι τοιαύτη καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, καὶ ὅτι τὸ κακὸν δὲν εἶναι ποτὲ καλόν.

“Οτι ἡ κοινὴ γνώμη εἶναι κάκιστος σύμβουλος, καὶ μετέρχεται συχνάκις τὸν δικηγόρον ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ.

“Οτι πράττοντες μίαν κακὴν πράξιν, ἐν ἀγνοίᾳ πάντων, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν τὸ ἔγκλημά μας· καὶ ὅτι ὑπάρχει τις ὅστις μᾶς βλέπει καὶ μετρά καὶ σταθμίζει τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον πράττομεν.

Ἐνθυμηθῆτε πάντοτε ὅτι καὶ εἰς τὰς πλεόν ἀμφιβόλους περιστάσεις, αἰτίνας εἶναι καὶ σπανιώταται, ὅταν εὕρισκεσθε μεταξύ δύο πραγμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων εἴσθε ἠναγκασμένοι νὰ ἐκλέξητε τὸ ἐν ἧ τὸ ἄλλο, καὶ δὲν δύνασθε νὰ ἐννοήσητε καθ’ ἑαυτὸ ποῖον εἶναι τὸ καλὸν καὶ ποῖον τὸ κακόν, θὰ κάμητε εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν σας τὴν ἀκόλουθον ἐρώτησιν.

« Εἰς ποῖον τῶν πραγμάτων τούτων ἔχω μεγαλύτερον συμφέρον; ποῖον ἐξ αὐτῶν θὰ μὲ ὠφελήσῃ περισσότερο;

Τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ:—λοιπόν· ἐκλέγετε τὸ πρὸς τὰ ἀριστερά.

Ἐὰν οὐδεμία τῶν πράξεων ἦτο κακὴ, καὶ μόνον μία ἐξ αὐτῶν ἦτο καλὴ, ἢ δὲ ἄλλη ἀξιόλογος, ἐστὲ βέβαιοι ὅτι διὰ τὴν καλὴν ἐστρατολόγει τὸ συμφέρον σας, ἐνῶ διὰ τὴν ἄλλην ἐδημηγόρει ἢ θυσία, ἧτις εἶναι εἰς δικηγορίσκος ἰσχνός, μὲ φωνὴν λεπτὴν καὶ ἀδύνατον, ἧτις συνεχῶς, μόλις δύναται νὰ ἀκουσθῇ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς συνειδήσεως.

Ἐὰν ἐβραδύνατε νὰ ἀποφασίσσητε, εἶναι κυρίως διότι δὲν ἠδύνασθε νὰ ἀποφασίσσητε νὰ κάμητε μίαν πράξιν ἧτις ὀλίγον σας ὠφελεῖ, ἀλλ’ ἦτο τοῦ καθήκοντός σας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Περὶ τῶν καθήκοντων τοῦ ἀνθρώπου.

ΕΑΝ φίλος τις μᾶς δανείσῃ τὸν ἵππον του, τὴν ράβδον του ἢ τὰ χρήματά του, αἰσθανόμεθα εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας μας, ὅτι εἶναι καθήκον μας νὰ τὰ ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ πληρώσωμεν τὸ χρέος μας. Κρατοῦντες ὅ,τι δὲν εἶναι ἰδικόν μας, εἴμεθα κλέπται.

Λοιπὸν ὅλα τὰ καθήκοντα ἅτινα μᾶς ἐπεβλήθησαν ἑκ τῆς ἠθικῆς, εἶναι χρέη ἀγιώτατα.

Πολὺ ἐκτεταμένος καὶ πολὺ βαρὺς ἡδύνατο εἰς τινα νὰ φανῇ ὁ κατάλογος τῶν καθηκόντων μας, καὶ ἡδύνατο ἴσως νὰ χάσῃ τὴν ὑπομονὴν, καὶ νὰ ἐρωτήσῃ: Ἡμεῖς εἴμεθα λοιπὸν αἰχμάλωτοι τῆς κοινωνίας: Πανταχόθεν καὶ πάντοτε ὑποχρεώσεις καὶ καθήκοντα. Δὲν δύναται νὰ ἀνοίξῃ τις ἐν βιβλίον ἠθικῆς, δὲν δύναται νὰ ἀκροασθῇ μίαν διδαχὴν, χωρὶς νὰ ἀναγνώσῃ καὶ νὰ ἀκούσῃ ἐπαναλαμβανόμενον συχνάκις: πρέπει νὰ πράξῃτε τοῦτο... πρέπει νὰ κάμῃτε ἐκεῖνο... τὸ καθήκον σας εἶναι αὐτό.

Ἐὰν ἐκλείεσθε μίαν μόνην ὥραν εἰς τὸ δωμάτιόν σας καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν στηριγμένην εἰς τὰς χεῖρας, ἠθέλατε ἀναλογίσει ἐν πρὸς ἐν τὰ τοσαῦτα καθήκοντα τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς σας εἶχεν ἐκφοβίσει, ἠθέλετε εὖρει ὅτι ἦσαν ἤδη ὅλα γεγραμμένα εἰς τὴν καρδίαν σας, καὶ ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι ἄλλα εἰμὴ τὰ χρέη, ἅτινα ὀφείλομεν νὰ πληρώσωμεν ἐν πρὸς ἐν ἐν τῷ διαστήματι τοῦ βίου μας, κατὰ τὴν ἀπαιτήσιν τῶν περιστάσεων. Βλέποντες ὅλα αὐτὰ ἠνωμένα εἰς ὀλίγας σελίδας ἐκφοβίζεσθε· ἀλλὰ δὲν ὀφείλετε νὰ τὰ ἐκπληρώσητε ὅλα διὰ μιᾶς· λαμβανόμενα δὲ ἐν πρὸς ἐν εἶναι ἀπλά, φυσικὰ καθὼς πᾶν ὅτι εἶναι ἀληθῆς καὶ καλόν.

Ὅταν λέγωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐκπληρῇ τὰ καθήκοντά του, νὰ ἦναι τίμιος, νὰ πράττῃ τὸ καλόν, δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἡ ἔνωσις εἰς μίαν καὶ μόνην λέξιν ὄλου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπιβάλλει ἡ θέσις τοῦ πολίτου, τοῦ πατρὸς, τοῦ συζύγου, τοῦ υἱοῦ καὶ οὕτω καθεξῆς· καὶ διὰ νὰ θεωρηταί τις ἄνθρωπος ἀγαθός, ὀφείλει παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ ἐκπληρῇ τὸ καθήκον του.

Εἰς τὴν κοινωνίαν εὐρισχόμεθα συνηνωμένοι διὰ τινων εὐαισθητῶν χορδῶν, αἵτινες μᾶς θέτωσιν εἰς συκοινωνίαν μὲ ὅλους ἐκείνους, οἵτινες μᾶς περικυκλοῦσιν. Ἐὰν κινήσωμεν, οἱ ἄλλοι αἰσθάνονται τὰ κινήματά μας. Ἐὰν τούναντίον οἱ ἄλλοι κινῶνται, ἐννοοῦμεν νὰ πράξωμεν ἐν μόνον πρᾶγμα μεθ' ὄλων τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Οὗτος εἶναι χονδροειδὴς παραλληλισμὸς, ὅστις ὅμως δύναται νὰ χρησιμεύσῃ κάλλι-

στα ἵνα μᾶς δώσῃ μίαν ἐπισθητήν ἰδέαν τοῦ δεσμοῦ τῶν αἰσθημάτων, ὅστις μᾶς συνδέει ὅλους εἰς τὴν ἄλυσσον τῆς κοινωνίας.

Λάβετε μίαν τρίχαν ἐκ τῆς κεφαλῆς σας καὶ παρατερήσατε πόσον μικρὸν μέρος τοῦ σώματός σας εἶναι, ὅμως καὶ αὕτη ἀπολαύει τῆς ζωῆν καθὼς πᾶν ἄλλο ὄργανον, καὶ δεχομένη τὴν τροφήν της, χρησιμεύει διὰ τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἐγένετο. Ἐὰν τὴν ἀποσπάσῃτε καὶ τὴν κακομεταχειρισθῆτε, ὅσον μικρᾶς σημασίας καὶ ἂν ἦναι ἡ τρίχα ἐκείνη ἢ ἀποτελοῦσα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ σας, αἰσθάνεται πόνον. Ἐὰν ἀφ' ἐτέρου γηράσῃτε ἢ ἀσθενήσῃτε, αἱ τρίχες σας πίπτουσιν ἢ λευκένονται, δεικνύουσαι διὰ τούτου ὅτι εἶναι μέρος οὐσιῶδες, συνεχόμενον μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ σώματός σας.

Ἔϊσθε εἰς τὴν κοινωνίαν μία τρίχα, ἀλλ' εἴσθε ἐν μέλος ἐπαισθητὸν, τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται ὅτι ὑπάρχει μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, καὶ κάμνει εἰς αὐτοὺς νὰ αἰσθάνωνται ὅτι ὑπάρχει, καὶ ὅτι ἀπολαύει τῆς θερμῆς ἐκείνης καὶ χλιαρᾶς ζωῆς, ἣτις συνενώνει ὅλους ἡμᾶς ὡς εἰς φωλεάν.

Ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἐκπληροῖ τὸ καθήκόν του, ἀποστατεῖ κατὰ τῆς κοινωνίας ἀφ' ἧς λαμβάνει ἄρτον ὡς προστασίαν καὶ οὕτω ταραττεῖ τὴν ἡσυχίαν τῆς πολυαρίθμου οἰκογενείας, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ μέρος. Ὅταν ἡμεθα ἀσφαλεῖς περὶ τῆς τιμιότητος ὄλων τῶν προσώπων ἅτινα κατοικοῦσιν εἰς τὴν οἰκίαν μας, δυνάμεθα μὲ πλήρη ἐμπιστοσύνην νὰ ἀφήσωμεν ἀνοικτὰς τὰς θύρας καὶ τὰ κιβώτια, νὰ λησμονήσωμεν ἐπὶ τῶν τραπεζῶν τὰ χρήματα ἐνῶ καὶ ἐὰν εἶς μόνος τῶν ὑπηρετῶν μας ἐπραξέ ποτε κλοπὴν τινα, δὲν ἀρκοῦσιν αἱ θύραι, αἱ κλεῖς καὶ ἡ συνεχῆς ἐπαγρύπνησις, καὶ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ προφυλαχθῶμεν ὅπου ἐχθρὸν ὅστις δύναται νὰ μᾶς βλάψῃ εἰς στιγμὴν καθ' ἣν ποσῶς δὲν περιμένομεν. Ὁ κακοῦτης ἄνθρωπος εἰς τὴν κοινωνίαν, εἶναι ὡς εἷς ἄπιστος ὑπῆρέτης εἰς τὴν οἰκογένειαν· αὐτὸς ταραττεῖ τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν, καὶ παντες ζητοῦσι νὰ προφυλαχθῶσι καὶ νὰ ὑπερασπισθῶσιν ἀπὸ τῆς τυναφείας του διὰ τῆς ἀδιαφορίας, τῆς περιφρονήσεως, ἢ ἄλλου τινὸς χειροτέρου.

Ὁ πλοῦσιος διὰ νὰ κοιμᾶται ἡσυχος τὰς νύχτας του, διὰ

νά ἦναι ἀσφαλῆς περὶ τῆς εὐπορίας αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων του, πληρόνει κατ' ἔτος μικρόν τι ποσόν, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὸν σίτον του ἀπὸ τῆς χαλάζης τὴν οἰκίαν του ἀπὸ τῆς πυρκαϊᾶς, τὸ πλοῖόν του ἀπὸ τοῦ ναυαγίου. Λοιπὸν ἢ ἡθική εἶναι ἀσφάλεια ὅλης τῆς κοινωνίας ἐναντίον τοῦ κακοῦ. καὶ ἐὰν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἠθικοὶ, δηλαδὴ ἤθελον ἐκπληροῦν τὸ καθήκον των, λέγω ὅτι οὐδεὶς ἤθελεν εἶσθαι πτωχός, οὐδεὶς δυστυχής. Καὶ αἱ δυστυχίαι αὗται, τὰς ὁποίας μᾶς πέμπει ὁ Κύριος, ἤθελον σμικρυνθῆ τὰ μέγιστα· καθότι εἰς μίαν ἀσθένειαν ἢ εἰς τὴν ἀπώλειαν προσφιλοῦς τινος ἀντικειμένου, ἤθελον ὅλοι μᾶς βοηθεῖ καὶ παρηγορεῖ.

Οὐδεὶς φοβῆται περισσότερο εἰς τὸν κόσμον τοῦτον νὰ κλαπῆ, παρὰ ὁ κλέπτης· οὐδεὶς ἔχει μεγαλητέραν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς ἄλλους, παρὰ ὁ μοχθηρὸς ἄνθρωπος. Ὁ πράττων τὸ κακόν, φοβῆτε μὴ καὶ ἄλλοι τὸ κάμωσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἀρχίζων νὰ δολιεύηται τὸν ὄβολόν τῆς ἀσφολείας τῆς κοινωνίας, βλέπει ἑαυτὸν κακῶς προστατευόμενον καὶ κακῶς ὑπερσπιζόμενον ὑπὸ κοινότητος, ὑπὲρ ἧς δὲν πληρόνει τὸν φόρον του. Βλέπετε λοιπὸν, ὅτι δὲν εἶναι μονον μέγαλον, ὠραῖον καὶ καλὸν πρᾶγμα τὸ νὰ πράττῃ τις τὸ ἴδιον καθήκον, ἀλλ' εἶναι εἰσέτι ὠφελιμώτατον, ἀναγκαῖον.

Τὸ γενικώτερον καθήκον καὶ τὸ ὁποῖον ἐμπεριλαμβάνει ὅλα τὰ λοιπὰ, εἶναι ἡ πρᾶξις τοῦ καλοῦ, δηλαδὴ νὰ ἀκολουθῶμεν τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, ἣτις δὲν ἀπατάται ποτέ. Αὐτὸ συμπεριλαμβάνει ὅλας τὰς ἄλλας ὑποχρεώσεις, αἰτινες διαιροῦνται καὶ ὑποδιαιροῦνται, κατὰ τὰς σχέσεις τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχωμεν ἀναφορικῶς μετὰ τοῦ Θεοῦ, μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ μεθ' ἡμῶν τῶν ἰδίων.

Ἐπάρχουσι καθήκοντα μέγιστα καὶ πρώτης τάξεως, καὶ ἄλλα δευτερεύοντα. Ἐὰν γείτων τις μᾶς δανείσῃ τὰ ὄμματου ἄλιά του δύο ὥρας, ἔχομεν πρὸς αὐτόν ἐν χρέος, τὸ ὁποῖον πληρόνομεν ἀμέσως καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς στενοχωρίας. Τοῦναντίον, ἐὰν φίλος τις εὐρίσκη ἡμᾶς εἰς στιγμὴν ἀπελπησίας, καθ' ἣν μία δόλιος χρεωκοπία ἐπαπειλεῖ τὸν παντελεῖ ἀφανισμόν μας, καὶ μετὰ μεγίστης θυσίας του ἐγγυᾶται περὶ ἡμῶν, καὶ σώζῃ τὴν τιμὴν μας, ἀποκτῶμεν μετ' αὐτοῦ χρέος

μέγιστον, καὶ τὸ ὅποῖον ἴσως δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ πληρώσωμεν ὀλοσχερῶς, καθότι καὶ ἂν ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ χρήματά του, θὰ μένη εἰς ἡμᾶς πάντοτε ἐν χρέος τῆς καρδίας μέγιστον, τὸ ὅποῖον δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ πληρώσωμεν μὲ ἄλλο νόμισμα, εἰμὴ μὲ τὴν καρδίαν.

Ὑπάρχουσι καθήκοντα ἅτινα ἐπιβαρύνουσι ὄλον τὸν βίον μας, καθότι πάντοτε εἴμεθα ἄνθρωποι· ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἅτινα γεννῶνται ἐξ εἰδικῶν περιστάσεων εἰς τὰς ὁποίας εὐρισχόμεθα.

Ὅλων αὐτῶν τῶν καθηκόντων θέλω σᾶς παρουσιάσει τὴν εἰκόνα διὰ νὰ ἴδῃτε τὰς ἀπείρους εὐεργεσίας, ἅστινας λαμβάνομεν συνεχῶς παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, αἵτινες ἀκριβῶς μετρῶνται ἐκ τῶν καθηκόντων μας.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

1. Θρησκευτικὰ καθήκοντα.

Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ἄπειρον ἀγάπην καὶ σέβας πρὸς τὸν πλάσαντα αὐτὸν καὶ μετ' αὐτοῦ ἐκβαλόντα ἐκ τοῦ μηδενὸς τὴν οἰκουμένην, τῆς ὁποίας ἀπολαύει.

Ἑπακοὴ εἰς τοὺς θείους νόμους.

Ἀγάπη πρὸς τὸν ἄγνωστον Θεόν.

Μὴ μισήσης.

Μὴ βλάβῃς.

Μὴ φονεύσης.

Μὴ κλέψῃς.

Μὴ ἔσο φιλάργυρος.

Μὴ ἔσο ἄσωτος.

Μὴ καταράσαι.

Μὴ συκοφαντῆς.

Μὴ φθονῆς.

2. Καθήκοντα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου.

Ἀπολαύοντες ἅπαντες ὁμοῦ τῶν ὀφελειῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἕκαστος δι' ἐκάστου καὶ οὐχὶ κατὰ μένας, ὅτε ἰσοδυναμεῖ τις τῷ μηδενί, πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

(Ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον).

Μὴ βλάβῃς τὴν ἰδιοκτησίαν, τὸ πρόσωπον καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Συνδρομὴν καὶ προστασίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Μὴ ἐπιβουλεύῃς τὸν πλησίον σου. (Ἐλεημοσύνη) Ἐὐγνωμοσύνη εἰς τὸν εὐεργετοῦντα ἡμᾶς - (Εὐγνωμοσύνη).

Προστασία εἰς τὸν ἀδύνατον καὶ καταπιεζόμενον - (Δικαιοσύνη).

Λατρεία τοῦ ἀληθοῦς. - (Ἀλήθεια).

Θαυμασμόν καὶ σέβας πρὸς τὴν Ἀρετὴν, Ἑπακοὴν πρὸς τοὺς γινώσκοντας περισσότερα ἡμῶν. — Σέβας εἰς τὴν φιλοτιμίαν ἄλλου. Ταπεινοφροσύνη. Ταπεινότης.

3. Οικιακά καθήκοντα.

Ὡς υἱός, ὡς ἀδελφός, ὡς σύζυγος, ὡς πατήρ, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ αἰσθάνηται τὰ καθήκοντά του.

Ὡς υἱός.	Ἀγάπην. Ἐθνωμοσύνην. Σέβασμόν. Ὑπακοήν.
Ὡς ἀδελφός.	Ἀγάπην. Ἀμοιβαίαν συνδρομήν. Κοινὴν λατρείαν πρὸς τοὺς γεννήτορας.
Ὡς σύζυγος.	Ἀγάπην. Συγκατάβασιν. Προστασίαν. Πίστιν.
Ὡς σύζυγος.	Ἀγάπην. Ὑπακοήν. Πίστιν.
Ὡς πατήρ καὶ μήτηρ.	Οἰκιακὴν οἰκονομίαν. Ἀγάπην. Προστασίαν. Ἀνατροφὴν.
Ὡς συγγενής.	Ἄνατροφὴν. Ὅλα τὰ καθήκοντα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου ἀποκατασταθέντα ἀγιώτερα διὰ τοῦ θερμοτέρου δεσμοῦ, τοῦ δεσμοῦ τοῦ αἵματος.

4. Καθήκοντα πολίτου.

Ὡς τέκνον μιᾶς πατρίδος ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ πληρώσῃ πρὸς αὐτὴν τὸ ἱερὸν χρέος τοῦ σώματός του καὶ τῆς ἀγχινοίας του. (Ἔρωσ πρὸς τὴν πατρίδα.)

Μὴν ἀφίσης ποτὲ νὰ προσβληθῇ, κατὰπατηθῇ.	Ἡ ἀνεξαρτησία Τὰ συμφέροντα Ἡ δόξα	τῆς πατρίδος.
Ὑπακοὴν, ἀγάπην καὶ σέβας ἀντιπροσωπεύοντα αὐτόν.		πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἢ τὸν νόμον.
Ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους.		
Συνέργειαν εἰς τὸ κοινὸν καλόν.		
Σέβας εἰς τὰς ξένας ἐθνικότητας.		
Θυσίαν τοῦ ἑαυτοῦ σου εἰς τὴν πατρίδα, ἰδίως ἐὰν ᾖσαι ἡγεμὼν ἢ ὑπουργὸς τῆς ἐξουσίας.		
Ἡ φιλοδοξία ν' ἀποβλέπῃ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος.		

5. Καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς πρόσωπον πρέπει νὰ διατηρῆται καὶ νὰ τελειοποιῆται.

Διατήρησις καὶ τελειοποίησις τοῦ σώματος.	Φροντίς διὰ τὴν ὑγείαν. Καθαριότης τοῦ σώματος. Ἐγκράτεια, Ἀγνότης.
Διατήρησις καὶ τελειοποίησις τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοός.	Ἠθικὴ ἀνατροφὴ. Σπουδὴ καὶ ἀνατροφὴ νοητικὴ. Ἐργατικότης. Λατρεία πρὸς τὴν τέχνην καὶ ἐπιστήμην. Εὐγένεια εἰς τὶς τρόπους.

Ἐάν τις βίβη ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς εἰκόνας ταύτης τῶν καθηκόντων μας, αἰσθάνεται πράγματι μεγάλην παρηγορίαν. Ὅποσαι ὠραῖαι καὶ εὐγενεῖς πράξεις δύνανται νὰ ἐπασχολήσωσι τὸν βίον μας! Εἶναι τῷ ὄντι βλασφημία νὰ ἐρωτᾷ τις πρὸς τὴν καὶ διὰ τί εἴμεθα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον;

Ἐπὶ τοῦ σταδίου τοῦ καθήκοντος, μεγάλοι καὶ μικροί, πτωχοὶ καὶ πλούσιοι, ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ τεχνίτης, εὐρίσκονται ὁμοῦ διὰ νὰ συντρέξωσιν ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν καὶ τὴν καλλιτέραν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ἐάν ὑπάρχῃ διαφορὰ τις μεταξὺ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τοῦ ἀδυνάτου, εἶναι μόνον διότι ὁ πρῶτος ἐφωδιασμένος ὑπὸ τῆς τύχης μὲ πολλὰ μέσα, ἔχει μεγαλύτερα καθήκοντα νὰ ἐκπληρῶσῃ, καὶ οὗτος πρέπει νὰ διαχύσῃ εἰς ἐκτεταμένον διάστημα τοὺς θησαυροὺς του καὶ τὸ πνεῦμά του.

Ἡ εὐτυχεστέρα κοινωνία εἶναι ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν περισσότεροι τῶν πολιτῶν εἶναι τίμιοι. Εἰς αὐτὴν οὐδεὶς ἄνθρωπος εἶναι ἀνωφελής, καὶ ὅλοι δύνανται νὰ ὑπερηφανευθῶσιν ὅτι πράττουσι κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα, ὅτι συνεισφέρουσι τρόπον τινὰ εἰς τὴν γενικὴν εὐδαιμονίαν. Καθὼς τὰ χρήματά μας μᾶς ἠδύνουσιν ὅταν αὐτὰ ἦναι καρπὸς τῆς ἐργασίας μας· καθὼς ἐν ἄνθος φαίνεται εἰς ἡμᾶς ὠραιότερον ὅταν κόψωμεν αὐτὸ μετὰ μεγίστου κόπου εἰς τὴν κορυφὴν ὄρουσιν, οὕτως ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων μας ὅσον δυσκολωτέρα καὶ κοπιαστικότερα εἶναι, τοσοῦτον μεγαλητέραν εὐχαρίστησιν μᾶς πρόξενεῖ.

Διὰ νὰ ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαινῶμεν τὴν ἰδίαν μας πατρίδα καὶ νὰ ἀπολαμβάνωμεν τὰς ὠφελείας τοῦ πολιτικοῦ βίου, πρέπει νὰ προσπαθῶμεν ὅλαις δυνάμεσιν νὰ τιμῶμεν τὴν πατρίδα μας καὶ νὰ ἡμεθα ὠφέλιμοι εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἀνθρώπων εἰς ἣν ἐγεννήθημεν.

Ἄς ἐκπληρῶμεν λοιπὸν πάντοτε τὸ καθήκον μας, καὶ ἄς σχεπτῶμεθα πάντοτε τὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν ἐπαρουσίασα εἰς ὑμᾶς, καὶ τὴν ὁποίαν ἀντέγραψα ἀπὸ τὴν καρδίαν μου καὶ ἀπὸ τὴν συνειδήσιν ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῶν δικαιωμάτων.

ἀναγνώσας ἐξ ὑμῶν τὰς πρώτας σελίδας τοῦ βιβλίου μου, ἠδύνατο νὰ μοι εἶπῃ.—Κύριέ μου, σεῖς λέγετε ἐν γένει ὅτι εἶναι καθήκον μας νὰ ἀγαπῶμεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, νὰ παρηγορῶμεν τὸν τεθλιμμένον, νὰ λέγωμεν πάντοτε τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ περὶ ἡμῶν τις θὰ σκεφθῆ; Ἐὰν δίδωμεν εἰς τὸν πτωχὸν τὸ περισσεῦον, ποῖος θὰ τείνῃ εἰς ἡμᾶς τὴν χεῖρα ὅταν λάβωμεν ἀνάγκην; ποῖος θὰ μᾶς ὑπερασπισθῆ, ὅταν ἀπειλώμεθα, ἐὰν ἐπασχολώμεθα διὰ τοὺς ἄλλους, ἐὰν πάντοτε πρέπη νὰ ἔχωμεν τὸν νοῦν, τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν χεῖρα προσεκτικὰ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθόντων μας;

Ἡ ἀμφιβολία αὕτη ἄς μὴ σᾶς λυπῆ. Πᾶν τὸ παρ' ὑμῶν ἐξασκούμενον καθήκον, ὑποθέτει ἀναγκαίως ἐν δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ὀφείλουσι νὰ ἱκανοποιήσωσιν οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι.

Ἐὰν δώσητε ἐν τεμάχιον ἄρτου εἰς τὸν πεινῶντα, ἐὰν προσφέρητε ὕδωρ εἰς τὸν διψῶντα, ἔχετε ἐπίσης τὸ δικαίωμα ἵνα μία εὐσπλαχνος χεῖρ σᾶς συνδράμῃ ὅταν λάβητε ἀνάγκην.

Ἐὰν ὀφείλετε νὰ ἀγαπᾶτε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὀφείλουσι καὶ οὗτοι νὰ ἀγαπῶσιν ὑμᾶς.

Ἐὰν δὲν δύνασθε νὰ οἰκιοποιηθῆτε πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι ἰδικόν σας, καὶ οὗτοι ὀφείλουσι νὰ σεβασθῶσι τὰ δικαίωματα τῆς ἰδιοκτησίας σας.

Ἐὰν πρέπη νὰ λέγητε τὴν ἀλήθειαν, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἦναι φιλαλήθεις μεθ' ὑμῶν.

Ἄς λησμονήσωμεν πρὸς ὀλίγον τὸ ὕψος καὶ τὸ εὐγενές τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ ἄς προσπαθῶμεν νὰ παρουσιάσωμεν ὕλικῶς πὼς τί ἐστὶ δικαίωμα.

Τὸ δικαίωμα εἶναι συνάλλαγμα πληρωτέον ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει καὶ παντοῦ ὑπὸ τοῦ ὀφείλοντος νὰ πληρώσῃ αὐτό.

Ἄς ἴδωμεν τώρα, διὰ ποίου νομίσματος καὶ ποῦ εἶναι ἐυνατόν ν' ἀγορασθῆ τοιοῦτο πολύτιμον ἔγγραφο. Σᾶς τὸ λέγω ἀμέσως.

Ἔστε τίμιοι τὸ πράττετε καλὸν πρὸς ὄλους καὶ πάντοτε, καὶ θὰ ἔχητε εἰς τὰς χεῖράς σας τὸ πολύτιμον συνάλλαγμα τοῦ δικαίωματος, διὰ τὸ ὅποιον ἅπανα ἡ κοινωνία ὀφείλει νὰ ἦναι καλή, δικαία, φιλαλήθης, καὶ γενναία μεθ' ὑμῶν.

Ὅταν διὰ τῆς διαγωγῆς σας ἀποκαταστήτε ἀξιοὶ τοῦ συναλλάγματος, δύνασθε νὰ ζητήσητε τὴν πληρωμὴν του παντοῦ, καθότι ὄλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι δι' αὐτὸ τραπεζίται, καὶ μόλις παρουσιασθῆτε, μὲ τὴν μεγαλητέραν εὐχαρίστησιν θέλει πληρωθῆ τὸ δάνειόν σας.

Ὁ ἄνθρωπος ὁ μὴ ἐκπληρῶν τὸ καθήκον του, δὲν δύναται πλέον νὰ ἀποκτήσῃ τὸ πολύτιμον συνάλλαγμα τοῦ δικαίωματος· καὶ ἂν οὗτος τὸ εἶχεν ἤδη ἀποκτημένον, ἢ ἤθελε κρατήσῃ αὐτὸ διὰ τῆς βίας, ἢ κοινὴ γνώμη ἤρκει νὰ τὸ ἀφαιρέσῃ τῶν χειρῶν του. Σὰς δίδω πάραυτα μερικὰ παραδείγματα.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ περιπατῶσιν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὴν ἐξοχὴν, νὰ εἰσέρχωνται καὶ νὰ ἐξέρχωνται τῆς οἰκίας, ὅταν εἰς αὐτοὺς ἀρέσκῃ. Ὁ κλέπτης ὁμοίως, παραβιάζων τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἄλλου, χάνει τὸ ἱερὸν δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὁ δικαστὴς διατάσσει τὴν σύλληψίν του καὶ φυλάκισίν του. Αὐτὸς δὲν ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον του καὶ διὰ τοῦτο ἀπώλεσε τὸ συνάλλαγμα τοῦ δικαίωματος.

Ἡμεῖς ἔχομεν πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην, ἀλλ' ὁ Στέφανος ἀπώλεσε τὴν συνείδησίν του, καὶ περιφρονεῖται παρὰ πάντων. Οὗτος ἐβίασε τὸ ἱερώτερον τῶν καθηκόντων, καὶ ἡ κοινωνία ἅπανα τοῦ ἀφῆρσεν ἀναγκαστικῶς τὸ συνάλλαγμα, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχε δικαίωμα εἰς τὴν ὑπόληψιν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Ἔμεῖς ἔχετε φίλον, τὸν ὅποιον ἀγαπᾶτε ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον, καὶ ὅστις ἀνταποκρινόμενος μὲ τὴν αὐτὴν ἀγάπην, ἔχει πρὸς ὑμᾶς ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην. Ἡρό τινων ἡμερῶν σὰς ἐνεπιστεύθη μυτικόν τι, καὶ ὑμεῖς ὑπὸ κουφονοίας ἐδιηγήθητε αὐτὸ εἰς ἄλλον· λοιπὸν καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ παραβίασις ἐνὸς καθήκοντος τιμωρεῖται μὲ τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς δικαίωματος. Ὁ φίλος σας μετὰ μεγίστης θλίψεως σὰς ἀφαιρεῖ τὴν ἐμπιστοσύνην του.

Ἐὰν μὲ ἐρωτήσητε ποῖα εἶναι τὰ δικαιώματά σας, δύναμαι νὰ ἀπαντήσω εἰς ὑμᾶς μὲ δύο μόνον λέξεις. Ἀναγνώσατε εἰς τὸ βιβλίον τῆς συνειδήσεώς σας, εἰς τὴν εἰκόνα τῶν καθόντων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἰς ἕκαστον αὐτῶν γράψετε ἐν δικαίωμα ἀνάλογον. Καθὼς ἐν χρέος σας ὑποθέτει ἐν δάνειον ἄλλου, οὕτως ἐν καθήκον ὑποθέτει ἐν δικαίωμα καὶ τ' ἀνάπαλιν.

Ἐὰν εἰς φίλον σας τινὰ, περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ ὁποίου εἴσθε βεβαίωτατοι, ἐδανείσατε ὀλίγα χρήματα, δὲν ζητεῖτε ἀμέσως παρ' αὐτοῦ τῆς ἀπόδοσιν, διότι εἴσθε βέβαιος ὅτι ἅμα δυνηθῆ, θέλει σᾶς ἀποδόσει τὰ χρήματά σας. Σεῖς πρέπει νὰ πράξητε τὸ αὐτὸ διὰ τὸ συνάλλαγμα τοῦ δικαιώματός σας. Ἐὰν ἔχητε πολλοὺς χρεώστας φυλάξατε αὐτὸ ἐπιμελῶς ὡς τὴν καλλιτέραν ἀπόδειξιν τῆς τιμιότητός σας, ἀλλὰ μὴ ἀπαιτῆτε συνεχῶς παρὰ τῶν ἄλλων τὴν ἐξόφλησίν του. Ἡθέλατε δεῖξει δυσπιστίαν, καὶ ἀνευ ἀνάγκης ἠθέλατε προσβάλλει τοὺς ἀδελφούς σας.

Ἄρκει νὰ γνωρίζητε ὅτι τὸ δικαίωμα εἶναι τὸ ἀγιώτερον τῶν συναλλαγμάτων, καὶ ὅτι ἡ πίστωσίς σας ἔχει ὑποθήκην ἐν κεφάλαιον τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν χρεωκοπεῖ, δηλαδὴ τὴν κοινὴν πίστιν εἶναι ἐξησφαλισμένον ὑπὸ τοῦ πλουσιωτέρου καὶ τιμιωτέρου τραπεζίτου τῆς ἠθικῆς.

Ἐὰν δυστυχῶς συναντηθῆτε μετὰ τινος μοχθηροῦ, ὅστις δὲν ἀναγνωρίζει τὰ δικαιώματά σας, διότι οὗτος παρεβίασε τὰ καθήκοντά του, μὴ ἀπελπίζησθε κραυγάζοντες δημοσίως κατὰ τῆς ἀπανθρωπίας. Ἀντὶ ἐνός κακοῦ θὰ συναντήσητε δέκα καλοὺς, καὶ ἡ γενναιότης σας ἄς ᾔηται μεγάλη ὡς τὸ δικαίωμα σας. Ἄν ἀπωλέσητε σήμερον ἐν λεπτόν, θὰ κερδίσητε αὔριον ἑκατόν· καθότι ἡ γενναία συγχώρησίς σας αὐξάνει τὴν ὑπόληψιν τὴν ὁποῖαν οἱ καλοὶ ἔχουν περὶ ὑμῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν αὐξάνετε τὸ ποσὸν τοῦ δικαιώματος εἰς τὸ συνάλλαγμα σας.

Μία μόνη περίστασις ὑπάρχει καθ' ἣν ὀφείλετε ἀπολύτως καὶ διὰ τῆς βίας νὰ ἰσχυροποιήσητε τὰ δικαιώματά σας, καὶ αὕτη εἶναι, ὅταν ὁ ἀρνησὶθρησκος, ὅστις ἀποποιεῖται νὰ τὰ ἀναγνωρίσῃ, προσβάλλῃ εἰς τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἅπασαν τὴν κοινωγίαν, καὶ δεικνυόμενος ἱκανὸς μιᾶς ἀτίμου πράξεως

ἀποκαθίσταται ἐπικίνδυνος εἰς αὐτήν.

Ἐάν, ἐν ᾧ περιπατῆτε εἰς τὴν ὁδὸν, κλέπτῃς τις μετὰ μεγίστης λεπτότητος ἐξετάζη τὰ θυλάκιά σας, σεῖς δὲ εὐτυχῆτε νὰ συλλάβητε τὴν χεῖρα, ἣτις ἐθώπευε τὸ μανδύλιόν σας, δύνασθε ὡς πρόσωπον νὰ τῷ συγχωρήσητε τὴν κακὴν αὐτὴν πράξιν, ἀλλ' ὡς πολίτης δὲν δύνασθε νὰ ἀφήσητε ἐλεύθερον τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἐπαπειλεῖ τὴν ἰδιοκτησίαν ἄλλου, καὶ ὅστις εἰς τὸ μέλλον ἠδύνατο νὰ ᾔηαι εὐτυχέστερος, παρ' ὅσον ὑπῆρξε μεθ' ὑμῶν.

Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ τιμωρήσητε τὸν κλέπτην σας. Ἡ πράξις ὅμως αὕτη, ὅσον δικαία καὶ ἂν ᾔηαι, δὲν εἶναι καλὴ, καὶ ὀφείλετε νὰ παραδώσητε τὸν ἄνθρωπον τοῦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν, διὰ νὰ τὸν δικάσῃ καὶ τιμωρήσῃ.

Εἰς τὴν ἀπλουστάτην ταύτην περίστασιν ἔχετε ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον σὰς ἀποδεικνύει τὴν σπουδαιότητα τῶν νόμων καὶ τὴν παρὰ τῆς ἀρχῆς ἐπιβαλλομένην τιμωρίαν.

Ὁ προσβεβλημένος ἄνθρωπος ἔχει δικαίωμα νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἔνοχον τὸν παραβιάσαντα δικαίωμά τι, ἀλλὰ τυφλούμενος ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδίκησεως, ἠδύνατο νὰ παρεχθῆ τὸ μέτρον τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἱκανοποιήσῃ μίαν ποταπὴν τάσιν, ἀντὶ νὰ ἐξασκήσῃ ἀπλῶς τὸ δικαίωμά του. Τοῦτο δὲν ἀρκεῖ· εἰς τὴν φυσικὴν ὀργὴν τὴν ἐγειρομένην ἀπὸ τὴν προσβολὴν, δυσκόλως ἠδύνασθε νὰ μετρήσητε τὴν τιμωρίαν ἐκ τοῦ ἐγκλήματος.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ κοινωνία ἐπιφορτίζει τοὺς νοημονεστέρους μεταξὺ τῶν πολιτῶν νὰ παραδεχθῶσι τὸ λυπηρὸν ἐπάγγελμα τοῦ νὰ τιμωρῶσι τοὺς ἐνόχους, ἱκανοποιούντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ μὴ ἀναγνωρισθέντα δικαιώματα, εὐχαριστοῦντες συνάμα ὄχι μόνον τὸν προσβληθέντα, ἀλλ' ἅπασαν τὴν κοινωνίαν, ἣτις δι' ἀντανάκλασεως ἦτο τεταραγμένη.

Δὲν βλέπετε ἀπὸ πρώτης ὄψεως τὸ ὑψηλὸν τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου; πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ φανῆ μία ποταπὴ ἐκδίκησις, ἐνεργουμένη ἀπὸ τὸ προσβληθὲν πρόσωπον τὴν στιγμὴν

τῆς ὀργῆς, ἀποβαίνει δικαία ἱκανοποιήσις τῆς κοινωνίας, καὶ αἱ ἀρχαὶ μὲ ὄλην τὴν ἡσυχίαν τῆς φρονήσεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐξετάζουσι τὸ βαρος τῶν ἐγκλημάτων, καὶ κατὰ συνέπειαν μετρῶσι μετὰ πάσης δικαιοσύνης τὸν βαθμὸν τῆς τιμωρίας.

Ὁ ἔνοχος ὁ τιμωρηθεὶς παρὰ τοῦ νόμου καὶ ὄχι παρὰ τοῦ προσώπου τὸ ὁποῖον αὐτὸς προσέβαλεν δὲν ἔχει μῆτε τὴν πρόφασιν νὰ τὸν μισῇ· καὶ βλέπων ὅτι αὐτὸς ἠμάρτησεν ἀπέναντι ἀπάσης τῆς κοινωνίας ἣτις τὸν περικυκλώνει, μετῶ τὴν βαρύτητα τοῦ ἐγκλήματος, ἀποκτῶν ὑψηλὴν ἰδέαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπειᾶς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς μετὰ μεγίστης ἴσως κουφονοίας προσέβαλεν. Βλέπει ὅτι ἀπώλεσε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἀγαπᾶται καὶ νὰ ὑπολήπτηται, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐκδικηθῇ οὐδένα, καὶ ἠναγκασμένος νὰ ὑποκύψῃ εἰς μίαν δύναμιν ἣτις στηρίζεται ἐπὶ τῆς βάσεως ὅλης τῆς κοινωνίας, καὶ ἣτις διαθέτει μέσα ἀκάθεκτα, δὲν βλέπει ἀνοικτὴν ἄλλην ὁδὸν εἰμὴ ἐκείνην τῆς ταπεινώσεως καὶ τῶν καλῶν πράξεων, διὰ νὰ μὴ τιμωρηθῇ ἐκ νέου καὶ διὰ νὰ ἀνακτήσῃ διὰ τῆς καλῆς διαγωγῆς τὸ πολύτιμον συνάλλαγμα τοῦ δικαίωματος, ὅπερ εἶχεν ἀπολέσει.

Ὑπάρχουσιν ἄλλα δικαίωματα τῶν ὁποίων ὀφείλετε νὰ ζητήσητε τὴν πληρωμὴν παντοῦ καὶ πάντοτε, ἀκόμη καὶ ὅταν τὸ δικαστήριον εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ δικασθῶσι δὲν εἶναι ἐκεῖνο τῶν τακτικῶν δικαστῶν, ἀλλὰ τῆς κοινῆς γνώμης.

Ἐὰν εἰς τὴν πορείαν τοῦ βίου σας συναντήσητε ἀγύρτην τινά, ὀφείλετε νὰ ἀφαιρέσητε ἀπ' αὐτοῦ τὸ προσωπεῖον.

Ἐὰν ἴδητε μοχθηρὸν τινα ὅστις ἀπατᾷ ἀθῶον, πρέπει νὰ τὸν κάμητε γνωστὸν, ὑπερασπιζόμενοι τὸν ἀδύνατον κατὰ τοῦ καταπιέζοντος.

Ἐὰν ἄθλιοι τινὲς καὶ δεῖλοι ὑποσκάπτουσι κρυφίως τὴν ἀσφάλειαν τοῦ τόπου καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς σας ὀφείλετε νὰ τοὺς ἀποκαλύψητε.

Ταῦτα εἶναι δικαίωματα ἅτινα ἡ κοινωνία παραδίδει εἰς τὰς χεῖρας παντὸς ἀνθρώπου καὶ πολίτου, καὶ τὰ ὁποῖα ὅλοι ὀφείλομεν νὰ φυλάττωμεν ἀπαραβίαστα. Ἡ ἀποφυγὴ πρὸς ὑπερασπιστὴν αὐτῶν εἶναι μικροπρέπεια καὶ δειλία.

Εἰς τὰς ἀμφιβόλους περιστάσεις, ὅταν νομίζωμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ αἰωπήσωμεν ἢ νὰ ὀμιλήσωμεν μὲ ἴσῃ ἐνοχλήν ἢ ἀρετήν, ἄς προσέχωμεν πάντοτε νὰ ἀποβλέπωμεν περισσότερον εἰς τὸ κοινὸν καλὸν παρὰ εἰς τὸ ἰδιαίτερόν μας συμφέρον.

Εἰς τὰ ζητήματα τὰ ἀποβλέποντα ἡμᾶς καὶ μόνον, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν προσβάλλουσι τοὺς συγγενεῖς μας, τοὺς φίλους, τὴν πατρίδα, δυνάμεθα ἡμεῖς μόνον νὰ συγχωρήσωμεν ἢ νὰ ἐπιπλήξωμεν ὅταν ὁμως προσβάλληται τὸ καλὸν ἄλλου, ὁφείλομεν νὰ θέσωμεν μεταξὺ τοῦ προσβάλλοντος καὶ τοῦ προσβεβλημένου δικηγόρον ἰσχυρότερον καὶ ἱκανώτερον ἡμῶν· ἦτοι τὸ δικαστήριον τῶν νόμων ἢ ἐκεῖνο τῆς κοινῆς γνώμης, ἀμφότερα ἐξ ἴσου ἰσχυρὰ καὶ αὐστηρὰ.

Ἄς σεβώμεθα πάντοτε τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου καὶ τοῦ τιμίου ἀνθρώπου· ἄς προκηρύττωμεν αὐτὰ μεγαλοφώνως καὶ χωρὶς φόβου, καθότι αὐτὰ ἀπαρτίζουν τὸ στέμμα τῆς ἀξιοπρεπείας μας, διὰ τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ὑψηλοφρονῶμεν, ἀνευ κηλίδος ὑπερφανίας.

Ὑπάρχουσι δικαιώματά τινα διὰ τὰ ὁποῖα ἐμάχοντο οἱ πατέρες μας, ἢ μάχονται· ἢ τὰ τέχνα μας, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὴν ἀγιωτέραν τῶν κληρονομιῶν. Νὰ ἀποκηρύξωμεν αὐτὰ ἢ νὰ τὰ περιφρονήσωμεν, ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἴδιον ὡς νὰ ρίψωμεν τὸν βόρβορον ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Περὶ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καθηκόντων.

ΕΑΝ ἄνθρωπός τις, στερούμενος πάσης θρησκευτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐφθασεν εἰς τὴν τελείαν τοῦ λογικοῦ του ἀνάπτυξιν, χωρὶς ν' ἀκούσῃ ποτὲ προφερόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἡμέραν τινα ἤθελεν μᾶς ἐρωτήσῃ « Τίς » ἔκαμε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ποῖος ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ » μηδενὸς τὸν πρῶτον ἀνδρα καὶ τὴν πρώτην γυναῖκα, οἵτινες » ἔδωσαν ζωὴν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἅτινα πληροῦσι τὴν γῆν; Τίς » ἔθεσεν εἰς τὴν καρδίαν μου τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγαπῶ καὶ νὰ

» ἀγαπῶμαι; Τίς μὲ σύρει νὰ πράττω τὸ καλόν, καὶ μὲ κεν-
» τᾶ μὲ τύψιν ὅταν κάμω πράξιν τινα κακὴν;»

Ἐὰν τὸ λογικόν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ἦναι ὑγιές, φωνὴ μυστηριώδης κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ὅλας ἐκείνας τὰς ἐρωτήσεις, λέγουσα ὅτι κάποιος ἰσχυρότερος ὄλων ἡμῶν, ἀπείρου σοφίας καὶ μεγαλῆτερος ὄλων τῶν ἀνθρώπων ὅσοι ἔγειναν, ὑπάρχουσι καὶ ἔσονται, ἔπλασε τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ ἔγραψε μὲ ἀνεξαλείπτους χαρακτῆρας εἰς τὴν συνείδησιν ἐνὸς ἐκάστου τοὺς νόμους οἵτινες πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσωσιν εἰς τὸ ὑπέρτατον ἀγαθόν.

Ὅταν ὁμως ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὰς ἐρωτήσεις ἐκείνας, καὶ μόνον ἐπιθυμία τις φαντασιώδης, ἀόριστος μᾶς βασανίζει νὰ μάθωμεν, τίς μᾶς ἔκαμε, καὶ διατί καὶ πρὸς τί ἐγεννήθημεν, εἶναι φυσικόν νὰ πορευθῶμεν εἰς ἄλλους, ὠριμωτέρας ἡλικίας καὶ πείρας, ζητοῦντες τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου προβλήματος. Τότε ὅλοι ἠθελον μᾶς ἀπαντήσῃ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, γνωστοποιοῦντες εἰς ἡμᾶς τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἀληθείας, αἵτινες, γεγραμμέναι εἰς ἑκατὸν διαφορετικὰς γλώσσας, συγκεχυμένας ἢ καθαρᾶς, βαρβάρους ἢ ἀνεπτυγμένας, εὐρίσκονται εἰς ἅπαντα τῆς γῆς τὰ ἔθνη.

Ναὶ ἡ θρησκεία εἶναι γεγραμμένη μὲ μεγάλους ἀνεξαλείπτους χαρακτῆρας εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς.

Ὁ Ἥλιος, ὅστις διὰ νόμου αἰωνίου ἐγείρεται εἰς τὴν ἀνατολὴν, φωτίζων καὶ γονιμοποιῶν τὴν γῆν, διὰ νὰ δύσῃ καὶ ἀναγεννηθῇ πάντοτε φωτεινὸς καὶ ἰσχυρὸς, μᾶς λέγει μεγαλοφώνως ὅτι δάκτυλος αἰώνιος καὶ μὲ νόμον ἀμετάβλητον μᾶς ὀδηγεῖ διὰ τῶν οὐρανῶν περὶ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ τῆς θερμότητος.

Ὁ ἄηρ τὸν ὅποιον ἀναπνέομεν, τὸ ὕδωρ τὸ ὅποιον ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων τρέχει ἐν ἀδιαλείπτῳ δρόμῳ διὰ τῶν ἀρτηριῶν τῶν ποταμῶν εἰς τὴν μεγάλην καρδίαν τοῦ ὠκεανοῦ, ὅπως ἐπανεῖλθη διὰ τῶν νεφῶν ἐπὶ τῶν χιονωδῶν κορυφῶν, μᾶς ἐπαναλαμβάνει ὅτι ὑπάρχει εἰς Θεός.

Ἡ γῆ γόνιμος, ἐστολισμένη μὲ ἄνθη ζωογονουμένη ἀπὸ χίλια πλάσματα, ἅτινα, γεννηθέντα ὅλα ὑπὸ συγγενῶν, ἀ-

ποθνήσκουσιν ἀφοῦ μεταδόσωσιν εἰς ἄλλα τὴν κληρονομίαν τῆς ζωῆς, ψάλλουσιν εἰς χιλίους διαφορετικούς ὕμνους, ὅτι ὅλη ἡ πλάσις ὑπακούει εἰς θεῖον Πνεῦμα, ὅπερ ἐπλασε καὶ ἀκούει τὸ πᾶν.

Δὲν ἀρκεῖ τοῦτο, καὶ ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν κωφοὶ καὶ τυφλοὶ, ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ μὴ ἀγνοῶσι τὴν ὑπαρξίν του, καὶ ὑπὸ ταπεινὸν σχῆμα ἐφάνη ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, φανερόνων ἑαυτὸν εἰς τὸ πλάσμα του καὶ ἐξηγῶν τὰ ἄπειρα μυστήρια ἅτινα συνδέουσι τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν πλάσαντα αὐτόν· τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσουσι τὴν ζωὴν, διαρρηγνύοντα τὸν νεφελώδη πέπλον ὅστις καλύπτει τὰ σκότη τοῦ μέλλοντος.

Ὁ Θεὸς, ἀφοῦ ἐφανερῶθη ὑπὸ διάφορα σχήματα εἰς τὸν λαὸν τῶν πρώτων χρόνων, ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ ἐξῆσε μετὰ τῶν ἡμῶν, ἀφίνων εἰς ἡμᾶς πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐν χρυσοῦν βιβλίον, ἓνα τόμον ἀγιώτατον, ὅστις εἶναι ὁ αἰώνιος κώδικς τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἠθικῆς, καὶ τὸν ὁποῖον ὅλοι πρέπει νὰ ἀναγινώσκωσι συνεχῶς καὶ νὰ σχολιαζῶσι.

Τὸ Εὐαγγέλιον, ὑπαγορευθὲν κατὰ τὸν ἀπλούστερον καὶ ταπεινότερον τρόπον, εὐηργέτησε τὴν ἀνθρωπότητα περισσότερον τῆς σοφίας τῶν παλαιῶν φιλοσόφων· καὶ μὲ τὴν ἀπόκτησιν τῆς νοημοσύνης ἠραιώσε τὰ σκότη ἅτινα περιετύλισσον τὸν παλαιὸν κόσμον, κατακτῶν χωρὶς ξίφη καὶ πυροβολὰ ὅλους τοὺς λαοὺς τοὺς ὁποῖους ἡμεῖς ὀνομάζομεν πεπολιτισμένους.

Ὅταν τὸ βιβλίον τοῦτο ἀναγνώσθῃ καὶ ἐννοηθῇ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἄλλον τῆς γῆς πόλον, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ ἦναι ἀδελφοὶ, καὶ αἱ ἀδελφοκτόνοι διχόνοιαὶ δὲν θὰ κατορθώσωσι πλέον νὰ χύνωνται ποταμοὶ αἵματος μετὰ τῶν ἔθνους καὶ ἔθνους.

Αἱ θρησκείαι ὅλαι ἔλαβον μίαν ἀκτῖνα φωτὸς παρὰ τῆς Θεότητος· ἀλλὰ μία μόνη εἶναι ἀγία καὶ ἀληθής· δηλαδὴ ἐκείνη ἣτις συνάδει μὲ τὴν καθαρωτέραν καὶ ἐντελεσετέραν ἠθικὴν, ἐκείνη ἣτις μᾶς ἐδίδαξεν,

«Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας, εὐλογεῖτε τοὺς καταρῶντας ὑμᾶς, εὐεργεεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς, καὶ παρακαλεῖτε δι' ἐκείνους οἵτινες σᾶς ἀδικοῦσι καὶ σᾶς καταδιώκουσι.»

Ναι, ἡ θρησκεία εἶναι ὁ ἀγίτισμος τῆς ἠθικῆς, εἶναι δικαιο-

σύνη υπερβαίνουσα τὴν ἐφήμερον ὑπαρξίν μας.

Ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος, ἡ ἀδικία τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ ὑβριστικὸν ὕφος τῶν ἰσχυρῶν, θραύονται ἀπέναντι τοῦ τάφοι· καὶ μόνη ἡ θρησκεία ἀληθῆς ἄγγελος, φύλαξ τῆς ὑπάρξεώς μας, πρὶν εἰσέτι φανῆ μεταξὺ τοῦ λυκαυγοῦς τῆς παιδικῆς κρίσεως, μᾶς συνοδεύει πέραν τῆς γεφύρας τοῦ θανάτου, προσκαλοῦσα ἡμᾶς εἰς τὴν αἰώνιον χαρὰν τοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ κοινὴ γνώμη καὶ τὰ δικαστήρια τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ σᾶς ἀδικήσωσιν, ἀλλὰ ἂν ἦσθε τίμιοι, δύνασθε νὰ λογοριασθῆτε μετὰ τοῦ δικαστοῦ ἐκείνου, ὅστις βλέπει τὸ πᾶν καὶ δὲν ἀπάτᾳ ποτέ, καὶ ὅστις φυλάττει διὰ τὰς θυσίας σας χαρὰς εὐδαίμονας, ἀπέναντι τῶν ὁποίων αἱ λαμπρότητες τοῦ κόσμου εἶναι ὁμίχλη, ἥτις διαλύεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.

Τί μᾶς μέλλει, ἂν ἡ δυστυχία μᾶς μαστιγόνει, ἂν οἱ ἄνθρωποι μᾶς καταδικάζουσιν, ἂν ἡ πτωχία καὶ ἡ ταπείνωσις μᾶς ἀποκαθιστῶσι μάρτυρας; Καὶ ὁ Θεάνθρωπος ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, παραδειγματίζων ἡμᾶς, ὅτι ἡ προσωρινὴ αὕτη ζωὴ μας δὲν εἶναι εἰμὴ διάβασις πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν, εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἥτις δὲν ἔχει ἐσπέραν.

Ἔχετε πίστιν διαρκῆ καὶ ἀσφαλῆ, ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸν εἰπόντα εἰς ὑμᾶς. Ἐγὼ εἶμαι μεθ' ὑμῶν πάντοτε μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου· καὶ πεισθῆτε ὅτι ὁ χριστιανισμὸς πρέπει νὰ ἦναι ἔτιμος εἰς τὴν θυσίαν.

— «Ἐὰν κανεὶς θέλῃ νὰ ἔλθῃ ὀπίσω μου, ἄς ἀρνηθῆ τὸν ἑαυτὸν του, ἄς ἄρῃ τὸν Σταυρὸν του καὶ ἄς με ἀκολουθήσῃ».

Ἡ πίστις εἶναι ἡ βάσις τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς· αὕτη μόνη ἀρκεῖ νὰ ματαιώσῃ τὰς τρομερωτέρας ἀπειλὰς τῶν παθῶν καὶ νὰ πρᾶνῃ τὰς τοικυμίας τῆς ἀπελπησίας. « Ἐν » ἀληθείᾳ σᾶς λέγω ὅτι, ἂν ἔχετε πίσιν ὡς κόκκον συνάπεως, » θὰ εἶπητε εἰς τὸ ὄρος τοῦτο· ὕπαγε ἀπὸ ἐδῶ ἐκεῖ, καὶ θε- » λει ὑπάγει· τίποτε δὲν θὰ ἦναι ἀδύνατον εἰς ὑμᾶς. »

Ἡ μακροτέρα καὶ εὐτυχεστέρα ζωὴ διέρχεται ὡς ὄνειρον· καὶ τόσον ὁ ὀγδοηκοντούτης γέρων, καθὼς ὁ δεκαπενταέτης νέος, ἀφίνοντες τὸν κόσμον τοῦτον, δὲν ἔχουσιν ἀνὰ χεῖρας ἄλλο τι εἰμὴ τὴν ἐνθύμησιν τοῦ παρελθόντος, ἥτις περιορι-

ζεται εἰς στιγμιαῖον στοχασμὸν, καὶ ἂν ἀπκριθῆται τὰς ἡδονὰς δέκα ἐτῶν, ἢ τὰς θλίψεις ἀκεραίου αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην στιγμὴν πλοῦτη, τιμὰ, ἐξουσία καὶ ματαιοδοξία μᾶς ἐγκαταλείπουσι, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ φέρωμεν ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου δικαστηρίου εἰμὴ τὰς πράξεις μας, αἵτινες θὰ ὀρίσωσι τὴν αἰώνιον διαμονὴν μας.

Βλέπετε λοιπὸν ἐὰν ἀξίζωσιν ὀλίγα στιγμὰ ματαιότητος καὶ διαφθορᾶς, ἀπέναντι αἰωνίων θλίψεων, ἢ μία ζωὴ πάλης καὶ θυσίας μὲ μίαν εὐδαιμονίαν ἄνευ τέλους.

Δὲν θέλω σᾶς ὀμιλήσει περὶ τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, καθότι εὐρίσκονται γεγραμμένα εἰς τὴν καρδίαν σας καὶ εἰς τὴν ἱερὰν βίβλον τοῦ Εὐαγγελίου. Εἰς ἐμὲ ἀρκεῖ νὰ σᾶς συστήσω νὰ ἀναγινώσκητε συνεχῶς τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, καὶ νὰ μὴ ἐντρέπησθε ποτὲ δι' ὃ, τι πιστεύετε.

Μὴ γίνεσθε ποτὲ δοῦλοι τοῦ ἀνθρωπίνου σεβασμοῦ, μὴ ταπεινώνεσθε ἐνώπιον ἐνὸς αἰχμαλώτου, καθότι αὐτὸς εἶναι ὁ δοῦλος τῶν δούλων, εἶναι ὁ δαίμων τῶν παθῶν καὶ τῆς ματαιότητος. Πιστεύετε ὅ,τι πρέπει νὰ πιστεύητε, καὶ σέβεσθε τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, μὴ γινόμενοι ποτὲ δικασταὶ περὶ πράγματος τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἀνθρώπινον δικαστήριον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καταδικάσῃ ἢ νὰ ἀπολύσῃ.

Ἡ συνείδησις εἶναι ἡ ἱερωτέρα περιουσία ἐνὸς ἐκάστου, καὶ ὁ δικαστὴς αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ᾔναι οὐδὲ εἷς ἀνθρωπος μόνος, οὔτε ὅλη ὁμοῦ ἡ ἀνθρωπότης.

Ποτὲ μὴ μεταχειρίζεσθε ἀποσιωπήσεις καὶ παραβλέψεις συνειδήσεως, ἀποφεύγοντες μερικὰ δύσκολα καθήκοντα, διότι σᾶς συνιστᾷ αὐτὰ ἀνθρωπος ἀδύνατος ὡς ὑμεῖς.

Ὁ ἱερεὺς δὲν κάμνει, οὔτε τροποποιεῖ, οὐδὲ διατάσσει τὴν θρησκείαν· αὐτὸς δὲν δύναται νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ ἀγιωτέραν διὰ τῆς ἀγιότητος τῆς διαγωγῆς του, οὔτε διὰ τῶν ἐγκλημάτων του δύναται νὰ τὴν καταβιβάσῃ μίαν μόνην γραμμὴν ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν θέσιν εἰς ἣν εὐρίσκεται. Ὁ ἱερεὺς εἶναι λειτουργὸς τῆς θρησκείας καὶ ἀξίος ἢ ἀνάξιος ἂν ᾔναι, ὀμιλεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ· καὶ δὲν εἶναι ἀνθρωπος τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρήσῃτε ὡς πρόσωπον, ἀλλ' οὔτε πάλιν ὡς ὄν τι τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ σφάλῃ, νὰ ἀπατήσῃ οὔτε νὰ ἀπατηθῇ.

Ἡ καθαρὰ καὶ ἀθῶα χεὶρ παιδίου τινός, ἢ ἐκείνη ἢ μεμολυσμένη καὶ ἔνοχος ἐνός ληστοῦ, δύναται νὰ σᾶς προσφέρει ἐν ῥόδον τὸ ἄνθος ὅμως ἐκεῖνο πάντοτε ὠραῖον καὶ εὐῶδες.

Ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ ἀχρειότης τῶν ἀνθρώπων δὲν δύναται οὔτε θὰ δυνηθῶσι ποτὲ νὰ ἐξαχρειώσωσι τὴν θρησκείαν. Αὐτὴ εἶναι ἀγία ἀφ' ἑαυτῆς καὶ δι' ἑαυτὴν μόνην, οὐδ' αὐτὸς ὁ βόρβορος τῶν παθῶν δύναται νὰ τὴν μολύνῃ. Οἱ μεταχειριζόμενοι αὐτὴν ὡς ὄργανον δουλείας ἢ ἀδυναμίας, θέλουν δικασθῆ παρὰ Θεοῦ. Σεῖς ἐστὲ ἐν τοσοῦτῳ ἄνθρωποι θρησκευτικοὶ καὶ ἠθικοί.

Ἐπειδὴ ἐνίοτε τὰ δικαστήρια κατεδίκασαν τὸν ἀθῶον, καὶ ἀπέλυσαν τὸν ἔνοχον, ἐπειδὴ οἱ ὄχλοι ἐβρίψαν τὸν βόρβορον εἰς τοὺς πόδας τῶν μαρτύρων καὶ ἔστεψαν τοὺς ἐπιόρκους, ἴσως διὰ τοῦτο ἠλλαξεν ὁ κώδιξ τῆς δικαιοσύνης ἢ ἐξηλείφθησαν ἴσως οἱ νόμοι τῆς ἠθικῆς; Ἐὰν τὸ ἐλάττωμα, ἢ συκοφαντία, ἢ ἰσχύς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πράξωσί τι κατὰ τῶν νόμων τῶν ὑπαγορευθέντων παρὰ τῶν ἀνθρώπων, θὰ δυνηθῶσιν ἴσως αἱ ἀδυναμίαι τῶν λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας νὰ ἀσθενήσωσι τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας καὶ νὰ ἀποκαταστήσωσιν ὀλιγώτερον καθαρὸν καὶ ὀλιγώτερον ἅγιον πᾶρ' ὅ,τι ἔρχεται ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐπανέρχεται;

Λατρεύετε τὸν πλάστην καὶ πιστεύετε.

Ἀποβλέπετε εἰς τὸ μηδὲν τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ἐλπίζετε.

Ἀναλογίσασθε τὰς ἀσθενείας καὶ ἀδυναμίας σας καὶ ἐκείνας τῶν ἄλλων, καὶ ἀγαπᾶτε.

Ἡ πίσις, ἢ ἐλπίς, ἢ ἐλεημοσύνη εἶναι τὸ τρίγωνον ἐφ' οὗ στηρίζεται ἡ οἰκουμένη, εἶναι ἡ ἄλυσσος ἣτις ἐνώνει τὴν ἐφήμερον ζωὴν τῆς κοιλάδος ταύτης τοῦ κλαυθμῶνος μὲ τὴν

« Αὐγὴν μιᾶς ἡμέρας, ἣτις δὲν ἔχει ἐσπέραν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ Εὐσπλαγγίας.

ΕΥΣΠΛΑΓΧΝΙΑ θέλει νὰ εἶπῃ ἀγάπη, καὶ ὁ Θεὸς κατατάξας αὐτὴν μεταξὺ τῶν θείων ἀρετῶν, ἐγνώριζεν ὅτι

ἔπρεπε νὰ ᾔηται τὸ θεμέλιον ὄλων τῶν καθηκόντων, ἡ βᾶσις τῆς ἀνθρωπίνου κοινωνίας, ὁ δεσμὸς ὅστις ἐνόησε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς μίαν μόνην οἰκογένειαν, κάμνων τοσοῦτους ἀδελφοὺς.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς συμπεριέλαβεν ὅλην τὴν ἠθικὴν εἰς ταύτην τὴν παραγγελίαν·

« Μὴ κάμνετε εἰς τοὺς ἄλλους ὅ,τι οἱ ἄλλοι δὲν θέλετε »
 » νὰ κάμνωσιν εἰς ὑμᾶς, κάμνετε εἰς τοὺς ἄλλους ὅ,τι ἐκεῖνοι
 » θέλετε νὰ κάμνωσιν εἰς ὑμᾶς. » Ὁ περιορισμὸς ὄλων τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου εἰς δύο στίχους, νὰ τῷ ἐπιβάλλεται κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν πᾶν ὅτι πρέπει νὰ ἀφήσῃ, δὲν ἐγένετο ποτὲ παρ' οὐδενὸς τῶν φιλοσόφων, μήτε ἀπὸ τὸν σοφώτερον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτον Θεός.

Ἄλλ' ἐὰν θέλετε νὰ ἀπλοποιήσητε τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην παραγγελίαν εἰς μίαν λέξιν, εὐρίσκετε μίαν μόνην ἀγίαν, θείαν, ἐκείνην τοῦ ἀγαπᾶν.

Ἐὰν ἀγαπᾶτε δὲν δύνασθε νὰ βλάψητε τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον. Ἐὰν ἀγαπᾶτε πρέπει νὰ συμπαθῆτε, νὰ συγχωρῆτε, νὰ εὐεργετῆτε· ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ ἐξασκῆτε ὅλας ἐκείνας τὰς ἀρετάς, αἵτινες εἶναι γεγραμμέναι εἰς τὴν βίβλον τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς, ἀφοῦ σᾶς ἐπλασεν, ἐνεχάραξεν εἰς τὸ βαθύτερον τῆς συνειδήσεως.

Ἡ ἀγάπη ἐννοεῖται καὶ γνωρίζεται μόνον διὰ τῶν ἔργων. Ἐὰν εὐρίσκεσθε μόνος καὶ ἔρημος εἰς τὸν κόσμον. ἠδυνάμην νὰ σᾶς πιστεύσω ἐλεήμονα καὶ χωρὶς νὰ ἴδω τὴν ἀγάπην σας ἐμπράκτως· ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα πάντοτε καὶ εἰς πᾶσαν στιγμήν εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ἔχομεν χιλίους τρόπους νὰ ἀκούωμεν καὶ νὰ ἐξασκῶμεν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

Εἰς τὴν κοινοτέραν καὶ πλέον ἀδιάφορον ἡμέραν, ἀπὸ τὸν πρῶτον χαιρετισμὸν τὸν ὁποῖον προσφέρετε τὴν πρωίαν εἰς τὸν ἐξυπνοῦτα ὑμᾶς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν εἰς τὴν τράπεζαν κόπτετε τὸν ἄρτον διὰ νὰ τὸν διανείμητε εἰς τὰ τέκνα σας, ἔχετε χιλίους τρόπους, χιλίας εὐκαιρίας μικρὰς καὶ με-

γάλας νὰ ἐξασκήσητε τὴν θειοτάτην μεταξύ τῶν θείων ἀρετῶν, τὴν Εὐσπλαγγίαν.

Ἐξάσκησις τῆς εὐσπλαγγίας δὲν θέλει νὰ εἴπη ἡ ἀπόφορᾶς εἰς φορὰν προσφορὰ ὀβολοῦ εἰς πτωχόν τινα τὸν ὁποῖον συναντᾶτε καθ' ὁδόν, ἢ ἡ ἔκτασις τοῦ βραχίονος διὰ νὰ θέσῃ νόμισμά τι χάλκινον εἰς τὸν δίσκον τοῦ ὑπηρέτου τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴν διδαχὴν.

Ἡ εὐσπλαγγία εἶναι ἀρετὴ ἣτις συμπεριλαμβάνει ὅλον τὸ εὐρύχωρον πεδῖον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη δὲν εἶναι εἰμὴ εἰς τῶν χιλίων τρόπων τοῦ ἐξασκεῖν αὐτήν.

Ἐὰν ἐπιθυμῆτε νὰ λάβητε ἰδέαν τινὰ τῶν ἀπεριοριστων ὀρίων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτείνεται ἡ ἀρετὴ τῆς ἀγάπης, ἐκλέξατε μίαν διαυγῆ πρωίαν καὶ ἀναβῆτε ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου πύργου τῆς πόλεώς μας· διαβλέψατε περίξ ὑμῶν καὶ ἴδετε τὸ θαυμάσιον θέαμα τῆς γῆς ἣτις ἀπορρόφᾷ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἀπείρου ἐκείνου ἀστέρος, παρὰ τοῦ ὁποῖου λαμβάνει φῶς, θερμότητα καὶ ζωὴν. Καὶ ὅμως μία ἔκτασις γῆς ἀπειράκις μεγαλειτέρα ἐκείνης τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ συμπεριλάβωσιν οἱ ὀφθαλμοὶ μας, καταπατᾶται ἀπὸ ἀνθρώπους διαφόρου χρώματος καὶ διαφόρων γλωσσῶν· τοὺς ἀνθρώπους τούτους πρέπει νὰ ἀγαπᾶτε, διότι ὅλοι εἶναι ἀδελφοὶ σας, καὶ ὅταν εὐρεθῆτε πλησίον τινὸς ἐξ αὐτῶν ἔχοντος ἀνάγκη, ὀφείλετε νὰ τῷ προσφέρητε τὴν συνδρομὴν σας. Καθὼς λοιπὸν ὁ ἥλιος φωτίζει καὶ θερμαίνει ὅλην τὴν γῆν, οὕτως ἡ ἀγάπη σας πρέπει νὰ συμπεριλαμβάνῃ ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, καθότι αὕτη εἶναι ἡ μεγάλη οἰκογένεια εἰς ἣν ἀνήκετε· καὶ καθὼς ἔχετε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἀγαπᾶσθε παρὰ πάντων, οὕτω καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε νὰ ἀγαπᾶτε ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα.

Τὸ βιβλιᾶριον τοῦτο καθὼς εἶναι γεγραμμένον, δὲν εἶναι εἰμὴ μάθημα εὐσπλαγγίας. ἀλλ' ἐνταῦθα ἐπεθύμουν νὰ σᾶς ὀμιλήσω μόνον περὶ τῆς ἀγάπης τὴν ὁποίαν ὀφείλετε εἰς ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους ἀνεξαρτήτως τῶν σχέσεων τοῦ αἵματος καὶ τῆς φιλίας τὴν ὁποίαν δύνασθε νὰ ἔχητε μετ' αὐτῶν.

Δὲν ἤκούσατε ποτὲ τὴν φωνὴν τοῦ δυστυχοῦς, ὅστις καταδιωχόμενος παρὰ ληστῶν πίπτει εἰς χάνδακα ἢ ἐπαπειλούμενος ὑπὸ μεγαλειτέρου κινδύνου, φωνάζει. Βοήθεια, συν-

δρομή! Εἰς τὴν σπουδαίαν αὐτὴν πρόσκλησιν δὲν φωνάζει οὐδένα ἰδίως, ἀλλ' ἐπικαλεῖται πᾶν πλάσμα ἀνθρώπινον, καὶ πᾶς ὁ ἀκούων καὶ ἔχων σπλάγγνα ἀνθρώπινα τρέχει πρὸς βοήθειάν του.

Ἡ συμπάθεια εἶναι τὸ πρῶτον στοιχεῖον τοῦ ἀλφαβήτου τῆς ἠθικῆς, καὶ διὰ τὸ μὴ αἰσθάνηται τις αὐτὴν πρέπει νὰ ἔχη τὴν καρδίαν ἀπολιθωμένην, πρέπει νὰ ἦναι τοσοῦτον σκληρὸς καὶ κακοήθης, ὥστε εἶναι ἀνάξιος καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα εἶναι ἱκανὰ νὰ αἰσθανθῶσι συμπάθειαν καὶ τοὺς πρῶτους βαθμοὺς τῆς ἀγάπης. Εἶναι λοιπὸν αἰσχύνη νὰ ἦναι ὁ ἄνθρωπος κατώτερος τῶν ζώων.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ περιμένη τὴν ἐπίκλησιν τῆς συνδρομῆς τοῦ ἀδελφοῦ του διὰ τὸ νὰ τρέξη εἰς βοήθειαν αὐτοῦ· ἀλλὰ πρέπει νὰ προσκληθῆ, νὰ πλησιάζῃ τις τὸν πάσχοντα, καθότι διὰ τὸ νὰ διαιρεθῆ ἢ θλίψις προσκαλεῖ τὴν φιλίαν, καὶ ἂν δὲν δύνασθε νὰ τὸν συνδράμητε ἄλλως πως εἰμὴ σγκλαιόντες μετ' αὐτοῦ, θέλετε τῷ προξελήσει μεγίστην παρηγορίαν.

Υπάρχουσι μερικοὶ χαρακτῆρος ὀλίγον εὐθύμου καὶ ὀλιγόλογοι, οἵτινες ἀποφεύγουσιν ἐνίστε ἀπὸ τοῦ νὰ παρηγορῶσι τοὺς τεθλιμένους, νομίζοντες μήπως ὡς ἐκ τῆς ἀνικανότητος των πράξωσι τοῦτο πολὺ κακῶς.

Μὴ φοβεῖσθε ποτὲ τοῦτο τὸ ὁποῖον ἴσως σᾶς ὑπαγορεύει ὁ ἐγωϊσμός σας. τρέξατε ἀμέσως πρὸς τὸν πάσχοντα, δείξατε πρὸς αὐτὸν καθ' ὅλους τοὺς τρόπους ὅτι συμμεριζέσθε τῆς θλίψεώς του, καὶ ὅτι ἐπιθυμεῖτε τὰ πράξετε ὅ,τι τὸ καθ' ὑμᾶς, διὰ τὸ νὰ μετριάσητε τὴν θλίψιν του.

Μὴ νομίζητε ὅτι μία ἠθικὴ θλίψις δύναται νὰ ἀφαιρεθῆ ὡς μία ἄκανθα ἣτις εἰσηλθεν εἰς τὸν δάκτυλόν τινος. Ἡ βαθέως τέταραγμένη ψυχὴ δὲν δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν γαλήνην, εἰμὴ μετὰ πολλὰς θλίψεις καὶ θερμὰ δάκρυα, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅστις πάσχει, εὐχαριστεῖται νὰ βλέπῃ ὅτι δὲν κλαίει μόνος, καὶ ὅτι τοῦ ἀπομένει εἰσέτι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἢ παρηγορία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπολήψεως.

Ὁ ἄνθρωπος ὅστις λέγει εἰς τὸν πάσχοντα. Μὴ κλαίετε,

ἡ δυστυχία σας δὲν εἶναι τόσο μεγάλη ὡς τὴν νομίζετε, εἶναι ζῶον ἀξίον ραβδισμού μέχρις αἵματος, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τί ἐστὶ θλίψις, ἀφοῦ δεικνύει ὅτι εἶναι ἀνίκανος νὰ τὴν φαντασθῇ. Εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ εἶπῃ τις εἰς τὸν παραπονούμενον ἀπὸ πόνων τῶν ὀδόντων: Μὴ σὰς μέλλει, δὲν εἶναι τίποτε, ἀφαιρεῖται ὁ ὁδὸς καὶ τὸ πᾶν τελειώνει.

Καὶ ἂν ἡ δυστυχία, ἣν ὑποφέρει ἀδελφός σας τις, νομίζετε ὅτι εἶναι ἀξία αὐτοῦ, μὴ εἴσθε σκληροί· ἀλλὰ, κάμνοντες χρῆσιν ὅλης τῆς ἐπιεικείας, ἐνθυμηθεῖτε μόνον ὅτι εἶναι ἀνθρώπος καὶ ὅτι πάσχει. Ἡ ὥρα τῶν θλίψεων δὲν εἶναι ἡ στιγμή τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς συμβουλῆς, καθότι τὸ μάθημα σας δὲν ἤθελε παρέξῃ οὐδεμίαν ὠφέλειαν, ὁμοιάζον τὰ μέγιστα μὲ βλασφημίαν ἢ κατάραν.

Μὴ ὑβρίζετε ποτὲ τὴν θλίψιν· τὸ αἶσθημα τῆς συμπαθείας πρέπει νὰ σὰς τὸ ἐμπνέῃ καὶ αὐτὸς ὁ μοχθηρὸς ὅταν πάσχη.

Ἡ παρηγορία σας δὲν πρέπει νὰ ᾔῃ ἀπειλητικὴ πρὸς τὸν ἀσθενῆ ὡς καὶ πρὸς τὸν πτωχόν, πρὸς τὸν ἀπολέσαντα ἐν κεφάλαιον ἢ ἓνα υἷόν. Αὗται εἶναι δυστυχίαι πολὺ μεγάλαι εἰς τὰς ὁποίας κινεῖται ἡ εὐσπλαγχνία ἀπάντων. Ὑπάρχουσι θλίψεις κεκρυμμέναι, αἵτινες ἴσως εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξομολογηθῶσιν εἰς ὅλους, τὰς ὁποίας ὑμεῖς πρέπει νὰ ἐννοήσῃτε, ἂν γνωρίζετε τὸν πάσχοντα αὐτάς, καὶ προσέτι πρέπει νὰ ἐκτιμῆσῃτε ὅλην τὴν ἀξίαν των. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην προσπαθήσατε κάλλιον νὰ ἐπιτύχητε παρά νὰ ἐρωτήσῃτε, καὶ ἡ χεὶρ σας ἄς ἐπιτεθῇ ἐλαφρῶς ἐπὶ μιᾶς πληγῆς, ἣτις προσβάλλει ἴσως τὸ πλεον αὐαίσθητον τῆς ψυχῆς μέρος. Μὲ ἄλλας λέξεις θέλω νὰ εἶπω, ὅτι πρέπει νὰ ᾔῃαι τις ἐξυπνος, ὑπομονητικὸς, προσεκτικὸς, γενναῖος καὶ εὐγενής.

Ὅσάκις παρά τινος προσβληθῶμεν εἰς τὴν φιλοτιμίαν μας, τότε γινόμεθα τὰ μέγιστα φειδῶλοι εἰς τὰς περιποιήσεις καὶ εἰς τὰ δείγματα τῆς ἀγάπης, καὶ πᾶς ὁ ὀνομαζόμενος ἀνθρώπος πρέπει νὰ ἠξεύρῃ ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ μέρος τὸ πλεον εὐλόγιστον τῆς καρδίας μας.

Νὰ σὰς εἶπω ὅτι δὲν πρέπει νὰ κακολογῆτε καὶ νὰ συκοφαντῆτε, ἤθελεν εἶσθαι μεγάλη προσβολὴ εἰς ὑμᾶς· καὶ ἐγὼ ὅστις θέλω νὰ γράψω ἐν βιβλίον ἠθικόν, ἤθελον πράξει βα-

ρῆ ἀμάρτημα, καθότι ἐὰν ἀναγνώσῃτε εἰς αὐτὸ τὸ βιβλίον τοῦτο, πρέπει νὰ ἐννοήσῃτε, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀγαπᾷ τις τὸν πλησίον του, προσβάλλων αὐτὸν εἰς πᾶν ὅ,τι ἔχει ἱερώτερον, τὴν τιμὴν.

Ἐὰν ποτε προσκληθῆτε νὰ δώσῃτε τὴν γνώμην σας ἐπὶ μοχθηροῦ τινος ἀνθρώπου, σιωπήσατε ὅσον δύνασθε. Ἐὰν ὅμως ἀπὸ καθήκοντος μεγαλητέρου ἦσθε ἀπολύτως βιασμένοι νὰ ὁμιλήσῃτε, εἶπετε ἀπλῶς καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ταύτην μὴ ἀναιρέσητε ποτέ· ὅσα δὲ εἶπατε εἰς τοὺς ἄλλους περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, πρέπει ἐν ἀνάγκῃ καὶ μετὰ παρρησίας νὰ τὰ ἐπαναλάβητε καὶ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θέλετε διατηρηθῆ πάντοτε εὐκρινεῖς, καὶ ὁ λόγος σας θὰ ἔχῃ μεγίστην ἀξίαν εἰς τὸν κύκλον τῶν τιμίων ἀνθρώπων.

Τὸ νὰ ἤναί τις κακολόγος δὲν θέλει νὰ εἶπῃ ὅτι λέγει κακὰ περὶ τῶν μοχθηρῶν, ἀλλ' ὅτι εὐχαριστεῖται νὰ κακολογῇ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅτι τὸ κάμνει ὑπὸ συνθηείας, καὶ ὅταν οὐδεμία ὑπάρχῃ ἀνάγκη.

Ὁ ἰατρὸς δύναται νὰ ἐγγίσῃ πληγὴν τινὰ διὰ νὰ τὴν θεραπεύσῃ· οὕτω καὶ ὁ τίμιος ἀνθρώπος δύναται νὰ λαλήσῃ κακῶς περὶ τινος διὰ νὰ εἶπῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἄλλον κατὰ τοῦ κακοῦ τοῦναντίον ὁ κακολόγος ὁμοιάζει τὸν εὐχαριστούμενον νὰ ξύῃ τὰς πληγὰς ἄλλου ὑπὸ σκληρότητος.

Σέβεσθε λοιπὸν μέχρι τύψεως τὴν τιμὴν, τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν ζωὴν καὶ πᾶν ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸν πλησίον σας.

Ἐνθυμηθῆτε ὅτι, ὅταν συνδράμητε τὸν πάσχοντα, ἐλεήτε πτωχόν τινὰ, δὲν ἀρκεῖ ἡ καρδία, ἀλλὰ πρέπει νὰ συγκεντρώσῃτε ὅλην τὴν προσοχὴν τοῦ νοός σας. Ὁ περιπατῶν καὶ ρίπτων νόμισμά τι εἰς τὸν πρῶτον ἐπαίτην, χωρὶς νὰ θεωρήσῃ αὐτὸν κατὰ πρόσωπον, φαίνεται ὡς τὸν ἀνθρώπον ὅστις θέλει ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον νὰ ἐκπληρώσῃ ἐν ἐνοχλητικὸν καθήκον καὶ νὰ ἀποφύγῃ ἐν βάρους. Ἴσως τὸ νόμισμα τὸ ὁποῖον μὲ τοσαύτην ἀμέλειαν ἐρρίφθη, μὲ τὸν σκοπὸν γ' ἀνακουφίσῃ τὴν δυστυχίαν, ἐχρησίμευσε διὰ νὰ βραβεύσῃ τὴν ἀγυρτεῖαν ἢ νὰ δώσῃ τροφὴν εἰς τὸ ἐλάττωμα.

Ἡ ἀθλιωτέρα τῶν δυστυχιῶν δὲν εἶναι ἐκείνη ἣτις δεικνύει τὰς πληγὰς τῆς εἰς τὰς ὁδοὺς, ἀλλ' ἡ κρυπτομένη εἰς τὸ ἐργαστάσιον τοῦ ἐργάτου, εἰς τὰ ὑγρά καὶ σκοτεινὰ δωμάτια τῶν πλέον ἀποκέντρων ὁδῶν τῆς πόλεώς σας.

Ὅταν θελετε νὰ πράξετε καλὰ ἔργα, συμβουλευθῆτε τὸν ἐφημέριόν σας, ἢ πρόσωπόν τι ἀγαθὸν καὶ εὐγενές, τὸ ὁποῖον ἀφιερώνει τὰς φροντίδας του καὶ τὸν καιρὸν του πρὸς συνδρομὴν τῶν πτωχῶν, καὶ ἐρωτήσατε τοῦ ἢ συνδρομῆς σας καὶ τὰ χρήματά σας δύνανται νὰ ἦναι ὠφελιμώτερα.

Πολλοὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου των ἔρριψαν εἰς τὰς ὁδοὺς ἐν λεπτόν, ἓνα ὀβολόν, ἑκατοντάδα τινα δραχμῶν, ἣτις ἤθελε σώσει ἀπὸ τῆς ἀπελπησίας ἐργάτην τινα μιᾶς πτωχῆς νέας, ἀπὸ τῆς ἀτιμίας, ἀκεραίαν οἰκογένειαν ἀπὸ τὸ ὄνειδος, καὶ ἣτις ἠδύνατο ἴσως νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα καὶ τὴν τιμὴν εἰς πτωχόν τι πλάσμα τὸ ὁποῖον θὰ διέλθῃ βίον δυστυχή καὶ ἀνευ παρηγορίας, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τοὺς γεννητοράς του, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ εὐλογῆσῃ τὸ ὄνομα τῆς μητρός του,

Καθὼς ἡ ἔνωσις πολλαπλασιάζει τὴν δύναμιν, οὕτω διπλασιάζει καὶ τὰ μέσα τῆς εὐσπλαγγνίας καὶ γονιμοποιεῖ τοὺς κάρπους τῆς ἐλεημοσύνης· ἐνωθῆτε λοιπὸν μετ' ἄλλων εὐσπλάγγων προσώπων, λάβετε μέρος εἰς τὰ ἐνεργητικὰ καταστήματα τοῦ τόπου σας, ἐνεργοῦντες πάντοτε μετὰ ζήλου, προσπαθείας καὶ εὐλικρινείας πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν τοῦ πλησίον σας.

Ὅταν ρίψῃτε δύο ὀβολοὺς εἰς ἓνα ἄγνωστον, μετὰ ἡμίσειαν ὥραν μὴδὲ τοῦτο ἐνθυμεῖσθε πλέον, οὐδὲ ἀπολαύει ἠθικῆς τινος παρηγορίας ἐκ τῆς πράξεώς σας. καὶ αὐτὸς ἴσως ὁ εὐεργετηθεὶς δὲν ἐνθυμεῖται πλέον ὑμᾶς τὴν ἐπαύριον,

Πόσον τοῦναντίον εἶναι καλλίτερον ἐὰν ὑμεῖς ὁ ἴδιος ὑπάγετε εἰς τὴν καλύβην τοῦ πτωχοῦ, καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι θὰ προσφέρετε εἰς αὐτὸν ἐργασίαν, σπουδάζετε τὴν πτωχείαν, καὶ διὰ τῆς εὐσπλαγγνίας τῶν χρημάτων ὁμοῦ καὶ τῆς ἐργασίας προσφέρετε εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἀγιωτάτην ἐλεημοσύνην τῆς ἀγάπης, ἣτις θερμαίνει τὸ δῶρόν σας καὶ τὸ ἀποκαθιστᾷ προσφιλέστερον.

Ὁ ἄνθρωπος φθάνων καὶ εἰς τὴν μεγαλειτέραν πενίαν, δὲν δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν φιλοτιμίαν του, καὶ δεχόμενος τὴν ἐλεημοσύνην ἐκπληροῖ τὴν μεγαλητέραν τῶν θυσιῶν. Διὰ τῆς παρηγορίας λοιπὸν τῶν λόγων σμικρύνετε τὴν ταπεινώσιν ἐκείνην, προσφέρετε συνεχέστερον τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐργασίας, παρὰ τὸ ἀργυροῦν ἢ χρυσοῦν νόμισμα.

Ἡ παρὰ τὴν ὁδὸν ψυχρὰ γενομένη ἐλεημοσύνη, σὰς ἀφίνει ὡς εἴσθε μίαν στιγμὴν πρότερον αὐτῆς, ἐνῶ ἐκείνη τὴν ὁποίαν φέρετε ὑμεῖς ὁ ἴδιος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τεχνίτου, σὰς συγκινεῖ, καὶ, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζητε, διδάσκεισθε καὶ ἐπανέρχεσθε καλλίτεροι ἢ πρότερον.

Ἡ πτωχεία δὲν δύναται νὰ ἦνε ποτὲ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς εὐσπλαγχνίας· πολλάκις εἶδομεν τεχνίτας οἵτινες εἰς τὸ διάστημα τοῦ βίου των ἐξήσκησαν τὴν ἀρετὴν ταύτην συχνότερον τοῦ ὑπερηφάνου ἀρχοντος.

Ἡ ἀξία τῆς ἐλεημοσύνης δὲν μετρεῖται ποτεᾶπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρημάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς γενναιότητος ἧτις σὰς ὠδήγησε, καὶ ἀπὸ τῆς λεπτότητος δι' ἧς ἐνεργήσατε τὴν ἐλεημοσύνην.

Καθὼς ἡ ἐλεημοσύνη γίνεται διὰ χαλκίνων, ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν νομισμάτων, οὕτω γίνεται καὶ διὰ λέξεων, δακρῶν καὶ ἐργασιῶν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὅστις ἔχει περισσότερα καὶ περισσότερα πρέπει νὰ δίδῃ. Τὸ δὲ καθήκον δὲν πρέπει νὰ μετρᾶται ποτὲ μὲ τὴν ἐπιείκειαν τῆς κοινῆς γνώμης, ἧτις ἴσως σὰς σπρώξῃ νὰ κάμψτε πολλὰ ἀμαρτήματα ματαιοδοξίας, τὰ ὁποῖα ὑμεῖς δύνασθε νὰ νομίσητε ἔργα εὐσπλαγχνίας.

Ἐὰν ὑπὸ συστολῆς ὑπογράψητε εἰς ἐλεημοσύνην τινὰ, διὰ τὴν ὁποίαν παρεκλήθητε ἐνώπιον κύκλου πολλῶν προσώπων, ἡ πράξις σας δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀξίαν.

Ἐὰν γείτων σας ἔδωσεν ἓν τάλληρον, καὶ σεῖς θέλετε νὰ δώσητε δύο μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ προσβάλῃτε τὴν φιλοτιμίαν του, οὔτε ὁ Θεὸς οὔτε ἡ συνείδησίς σας δύναται νὰ σὰς ἐπαινέσωσι διὰ τὴν διπλασιασθεῖσαν ἐκείνην ἐλεημοσύνην, διότι δὲν ἐπράξατε εἰμὴ ἔργον ματαιότητος.

Ἐνθυμηθῆτε τῶν ὠραίων τοῦ Εὐαγγελίου λέξεων. Ἄς

μὴ γνωρίζει ἡ δεξιὰ σου ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπραξεν ἡ ἀριστερά σου.

Πρέπει νὰ πράττητε τὸ καλὸν διὰ τὸ καλὸν καὶ ὄχι διὰ τοὺς ἐπαίνους τοὺς ὁποίους οἱ ἄλλοι δύνανται νὰ σᾶς ἀποδώσωσι. Ἡ ἐλεημοσύνη τοῦ παρ' ὑμῶν εὐεργετηθέντος, ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἡδυστάτη ἱκανοποίησις τῆς συνειδήσεώς σας σᾶς ἀμοίβουσιν ἀρκούντως καὶ τίποτε περισσότερον δὲν δύνασθε νὰ ἐπιθυμήσητε. Ἦθελεν εἶσθαι μεγάλη ἐν πράγματι ἀπαίτησις τοῦ νὰ θέλητε ὥστε καὶ οἱ ἄλλοι νὰ σᾶς ἐπευφημῶσι καὶ νὰ σᾶς βραβεύωσι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠθέλετε δώσει ἐν διὰ νὰ λάβητε ἑκατὸν, ὡς ἀληθὴς τοκογλύφος. Ἡ γενναιότης αὕτη οὐδέποτε ὑπῆρξε τιμία, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον εὐσπλαχνος, ὡς ἡμεῖς ἐπιθυμητέ νὰ ἦσθε.

Τὸ μέτρον τῆς εὐσπλαγγχίας δὲν ἐπιβάλλεται παρ' οὐδενὸς κώδικος οὔτε νόμου. Ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀφίνουσιν ὑμᾶς τοὺς ἰδίους δικαστὰς τοῦ λεπτοῦ τούτου ζητήματος. Ἀφελῆτε εἰς τὰς συμβουλάς τῆς συνειδήσεώς σας, ἥτις καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἠθικὴν, πολλάκις σᾶς ἐφώτισεν.

Ὀλίγας λέξεις εἰσέτι καὶ τελειώνω.

Συρόμενοι ὑπὸ τῆς μεγίστης ἡδονῆς τοῦ πράττειν τὸ καλὸν, καὶ ἴσως ἐμψυχούμενοι νὰ πράττητε περισσότερον ὑπὸ τῆς θεᾶς τῶν συνεχῶν δυστυχιῶν, ἠδύνασθε νὰ ὑπερβῆτε τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών σας καὶ νὰ θυσιάσητε καθήκοντα ἱερώτερα εἰς τὸ εὐγενὲς πάθος τῆς εὐσπλαγγχίας. Ἐως ὅτου αἱ παρ' ὑμῶν πραττόμεναι θυσίαι δὲν ἐγγίζουσιν εἰμὴ ὑμᾶς μόνον, ἡ γενναιότης σας εἶναι σημαντικὴ. Ἀλλὰ προκειμένου νὰ κάμητε ἐλεημοσύνην εἰς ἄλλους, ἠθέλετε κάμει τὴν οἰκογένειάν σας καὶ τὰ τέκνα σας νὰ ὑποφέρωσι τρομερὰς καθυστερήσεις. Ἐὰν ἔνεκεν αὐτῆς παραμελήσητε τὴν ἀνατροφὴν των, τότε εἴσθε ἔνοχοι. τοσοῦτον εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ὑπερβολὴ εἶναι ζημιώδης καὶ εἰς αὐτὸ τὸ καλόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Περὶ τῶν καθηκόντων τῶν τέκνων.

BΑΝ τις προσεπάθῃ νὰ διδάξῃ τὴν πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἀγάπην, καὶ μετ' εὐγλώττων λόγων νὰ ἀποδείξῃ διατι

ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν τὸν δόσαντα εἰς ὑμᾶς τὴν ζωὴν, ἢ θελε προσβάλει ἑαυτὸν καὶ τὸν ἀκρωόμενον αὐτὸν, καθότι τὸ ἱερόν αὐτὸ αἶσθημα δὲν λείπει εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Εἶναι ὁμοίως τοσοῦτον προσφιλὲς εἰς τὴν καρδίαν μας τὸ νὰ ὀμιλῶμεν περὶ τοῦ θερμότερου, τοῦ ἡδυτέρου τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα ἐξωραΐζουσι τὸν βίον, ὥστε θὰ ἐνδιατρίψωμεν μεθ' ὑμῶν εἰς μερικὰς σελίδας, καὶ ὁ καιρὸς μας δὲν θὰ διέλθη ματαίως καθότι τὸ νὰ ὀμιλῇ τις καὶ νὰ ἀσχολῆται περὶ πραγμάτων καλῶν καὶ γενναίων, εἶναι τρόπος τοῦ πράττειν τὸ καλόν, εἶναι δραστικὴ ἀνατροφή τῆς ψυχῆς μας.

Ἄνὰ πᾶσαν στιγμὴν θὰ ἐννοῆτε βεβαίως κατὰ πόσον εἶναι εἰς ἡμᾶς προσφιλὲς ἡ ζωὴ, ἕνεκα τῆς φρίκης τὴν ὁποίαν προξενεῖ ὁ θάνατος, ἕνεκα τῶν ἀπείρων προσπαθειῶν διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἰδία φύσις σᾶς διδάσκει νὰ ὑπερασπίζησθε ἀπὸ παντός ὅ,τι προξενεῖ βλάβην ἢ ἐπαπειλεῖ τὴν ὑπαρξίν σας, δι' ὅ,τι λοιπὸν εἴσθε καθ' ὅλην σας τὴν ζωὴν, εἴσθε ὀφειλέται εἰς τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα ὑμῶν. Εἴσθε αἷμα ἐκ τοῦ αἵματος των, σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς των· ἰδοὺ διατὶ ἡ καρδία ἀνευ τῆς ἀνάγκης διδαχῆς καὶ διδασκάλων σᾶς ἐπιβάλλει ὑψηλῇ τῇ φωνῇ νὰ ἀγαπᾶτε καὶ τιμᾶτε αὐτούς.

Τὸ βρέφος τὸ ὁποῖον εἰσέτι δὲν γνωρίζει τὴν ἀνθρώπινον διάλεκτον, καὶ τὸ ὁποῖον ἴσως ἀγνοεῖ εἰσέτι τί ἐστὶ ζωὴ, περιμαζόνεται εἰς τὸν θερμὸν κόλπον τῆς μητρὸς του, κλαίει ἐὰν αὐτὴ ἀπομακρυνθῇ, σπογγίζει τὰ δάκρυα καὶ μειδιᾷ εἰς τὴν ἐπάνοδόν της. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ μικρόν του σῶμα καὶ ὁ νοῦς του ἀναπτύσσονται, ἀγαπᾷ ἔτι πλεόν τὴν μητέρα του, τὴν αἰσθάνεσαι ἀναγκαίαν διὰ τὴν ὑπαρξίν του ὡς τὸν ἀέρα τὸν ὁποῖον ἀναπνέει, ὡς τὴν τροφὴν ἣτις τὸ διατρέφει καὶ δεικνύει μὲ νέας ἐκφράσεις ζωηρότερον πᾶν ὅ,τι αἰσθάνεται διὰ τὴν μητέρα του, ἣτις, ἀφοῦ τῷ ἔδωσε τὴν ζωὴν, τὸ διατρέφει μὲ τὸ γάλα της. Γινόμενον σπουδαῖον, ἀνακαλύπτει νέον θησαυρόν καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι εἶναι πλούσιον ἄλλου αἰσθημάτων. Ἐχει πατέρα ὅστις τὸ λατρεύει, ὅστις φιλονεικεῖ μετὰ τῆς μητρὸς του, ποῖος τῶν δύο νὰ τὸ θωπεύσῃ περισσότερο, τίς νὰ τὸ σφίγῃ περισσότερο καιρὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του, τίς θὰ τὸ χαροποιήσῃ μὲ παιγνιδίον τι, τίς θὰ

τὸ ἀσπασθῆ περισσότερον. Καὶ πῶς νὰ μὴ ἀγαπήσῃ τοὺς δύο ἐκείνους ἀγγέλους, μὲ τοὺς ὁποίους αὐξάνει καθ' ἡμέραν, καὶ παρὰ τῶν ὁποίων λαμβάνει πάντοτε χάριτας, ἀνατροφὴν, θησαυροὺς ἀγάπης; Μόλις ἡ νοημοσύνη τῷ ἐπιτρέπει νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὸν νοῦν του τὰς προσφάτους ἀναμνήσεις ὀλίγων ἐτῶν, καὶ πᾶσα ἀνάμνησις καλῆ ἢς ἀπήλαυσεν, κινδύνου δὲν ἀπέφυγεν, εὐεργεσίας ἣν ἔλαβε, συνδέεται μετὰ τῆς εὐνοίας τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρὸς, οἵτινες φαίνονται ἐνσαρκωμένοι μετ' αὐτοῦ, ἀποκατασταθέντες κατάστασις ἀναγκαία, οὐσιώδους τῆς ζωῆς.

Ἄπο βρέφους, γίνεται παιδίον, μετὰ ταῦτα ἔφηβος καὶ ἔπειτα νέος. Αἱ ἡλικίαι διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην ταχέως καὶ ὁ υἱὸς εἶναι ἤδη ἀνὴρ· ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν στιγμήν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ αἰσθάνηται πόσον καὶ τί ἀξίζει νὰ ἔχη πατέρα καὶ μητέρα. Πρῶτον τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, ἔπειτα τὴν τροφήν, τὴν ἐνδυμασίαν· βραδύτερον τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦς, τὴν ὑπερηφάνειαν ὀνόματος ἐντίμου καὶ τὰ μέσα νὰ τὸ διατηρήσῃ καὶ ἐξευγενίσῃ ἔτι πλέον, τὴν δραστηκότητα τῆς συμβουλῆς, τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ κινδύνου, τὴν παρηγορίαν εἰς τὴν δυστυχίαν, τὴν διηνεκῆ αὐταπάρνησιν κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ στιγμήν, τὴν γενναίαν θυσίαν ἀκάθεκτον εἰς τὰς μεγάλας περιστάσεις. Τὸ πᾶν εὐρίσκεται εἰς τὴν μητρικὴν καὶ πατρικὴν ἀγάπην. Μὴ ἀριθμῆτε, μήτε νὰ σταθμίσετε πᾶν ὅ,τι λαμβάνητε· εἶναι κόπος ἀνωφελῆς, ἔργον μάταιον. Τὸ χρέος σας εἶναι ἄπειρον, μὲ ὅλα τὰ ἑκατομμύρια τῆς οἰκουμένης μὲ τὴν γενναιοτέραν καρδίαν δὲν δύνασθε νὰ ἐξοφλήσητε αὐτὸ ποτέ. Μόνον πρέπει νὰ τὸ ἀναγνωρίζητε καὶ τὸ αἰσθάνεσθε. Οἱ γεννήτορές σας δὲν ἀπαιτοῦσι παρ' ὑμῶν περισσότερον. Ἡμέραν τινὰ θὰ λάβητε καὶ ὑμεῖς τέκνα καὶ μὲ τὴν σειράν σας θὰ γίνετε δανεισταὶ αὐτῶν.

Ἄναφορικῶς ἄνθρωπος πρὸς ἄνθρωπον, εἰς τὸν πολὺπλοκὸν μηχανισμόν τῶν κοινωνικῶν δοσοληψιῶν εἰς πᾶσαν στιγμήν ἀνταλλάσσει τὸ πολὺ διὰ τοῦ ὀλίγου, τὸ ὀλίγον διὰ τοῦ μηδενός, εἰς κάθε ὥραν δίδει τις καὶ λαμβάνει· σήμερον εἴσθε δανεισταὶ, αὔριον χρεῶσται· τὸ μόνον ὅμως χρέος τοῦ ὁποίου ἀποβαίνει ἀκατόρθωτος ἢ πληρωμῆ, εἶναι πρὸς τὸν πατέρα

καὶ τὴν μητέρα. Ἐὰν δι' αὐτοὺς εὐπορήτε καὶ πλουτήτε, ἐὰν δι' αὐτοὺς τιμᾶσθε, ἐὰν διὰ τὴν ληφθεῖσαν ἀνατροφὴν ἠδυνήθητε νὰ ἀποβλέψετε εἰς δόξαν, καὶ νὰ γίνηται ὠφέλιμοι εἰς τὴν πατρίδα σας, θὰ δυνηθῆτε ἴσως νὰ ἀνακουφίσητε τὸ γῆρας των μὲ τὰς ἐπιμελεστέρας περιποιήσεις τῆς ἀγάπης σας. Ἐὰν οὗτοι εἰργάσθησαν δι' ὑμᾶς, καὶ δι' ὑμᾶς ἴσως κατέφθειραν τὸ βίον των, δύνασθε νὰ ἐργασθῆτε δι' αὐτοὺς. Ἐὰν σᾶς ὑπερασπίσθησαν κατὰ τῆς δυστυχίας, τῶν προσβολῶν τῶν κακῶν, κατὰ τοῦ ἐλαττώματος, δύνασθε νὰ στέψητε τὴν σεβασμίαν κεφαλὴν των μὲ στέφανον ἐξ ἀνθέων, δύνασθε νὰ περιποιήσητε εἰς αὐτοὺς τὸ ἀγιαστήριον τῆς σεβασμιωτέρας λατρείας, τὴν θερμότεραν ἀγάπην· ἀλλὰ πιστεύσατέ μοι ὅτι θὰ μείνωσι πάντοτε δανεισταὶ ὑμῶν.

Ὁ σφοδρὸς, ἐκτεταμένος καὶ διὰ ἄδακρυῶν ἀσπασμὸς τῆς μητρὸς δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῆ, καθὼς εἶναι ἀδύνατον νὰ πληρωθῶσιν αἱ ἐπιμελεῖς περιποιήσεις πάσης στιγμῆς εἰς ὅλον τὸν βίον, τὸν ὁποῖον ὁ πατὴρ ἀφιερώνει εἰς τὰ ἴδια του τέκνα.

Ἐὰν ἔχητε ψυχὴν γενναίαν, πρέπει νὰ αἰσθανθῆτε ὁποῖαν ἐνέργειαν διεγείρει ἡ συνείδησις εἰς τὴν καρδίαν, προκειμένου περὶ χρέους ἱεροῦ καὶ ἀνεξαλείπτου. Ἐὰν εἰς τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης ὑπερβαίνουν ὑμᾶς οἱ γεννῆτορες, δύνασθε νὰ πράξητε πάντοτε πᾶν ὅ,τι ἂν ἄνθρωπινα μέσα σᾶς ἐπιτρέπουσιν. Ἀφιερῶσατε πάντα εὐγενῆ καὶ γενναῖον στοχασμὸν εἰς τὴν μητέρα σας, πᾶσαν καρδοκίαν πρὸς τὴν τύχην καὶ τὴν δόξαν εἰς τὸν πατέρα ὑμῶν.

Ἐὰν ἐργάζησθε, ἐνθυμηθῆτε ὅτι δὲν ὀφείλετε οὔτε δύνασθε νὰ ἐργάζησθε δι' ὑμᾶς καὶ μόνους. Ἐὰν κοπιάζητε μετὰ σπουδῆς εἰς ἔργον τι τὸ ὁποῖον σᾶς ὑπόσχεται χρήματα καὶ τιμὰς, ἔχετε ὑπ' ὄψιν σας ὅτι δι' ὑμᾶς καὶ μεθ' ὑμῶν εὐαρεστοῦνται ἐκεῖνοι οἵτινες σᾶς ἔδωσαν τὴν ζωὴν καὶ συμμερίζονται πᾶσαι δόξαν καὶ θλίψιν ὑμῶν. Εἰς τὸ ἱλαρὸν λοιπὸν βλέμμα, τὸ ὁποῖον σᾶς συνοδεύει παντοῦ καὶ εἰς πᾶν πρᾶγμα, ἀπαντήσατε μὲ μειδίαμα συγκινήσεως καὶ ἀγάπης. Δύο φίλοι οἵτινες ὁδοιποροῦσιν ἀποστολικῶς, ἀπὸ φορᾶς εἰς φορᾶν, ἄνευ τῆς ἀναγκαίας συγδιαλέξεως, θεωροῦνται γελοῖοι.

καὶ τὸ μειδιάμα ἐκεῖνο ὡς νὰ ἦτον ἀσπασμὸς δύο ψυχῶν ἐραστῶν, ἐνδυναμόνει αὐτὰς νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ὁδοιπορίαν των καὶ νὰ ὑπομείνωσι τὸν κόπον. Λοιπὸν, ἐνῶ ἐργάζεσθε καὶ ἐνῶ κοπιάζετε, ἐνθυμηθῆτε πάντοτε ὅτι ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ σᾶς παρατηροῦν· καὶ αὐτὸς μόνον ὁ στοχασμὸς θέλει ἀποκαταστήσει εὐγενεῖς τὰς πράξεις σας, γενναίας τὰς προσπαθείας σας, συμπράττων ἐνεργητικῶς εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μελειωμένου ἔργου σας.

Ὅταν πρόκηται νὰ ἐνεργήσητε κακὴν τινα πράξιν, ὅταν ἡ συνειδήσις μετὰ στενοχωρίας δύναται νὰ παλαίση κατὰ τοῦ ἐλαττώματος ἢ τοῦ πάθους, σκεφθῆτε τότε μίαν στιγμὴν τὴν τρομερὰν καὶ λυπηρὰν ἐκείνην ὥραν καθ' ἣν θέλετε ἀπολέσει τὴν μητέρα καὶ τὸν πατέρα σας, καὶ τότε ἡ δυσαρέσκειά σας, θὰ ἦναι μεγίστη, διότι ἐλυπήσατε αὐτούς. Ἡ τύψις τοῦ ὅτι ἐγίνατε πρόξενος δακρύων εἰς τοὺς δόσαντας εἰς ὑμᾶς τὴν ζωὴν, δὲν ἐξαιλείφεται μὲ ποταμοὺς δακρύων, οὔτε μὲ σημεῖον καλῶν πράξεων. Ὁ Θεὸς νὰ ἀπαλλάξῃ ὑμᾶς ἀπὸ τῆς θλίψεως ταύτης, τῆς τρομερωτέρας ἀπασῶν ὅσαι δύναται νὰ βρασάνισωσι τὴν ἀνθρώπινον καρδίαν. Πόσον εἶναι ἡδὺ ὁσάκις κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου σας πορεύεσθε εἰς τὸ κοιμητήριον, καὶ γονυπετοῦντες εἰς τὸν τάφον τοῦ πατρὸς σας, δύνασθε νὰ εἴπητε μὲ ψυχὴν ἤτυχον: Δὲν τὸν προσέβαλον ποτέ αὐτὸς βλέπει, δύναται νὰ χαρῆ, διότι ἔχει υἱὸν τιμώμενον. Ἐνῶ μήτε ὁ πλοῦτος, μήτε αἱ τιμαὶ θὰ δυνηθῶσι νὰ σᾶς ἀπαλλάξωσι ποτέ ἀπὸ τῆς τρομερᾶς τύψεως ὅτι ἐκακοποιήσατε ἐκεῖνον ὅστις σᾶς ἔκαμε πάντοτε καλόν, ὅστις πρῶτον σᾶς συνήγαγεν μὲ ἓνα ἀσπασμὸν, ὅταν βρέφος ἠνοίγετε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὅστις σᾶς εὐλόγησε, ψυθιρίζον τὸ ὄνομά σας εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου του.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀγαπᾶτε σφοδρῶς τοὺς γεννήτοράς σας· ἡ ἀγάπη σας πρέπει νὰ ἦναι ὀρασηρῖα, ἐνεργητικὴ, πλήρης σεβασμοῦ, ὑπολήψεως. Ἴδου διατὶ ὁ Θεὸς δὲν παρήγγειλεν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του· καθότι ἐγνώριζεν καλῶς ὅτι ἦτον διδασκαλία ἀνωφελῆς· ἀλλ' εἶπεν· Τιμᾶτε τὸν πατέρα σας καὶ τὴν μητέρα σας.

Παιδιά ὄντα, ὑπακούετε πάντοτε εἰς τὰς διαταγὰς των. Ἐὰν ἦναι αὐστηροί, ἐὰν σᾶς τιμωρῶσι, σκευθῆτε ὅτι ἐπιβάλλοντες εἰς ἡμᾶς τὴν ποινὴν, οὗτοι ὑποφέρουσι περισσότερον ὑμῶν καθ' ἣν στιγμὴν λαμβάνετε αὐτὴν. οὗτοι ἀπεδέχθησαν τὴν ἐπίπονον ἐπιφόρτησιν νὰ δώσωσιν εἰς ὑμᾶς τὴν ἀπαιτούμενὴν ἀνατροφὴν, καὶ ὀφείλουσιν νὰ πράξωσι τοῦτο μὲ πᾶσαν θυσίαν. Ἐμπιστευθῆτε εἰς αὐτοὺς πᾶν πρᾶγμα. αὐτοὶ εἶναι οἱ πιστότεροι μεταξὺ τῶν φίλων σας. Οὐδεὶς καλλίτερον αὐτῶν θὰ δυνηθῆ νὰ δώσῃ εἰς ὑμᾶς καταλληλοτέραν συμβουλήν, οὐδεὶς καλλίτερον αὐτῶν θὰ δυνηθῆ νὰ σᾶς ἐξαγάγῃ ἀπὸ δυσαρέστου τινος περιπλοκῆς.

Νέοι ὄντες, ἡ ἡλικία ἄς μὴ κάμῃ ὑμᾶς ν' ἀγαπᾶτε ὀλιγώτερον τοὺς γεννήτοράς σας διότι ἔχετε ὀλιγωτέραν ἀνάγκην αὐτῶν. Τὰ πάθη θὰ σᾶς σύρωσι πολὺ μακρὰν, ἢ συνείδησις τῶν δυνάμεών σας θὰ σᾶς ἀποκαταστήσῃ πολὺ ὑπερηφάνους· ἀλλ' εἰς οὐδὲν μέρος θέλετε εὔρει τὴν εἰρήνην τῆς φωλεᾶς σας, καὶ πολλάκις εἰς τὰς ἐκδρομάς σας καὶ εἰς τὰς τρικυμιώδεις περιπετείας σας, θέλετε ἐνθυμηθῆ τῶν λέξεων ἐκείνων, αἵτινες ἔπρεπε νὰ ἦναι γεγραμμένοι μὲ χρυσοῦς χαρακτῆρας, «Ὅλοι δίδουσιν ἄρτον, ἀλλ' ὄχι καθὼς ἡ μήτηρ».

Εἰς τὰς χριστιμωτέρας περιστάσεις τοῦ βίου, προστρέξατε πάντοτε εἰς τὴν συμβουλήν τοῦ ἰδόντος ὑμᾶς νὰ γεννηθῆτε καὶ νὰ αὐξηθῆτε ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς του, καὶ ὅστις τὰς περισσότερας φοράς γνωρίζει ὑμᾶς περισσότερον παρ' ὅ,τι γνωρίζειτε τὸν ἴδιον ἑαυτὸν σας.

Ἄνδρες, θὰ ἔχετε ἤδη γραῖαν τὴν μητέρα σας, καὶ ὁ πατήρ σας ἴσως θὰ ἔχει ἀνάγκην τοῦ βραχίονός σας διὰ νὰ στηριχθῆ εἰς τοὺς πόδας. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς εἶπω ὀπίσθιν ἀγιότητα καὶ ὁποῖον σεβασμὸν προσθέτει τὸ γῆρας εἰς τοὺς γεννήτοράς σας. Μετὰ τὸν Θεὸν εἰς τὸν οὐρανόν, δὲν ὑπάρχει ἀγιώτερον, πλεον ἀπαροβίαστον μιᾶς γραιίας μητρὸς, ἐνὸς γηραιοῦ πατρός. Ὅταν βλέπω ἄνθρωπον ἀδύνατον διὰ τὰ ἔτη καὶ τὴν ἀσθένειαν, στηριζόμενον εἰς τὸν βραχίονα τοῦ υἱοῦ του, αἰσθάνομαι ὑγραινόμενον τὸ βλέφαρον, αἰσθάνομαι ὅτι παρακινουμαι ἀκουσίως νὰ ἐκβάλω τὸν πλῆθόν μου σχεδὸν ὡς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ἄς ἡμεθα λοιπὸν καλὰ τέκνα· τοῦτο εἶναι ἐν τῶν πρώτων καθηκόντων τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ἡ δυστυχία σᾶς τιμωρήσῃ μίαν ἡμέραν δίδουσα εἰς ὑμᾶς τέκνα ἄνευ σεβασμοῦ καὶ μοχθηρὰ, ἡ τύψις ὅτι καὶ ὑμεῖς ἐξυθρίσατε τοὺς γεννήτοράς σας, δύναται νὰ σᾶς κατασπαράξῃ τὴν καρδίαν, καὶ ἡ πικροτάτη ἐκείνη ἀνάμνησις ἥθελεν ἠχῆσει εἰς τὰ ὦτά σας ὡς ἡ φρικωδεστέρα βλασφημία, ἣν ὁ κακὸς δαίμων ἐξέμεσεν ἐνώπιον βωμοῦ τινος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τῶν καθηκόντων τῶν σελύγων.

ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ εἶπεν· «ὁ ἄνθρωπος θέλει ἐγ-

» καταλήψει τὴν μητέρα του καὶ τὸν πατέρα του καὶ θέλει
 » προσκολληθῆ εἰς τὴν σύζυγόν του, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς
 » σάρκα μίαν ». Ἡ ἀγάπη ἥτις συνδέει τὸν ἄνδρα μετὰ τῆς
 γυναικὸς, εἶναι θεμελιωμένη ἐπὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως, κα-
 θιερώθη ὑπὸ τοῦ θείου νόμου καὶ ὑπὸ τοῦ κώδικος ὄλων τῶν
 πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

Σεῖς πρέπει νὰ γνωρίζητε καλλίτερον ὑμῶν ὅτι, χωρὶς νὰ
 μᾶς τὸ ἐπιβάλῃ τις, οὔτε νὰ μᾶς τὸ διδάξῃ, χωρὶς νὰ τὸ ἀ-
 ναγνώσῃτε εἰς βιβλίον τι, ἦλθεν ἡμέρα καθ' ἣν ἠσθάνθητε
 ἑαυτὸν συρόμενον ὑπὸ ἀκρατήτου δυνάμεως νὰ ἀγαπήσῃτε
 πλάσμα τι ἄλλο, καὶ ἀπὸ τῆς σιγμῆς ἐκείνης, σχεδὸν τὸ ἥμι-
 συ τοῦ ἑαυτοῦ σας δὲν σᾶς ἀνήκει πλέον, ἠσθάνθητε ὅτι ἀνευ
 αὐτοῦ τοῦ ἄλλου ὑμῶν δὲν ἠδύνασθε νὰ ζήσητε. Ἠγαπήσατε,
 ἀνταγαπήθητε, καὶ ὁ δεσμὸς σας καθιερώθη παρὰ τῆς θρη-
 σκείας καὶ τῶν πολιτικῶν νόμων. Δύο ὑποκείμενα συνηνώθη-
 σαν εἰς ἓν μόνον, δύο σώματα ἀπεκατέστησαν μία σὰρξ. Συν-
 ενωμένοι εἰς ἱερὰν κοινότητα αἰσθημάτων καὶ καθηκόντων ἐ-
 σχηματίσατε νέαν κοινωνικὴν φωλεάν, προετοιμαζόμενοι νὰ
 ἐκθρέψῃτε τὰ τέκνα ἅτινα ἡ Θεία Πρόνοια ἤθελε σᾶς ἀποσείλει.

Νὰ εἶπῃ τις εἰς τὸν σύζυγον νὰ ἀγαπᾷ τὴν σύζυγόν του,
 νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτὴν νὰ ἀγαπᾷ τὸν σύζυγόν της, ἤθελεν εἶ-
 σθαι προσβολὴ εἰς ἀμφοτέρους νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἔθυσαν τὴν
 χαρὰν ἀμοιβαίως διὰ ποταπὸν συμφέρον, ὑπὸ κενοδοξίας, ἢ
 ὑπὸ στιγμιαίας ἰδιοτροπίας.

Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ὑπόληψις ὀφείλουσι νὰ ἦναι τὸ θεμέλιον
 τοῦ γάμου, ὁ μόνος λόγος ὅστις πλησιάζει καὶ σφίγγει δύο
 πλάσματα εἰς αὐτὸν τὸν ἅγιον δεσμὸν, καὶ ὅταν ταῦτα ἐλ-
 λείπωσι οὐδὲν δύναται νὰ τὰ ἀντικαταστήσῃ, οὐδὲν δύναται
 νὰ συμπληρώσῃ τὸ φρικτὸν κακὸν τὸ ὁποῖον ἤθελε διαχωρί-
 σει αἰωνίως δύο ὄντα προσδιορισμένα νὰ ζήσωσιν ἠνωμένα
 μέχρι θανάτου.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐγχαράξατε μὲ χαρακτῆρας ἀνεξκ-
 λείπτους εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς σας· ὁ γάμος εἶναι ἡ κα-
 θιέρωσις τῆς ἀγάπης, καὶ ἀνευ ἀγάπης δὲν πρέπει ποτὲ δύο
 πλάσματα νὰ ἐνωθῶσιν εἰς τὸν ἀδιάρρηκτον τοῦτον δεσμὸν.
 Ὅστις τολμᾷ νὰ πράξῃ τοῦτο, καθ' ἣν στιγμὴν υπογράφει

τὴν ἀπόφασιν τῆς δυστυχίας του, καταδικάζει ἐν ἄλλο πλάσμα εἰς τὴν δυστυχίαν, καταδικάζει εἰς τὴν θλίψιν καὶ ἐντὸς εἰσέτι τῶν σπλάγχχων, τὰ τέκνα ἅτινα εἰσέτι δὲν ἐγεννήθησαν.

Αἱ τρεῖς σπουδαιότεραι περιστάσεις τοῦ βίου μας εἶναι ἡ γέννησις, ὁ θάνατος καὶ ἡ μετάδοσις εἰς τοὺς ἄλλους τῆς κληρονομίας τῆς ζωῆς. Τῶν δύο πρώτων δὲν εἴμεθα ποσῶς ὑπεύθυνοι, καὶ ὁ Θεὸς μᾶς κίμνει νὰ γεννώμεθα καὶ μᾶς ἀφαιρεῖ τὴν πνοὴν ὡσάκις εἰς αὐτὸν ἀρέσκει, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ποτὲ τὴν ἀδειάν μας. Ἡ τρίτη περίστασις, ἥτοι ἐκείνη τοῦ γάμου, εἶναι ἡ μόνη ἣτις ἐναπόκειται εἰς τὴν θέλησίν μας, εἶναι συμβόλαιον ἐλεύθερον, εἰς τὴν σύναψιν τοῦ ὁποίου οὐδεμία δύναμις ἀνωτέρα δύναται νὰ μᾶς βιάσῃ καθότι ἂν καὶ διὰ τῆς βίας συρθῶμεν εἰς τὸν βωμὸν, ἡ κυρίαρχος φωνὴ τοῦ ἱερέως μᾶς ἐρωτᾷ ἐὰν θέλωμεν ναὶ ἢ ὄχι νὰ συνδεθῶμεν διὰ παντὸς μετ' ἄλλου πλάσματος, καὶ ἡμεῖς μὲ ἐν ἀπλόυστατον ναὶ ἢ ὄχι, δυνάμεθα νὰ ἐξαπατήσωμεν τὴν βίαν, ἢ νὰ ἐπισφραγίσωμεν διὰ παντὸς τὴν εὐτυχίαν μας. Ἡ ἀνθρώπινος καὶ θεία σοφία, εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην περίστασιν, διέταξεν ἐκ συμφώνου ὅτι ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου πρέπει νὰ συνάπτηται εἰς ὠρισμένην τινα ἡλικίαν, καθ' ἣν τὸ λογικὸν καὶ ἡ φρόνησις νὰ μὴ ἀφίνωσιν ἡμᾶς νὰ συρῶμεθα ἀπὸ τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ πάθους καὶ νὰ δυνάμεθα νὰ ἐκλέγωμεν τὴν εἰμαρμένην μας ὠρίμως καὶ ἐλευθέρως.

Προτοῦ λοιπὸν ὑπογράψητε μίαν ἀπόφασιν ἀνέκλητον, πρέπει νὰ σκεφθῆτε καὶ νὰ σκεφθῆτε ὠρίμως. Μὴ ἀφεθῆτε νὰ παρασυρθῆτε ὑπὸ τῆς σφοδρότητος τῆς πρώτης ὀρμῆς. Ἄν ὁ ἔρωσ σας ἦναι σφοδρὸς καὶ ἀκάθεκτος, ἐὰν στηρίζεται ἐπὶ τῆς στερεᾶς βάσεως τῆς ὑπολήψεως καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἀφηρημένου τῆς ὠραιότητος, θέλει ἀποκατασταθῆ ἰσχυρότερος, εὐγενέστερος. Δὲν θὰ μετανοήσητε χιλιᾶκις διότι ἐπεταχύνατε.

Ἐὰν ἦσθε υἱοί, ἐνώσατε τὸ πρὸς τοὺς ἡγόνεις σας σέβας, μετὰ τῆς ὠριμότητος τῆς κρίσεώς σας καὶ σκεφθῆτε ὁμοῦ ἐπὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου προβλήματος, τοῦ σοβαροῦ ὅλης τῆς ζωῆς.

Ἐὰν ἦσθε πατέρες, μὴ ἦσθε τύραννοι, ἅς μὴ σκοτίζωσι

τούς ὀφθαλμούς σας τὸ συμφέρον καὶ ἡ φιλοδοξία, καὶ κάμψτε ὥστε ἡ τύψις τοῦ ὅτι ἀπεκαταστήσατε δυστυχῆ τὰ τέκνα σας ταράξῃ τὸ γῆρας σας.

Ἐὰν δὲν ἦσθε γεννῆτορες, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀπὸ φίλου ἐζήτησαν τὴν συμβουλήν σας ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ λεπτοτάτου ἀντικειμένου, ἀποποιηθῆτε εὐσχήμως ὅσον δυνηθῆτε, καθότι μόνοι οἱ σύζυγοι ἠδύναντο τρόπον τινὰ νὰ ἦναι δικασταὶ αὐτοῦ τοῦ ζητήματος· ὅταν ὁμως ἔχητε τὸ καθήκον νὰ ἀπαντήσητε, ἐκφράσατε πάντοτε τὴν ἀλήθειαν. Ἐνθυμηθῆτε ὅτι πρόκειται περὶ τῆς εὐτυχίας δύο ὄντων καὶ περὶ ἐκείνης τῶν τέκνων τῶν, καὶ ὅτι ἡ ἀποσιώπησις ἐλαττώματος τινὸς ἢ μιᾶς κηλίδος ὑπὸ ἀδυναμίας χαρακτηῖρος, ἢ ἀνθρωπίνου σεβασμοῦ, εἶναι χαμέρπεια, εἶναι ἐγκλημα.

Ὁ σύζυγος ὀφείλει νὰ ἦναι ὁ πρῶτος φίλος, ὁ πρῶτος ἀδελφὸς τῆς συζύγου του, πρέπει νὰ ἦναι ὁ σύμβουλος, τὸ ὑποστήριγμα, τὸ πᾶν. Ἡ σύζυγος εἶναι φυσικῶς ἡ πρώτη φίλη, ἡ πρώτη ἀδελφὴ, ἡ παρηγορία, ἡ πρώτη ἀγάπη, τὸ πᾶν τοῦ συζύγου της. Ὅλα τὰ αἰσθήματα ἅτινα συνδέουν τὸν ἄνθρωπον, θεωρούμενα εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς τελειότητος, πρέπει νὰ ἐνωθῶσιν εἰς ἓν καὶ μόνον αἶσθημα, εἰς τὴν ἔξοχον ἐκείνην ἀγάπην, ἣτις δὲν παύει εἰμὴ μὲ τὸν θάνατον.

Καὶ ἀληθῶς μόνος ὁ θάνατος, ὅστις δύναται τὸ πᾶν, διότι ὁ Θεὸς θέλει, εἶναι ἰσχυρότερος τῆς ἀγάπης, ἰσχυρότερος τῶν ἰερωτέρων δεσμῶν, οἵτινες ἐνώνουσι δύο ἀνθρώπους διὰ τοῦ δεσμοῦ ἐκείνου ὅστις ἀποτελεῖ ἓν μόνον σῶμα, μίαν μόνην ψυχὴν. Τὸ Εὐαγγέλιον τὸ εἶπε μὲ μίαν μόνην λέξιν· «οὓς » ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωρηζέτω ».

Ἡ ὀργή, ὁ φθόνος, ἡ περὶ φρόνησις, ὅλα τὰ ποταπὰ πάθη, ἅτινα δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, πρέπει νὰ ὑποκύψωσιν ἐνώπιον τοῦ ὑψηλοῦ θεάματος δύο πλασμάτων, ἅτινα, ὀδεύοντα συνεσφιγμένα τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο, εἰσέρχονται ὁμοῦ πλήρη ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν ἀτραπὸν τοῦ βίου διὰ νὰ παρηγορηθῶσιν, ὑποστηριχθῶσιν, χαρῶσιν καὶ κλαύσωσιν ἀμοιβαίως.

Τέλειος ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἔχων ὀλιγώτερα ἐλαττώματα καὶ ὑμεῖς οἵτινες ζῆτε ἡμέραν καὶ νύκτα μὲ τὸν ἀδιαχώριστον

σύντροφον τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς σὰς ἔδωκεν, ὀφείλετε νὰ γνωρίσητε κατὰ βάθος τὴν ψυχὴν, ὀφείλετε νὰ ἀναγνώσητε μέχοι τῆς τελευταίας σελίδος τὸ βιβλίον ἐκείνης. Μάθετε λοιπὸν νὰ συμπαθῆτε καὶ νὰ συγχωρῆσθε ἀμοιβαίως. Ἐστὲ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ἀλλὰ διδάσκαλος ὅστις διδάσκει μειδιᾷ καὶ θωπεύει τὸ παιδίον· ἀλλὰ μαθητὴς ὅστις, ἐπιπληττόμενος, ἀκροάζεται μὲ ἀγάπην καὶ εὐχαριστῶν. Αἱ φιλονεικίαι σας ἄς ἦναι παιγνίδια τρυγῶνων, αἵτινες τοιμπώμεναι ἀποχωρίζονται μὲ περισσοτέραν ἀγάπην παρὰ πρότερον· ἄς ἦναι πηγὴ ἔρωτος καὶ ἀμοιβαίας ἀνατροφῆς, καθότι ἡ χολὴ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ πικραίνῃ τὴν γλυκύτητα τοῦ μέλιτος εἰς ἣν ζῆτε.

Ἐὰν χύσητε μίαν βανίδα μελάνης εἰς λίμνην γάλακτος, δὲν ἠθέλετε θεβαίως κατορθῶσαι νὰ σκοτίσητε τὴν λευκότητά του. Ἄς ἦναι λοιπὸν αἱ διχόνοιαί σας ἡ βανὶς τῆς μελάνης εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ γάλακτος, τοῦ ἔρωτός σας καὶ τῆς εὐτυχίας σας.

Ἡ ἀγάπη εἰς ὑμᾶς πρέπει νὰ ἦναι πάντοτε γλυκυτάτη εὐχαρίστησις, καὶ ἡ λέξις καθῆκον εἶναι πολὺ σκληρὰ εἰς ἓν αἰσθημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τρέχῃ ἀφθόνως, ζωηρὸν καὶ γόνιμον ἀπὸ τῆς καρδίας σας. Καθῆκον καὶ ἀγαπᾶν, εἶναι δύο λέξεις αἵτινες εἰς τοιαύτην περίπτωσιν δὲν δύνανται νὰ σταθῶσιν ὁμοῦ· καθότι τὸ ἀγαπᾶν, καὶ ἀγαπᾶν πάντοτε τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς εἶναι ἡ πρώτη μεταξὺ τῆς εὐτυχίας, εἶναι πράγμα τὸ ὁποῖον ἡ ἀνθρώπινος καρδιά τὸ ζητεῖ, καθὼς τὸ στήθος ζητεῖ νὰ ἀναπνεύσῃ τὸν ἀέρα· δὲν εἶναι καθῆκον τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιβληθῇ. Ἡ ἐπιβολὴ αὕτη γενομένη ἠθέλεν εἶσθαι ἱεροσυλία ἢ παρωδία.

Ἐχει καὶ ἡ ἀγάπη τὸν ἴδιον αὐτῆς κώδικα, ἀλλ' εἶναι γεγραμμένος μὲ ἄνθη, καὶ δὲν ἐπιβάλλει εἰμὴ θωπεύσεις καὶ περιποιήσεις ἡδυτάτας.

Ἡ συνήθεια τοῦ νὰ δεικνύωμεν πάντοτε γυμνὴν τὴν ψυχὴν μας εἰς τὸν ἀγαπῶντα καὶ ζῶντα μετ' ὑμῶν, ἡδύνατο νὰ μᾶς κάμῃ νὰ λησμονήσωμεν τὴν λεπτὴν ἐκείνην προσοχὴν διὰ τῆς ὁποίας προσπαθοῦμεν κατὰ τὸ ἦθος καὶ κατὰ τοὺς τρόπους καὶ κατὰ τὰς λέξεις νὰ ἀρέσκωμεν εἰς τὸν ἀ-

γαπῶντα ὑμᾶς. Ἡ προσοχὴ αὕτη δύναται νὰ σᾶς στιχίση ὀλίγον, ἀλλὰ ἡ μικρὰ αὕτη στενοχωρία ἤθελε σᾶς ἀνταμείψει μετὰ ταῦτα πολλαπλασίως.

Πρέπει νὰ ἐνθυμησθε ὅτε ἡμέραν τινὰ εὐορτάσιμον ἢ σύζυγός σας ἐνεφανίζετο αἰφνηδίως πρὸς ὑμᾶς μὲ ἐν ἄνθος εἰς τὴν κεφαλὴν, ἢ μὲ ἐν ἔνδυμα καθαρὸν καὶ κομψόν, τὸ ὁποῖον ὑμεῖς δὲν ἐγνωρίζετε. Κατ' ἐκείνην λοιπὸν τὴν στιγμήν, χωρὶς νὰ τὴν ἀγαπήσητε περισσότερο, διότι περισσότερο δὲν ἠδύνασθε, τὴν ἐσφίγγετε εἰς τὴν καρδίαν σας μὲ μεγαλητέραν εὐχαρίστησιν, διότι ἐμαντεύσατε ὅτι ἐγένετο ὠραιότερα εἰς ὑμᾶς, καὶ ὅτι εἰς τὴν ἀπουσίαν σας εἶχε σκεφῆ περὶ ὑμῶν.

Ἐὰν ὡς ἄνθρωπος ἦσθε αὐαίσθητος εἰς τὸ λεπτόν τῆς ἐκπλήξεως ταύτης καὶ εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦ αἰσθήματος, ἢ σύζυγός σας ἦτις εἶναι γυνή, πρέπει νὰ καθυστερήτε αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀναθυμιάσεων τούτων τῆς καρδίας, αἵτινες τῇ ἀρέσκουσι τοσοῦτον, καὶ τὰς ὀφείλεται εἰς αὐτὴν διὰ τὴν μεγίστην ἀγάπην ἣν ἔχει πρὸς ὑμᾶς, καὶ διὰ τὴν εὐτυχίαν ἣν ἀπολαμβάνετε ἕνεκα αὐτῆς.

Ἐπιθέσατε ὅτι προσεκλήθητε παρὰ τινος φίλου εἰς γεῦμα καὶ ὅτι τρώγετε ἀξιόλογα φαγητὰ, καθήμενος ἐπὶ ξυλίνου καθίσματος, ἐπὶ τραπέζης ἀνευ τραπεζομανδύλου καὶ εἰς ἀγγεῖα ξύλινα. Θέλετε φάγει μετ' ὀρέξεως καὶ θέλετε εὐχαριστήσῃ τὸν φιλόξενον φίλον ὅστις σᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν τράπεζάν του. Ἄλλ' ὁ ἴδιος φίλος σᾶς προσκαλεῖ ἐκ νέου εἰς γεῦμα κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ὀνόματός του· ἀλλ' ἢ τράπεζα εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ λευκοτάτου ἐκ λινοῦ τραπεζομανδύλου εἰς πᾶν ἀγγεῖον ὑπάρχουσιν ἄνθη, τὰ καθίσματα εἶναι κεκαλυμμένα ὑπὸ προσκεφαλαίων πτωχῶν μὲν, ἀλλὰ καθαρῶν. Τὴν φορὰν ταύτην ὄχι μόνον θὰ εὐχαριστήσητε τὸν φίλον σας, ἀλλὰ σφίγγοντες τὴν χεῖρά του μὲ διάχυσιν καρδίας, θὰ ἀπέλθῃτε τῆς οἰκίας ἐκείνης μὲ τὴν καρδίαν πλήρη χαρᾶς καὶ τὴν ψυχὴν συγκεκινημένην.

Μεταξὺ λοιπὸν τῶν συζύγων, ἢ ἀγάπη ἃς ὑπηρετῆται δι' ἀνθῶν. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνδρα περισσοτέραν δύναμιν καὶ μεγαλητέραν νοημοσύνην, εἰς τὴν γυναῖκα μεγαλητέραν ὠραιότητα καὶ περισσοτέραν καρδίαν. Οὐδεὶς λοιπὸν ἐξ ὑμῶν

εἶναι πρῶτος καὶ δεύτερος, ἀλλ' ἀμφοτέροι ἔχετε νὰ ἐκπληρώσητε ὑψηλὸν σκοπὸν εἰς τὸ διάστημα τοῦ βίου σας. Ὁ σύζυγος ἄς μὴ διατάτῃ ἀλλ' ἄς συμβουλευῇ καὶ ἂν οὗτος ἐργάζεται διὰ τὸ καλὸν τῆς οἰκογενείας, ἡ σύζυγος ὀφείλει διὰ τῆς οἰκονομίας νὰ διατηρήσῃ καὶ αὐξήσῃ πᾶν ὅ,τι ὁ σύντροφος αὐτῆς ἀπέκτησεν. Εἰς τὸν μὲν αἱ σπουδαιότεραι ὑποθέσεις, εἰς τὴν δὲ ἡ ἐσωτερικὴ τῆς οἰκογενείας διαχείρισις.

Ἐπὶ τέλους ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἐὰν δὲν συνασπισθῆτε διὰ νὰ παλαίσητε ἐναντίον τῶν θλίψεων, αἵτινες θὰ ἔλθωσι νὰ σᾶς βασανίσωσιν εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην τοῦ κλαθμῶνος, ὁ σκῶρος τῆς ἀδιαφορίας σας θέλει πικράνει τὰς ἡμέρας σας, καὶ θέλετε ζῆσει ἀθλίως ὡς ὁ κατάδικος ὅστις δι' ὅλης του τῆς ζωῆς βλέπει ἑαυτὸν συνηνωμένον διὰ βαρείας ἀλύσου μετ' ἄλλου κακούργου τὸν ὁποῖον μισεῖ ἢ περιφρονεῖ.

Ὁ γάμος δύο προσώπων ἅτινα ἀγαπῶνται εἶναι ἐπίγειος παράδεισος. Οὐδεμία βάσανος ὁμοιάζει ἐκείνην, δύο συζύγων, οἵτινες συνεδέθησαν ὑπὸ μόνῃς τῆς ἀλύσου τοῦ καθήκοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν καθήκοντων τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός.

ΒΡΙΣ σκληροτάτη ἢ ἀνωφελὴς μωρία ἤθελεν εἶσθαι τὸ νὰ εἶπῃ τις εἰς τὸν πατέρα νὰ ἀγαπᾷ τὰ ἰδιά του τέκνα, νὰ διατάξῃ τὴν μητέρα νὰ ἀγαπᾷ τὸ αἶμα τοῦ αἱματός της, τὴν σάρκα τῶν σπλάγχωντης. Καὶ ἡ κύων ἀγαπᾷ τοὺς σκύλακας αὐτῆς μετὰ μανίας· καὶ ἡ ὄρνις λησμονεῖ ἑαυτὴν, προσκαλεῖ ὑπὸ τὰ πτερὰ τὰ νεογνά της καὶ ἀποκρούει τὸν ἰέρακα, ὅστις ἐπεθύμει νὰ τὰ φέρῃ εἰς τοὺς ὄνυχάς του.

Ὅχι, δὲν εἶναι ἀνάγκη τῆς διαταγῆς ταύτης εἰς ψυχὴν ζῶσαν νὰ ἀγαπᾷ τὰ πλάσματα της· εἶναι ἀνάγκη μόνον ὥστε ἡ ἀγάπη αὕτη νὰ διευθύνηται ὀρθῶς, νὰ φροντίζετε διὰ τῆς ὀρθῆς κρίσεως καὶ διὰ τῆς συμβουλῆς νὰ ἀποβαίνῃ γονιμωτέρα καὶ ἐπωφελεστέρα. Ἡ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός ἀγάπη εἶναι αἴσθημα τοσοῦτον ἰσχυρὸν, εἶναι πάθος τοσοῦτον ἀκάθεκτον, ὥστε ἐνίοτε δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ μέτρον, νὰ βλά-

ψη τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ μεταβληθῇ ἴσως εἰς τυφλὴν εἰδωλολατρείαν.

Ἡ ὑγιὴς καὶ εὐρωστος μήτηρ ἄς διατρέφῃ διὰ τοῦ γάλακτος αὐτῆς τὸ ἰδίόν της τέκνον. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸν κόλπον ὅστις ἐκ τοῦ αἵματός της κατασκευάζει τὴν τροφήν τοῦ τέκνου της· ἡ φύσις τῇ ἐπέβαλε τὸ ἱερώτερον, τὸ προσφιλέστερον τῶν καθηκόντων, καὶ ἡ ἀπόμωσις αὐτοῦ εἶναι ἔγκλημα βαρύτατον, εἶναι παραβίασις τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ τοῦ Θεοῦ. Ἡ δι' ἐνόχων μέσων ἀποξήρασις τῆς πηγῆς τοῦ γάλακτος, τοῦ προσδιωρισμένου διὰ τὸ τέκνον σας, τὸ νὰ ἐμπιστευθῆτε τὸ πλάσμα σας εἰς βραχίονας πωληθέντας, εἶναι ὡς νὰ ἀφαιρέτητε ἀπ' αὐτοῦ τὴν πρώτην παρηγορίαν τῆς ζωῆς ἐκείνην τοῦ νὰ διατραφῇ καὶ γαλακτισθῇ παρὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μητρὸς. Τὸ τέκνον σας θέλει σκέπτεται πάντοτε μὲ θλίψιν ὅτι δὲν διετράφη παρὰ τοῦ δόσαντος αὐτῷ τὴν ζωὴν. Μὴ παραβλέπετε τὴν συνειδήσιν, προσπαθοῦντες νὰ δικαιολογήσητε μὲ μηδαμινὰς προφάσεις τὴν διαγωγὴν σας. Ἐὰν ἦσθε ὑγιεῖς καὶ δὲν γαλακτίζετε τὸ τέκνον σας εἶσθε πάντοτε ἔνοχοι. Οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ ἦναι μεγαλήτερος αὐτοῦ, οὐδὲν καθήκον ἱερώτερον. Σεῖς καλύπτετε τὸ ἔγκλημά σας, ἀλλ' εἶσθε ἐγώμισται καὶ θυσιάζετε εἰς τὰς ἀναπαύσεις σας ἴσως καὶ εἰς τὴν ματαιοδοξίαν, διὰ τὸν φόβον μήπως γηράσητε καὶ φανῆτε ὀλιγότερον ὠραία, ἐν τῶν πρώτων καθηκόντων τῆς μητρὸς, μίαν τῶν καθαρωτέρων πηγῶν τῆς μεγαλητέρας χαρᾶς.

Πατέρες καὶ μητέρες, ἀγαπάτε μὲ τὴν αὐτὴν ἀγάπην τὰ τέκνα σας. Ὅλα εἶναι καρπὸς τοῦ ἔρωτός σας, εἶναι ὅλα βλαστοὶ τοῦ αὐτοῦ στελέχους, καὶ ἡ τροφή τὴν ὁποίαν ἀφθονώτερον προσφέρεται εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν χωρὶς νὰ τὸ ἀποκαταστήσητε μεγαλήτερον, θέλει μαράνει τὰ λοιπά. Ἐὰν ἐν ἐξ αὐτῶν ἦναι δυστυχέστερον, περιποιεῖσθε αὐτὸ ἐπιμελέστερον. Ἐὰν ἕτερον εἶναι ἀσχημον ἢ μικροῦ πνεύματος, ἐνθυμηθεῖτε ὅτι ἔχει περισσοτέραν ἀνάγκην ὑμῶν διὰ νὰ συγκερασθῶσιν οἱ ἐμπεγμοὶ τοὺς ὁποίους θὰ λάβῃ καὶ αἱ προσβολαὶ τῆς φιλοτιμίας τὰς ὁποίας χωρὶς νὰ πταίῃ θέλει ὑποστῆ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὰς ἀτραποὺς τοῦ βίου. Αἱ προτιμήσεις εἶναι

σκληροὶ παραβιασμοὶ τῆς δικαιοσύνης, σπείρωσιν διχονοίας τὰς ὁποίας τὰ ἔτη καὶ ἡ πείρα ἀδυνατοῦσι νὰ ἐξαλείψωσι εἶναι πηγαὶ πικρίας, μίσους καὶ ἀντεκδικήσεως.

Ἦὼς θέλετε δυνηθῆ νὰ ἐμπνεύσητε τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ, ἐὰν διὰ τοῦ παραδείγματός σας ἀρχίσετε νὰ ἦσθε ἀδικοὶ καὶ νὰ προσβάλητε ἐν τῶν πλέον ἀπαιτητικῶν παθῶν τῶν τέκνων σας, τὴν φιλοτιμίαν; τὴν ζωηροτέραν τῶν ἐπιθυμιῶν, τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀγαπῶνται;

Ἐὰν ἡ καρδιά σας σᾶς ἐμπνέῃ μεγαλητέραν συμπάθειαν εἰς τι τέκνον σας, καταδαμάσατε καὶ κρύψατε τὸ αἶσθημα αὐτὸ ὅσον δύνασθε, καὶ ποτὲ μὴ κάμητε αὐτὸ γνωστὸν δι' ἐξωτερικῶν δειγμάτων· κρύψατε τὸ ἔνοχον αὐτὸ αἶσθημα μετὰ τῆς μεγαλητέρας ζηλοτυπίας, κρύψατε αὐτὸ ὡς ἐν τῶν ἐπικινδυνοδοστέρων μυστηρίων.

Καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα δίδουσι τὸ γάλα των εἰς τὰ τέκνα των, καὶ προσφέρουσιν εἰς αὐτὰ τὴν τροφήν εἰς ἀναζήτησιν τῆς ὁποίας ἐπορεύθησαν αὐτὰ τὰ ἴδια· καὶ αὐτὰ ἠξέουρουσι νὰ τὰ καλύψωσι μὲ τὸ σῶμά των διὰ νὰ τὰ προστατεύσωσιν ἀπὸ τῆς βροχῆς καὶ ἀπὸ τοῦ ψύχους, ἢ νὰ τὰ προστατεύσωσι διὰ φωλεῶν κατασκευασμένων μετὰ μεγάλης ἀγχινοίας. Τὸ διακρίνον τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ αὐτῶν εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ νοητικὴ τροφή τὴν ὁποίαν αὐτὸς δύναται νὰ μεταδώσῃ εἰς τὰ ἴδιά του τέκνα, ἅτινα διδάσκονται παρ' αὐτοῦ νὰ γνωρίζωσι τὸν θησαυρὸν τῆς πείρας, τὴν ὁποίαν αἱ γενεαὶ συναθροίζουσι καὶ μεταδίδουσι ἢ μία εἰς τὴν ἄλλην ὡς τὴν προσφιλεστέραν κληρονομίαν.

Αἱ πρῶται λέξεις μὲ τὰς ὁποίας μᾶς διδάσκει ἡ μήτηρ μας νὰ προσευχώμεθα, αἱ πρῶται συμβουλαὶ τὰς ὁποίας δίδει εἰς ἡμᾶς ὁ πατήρ μας, εἶναι ἀλήθειαι ἅς ἀπὸ τοῦ Ἄδὰμ μέχρις ἡμῶν οἱ ἄνθρωποι διεβίβασαν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον, εἰς τρόπον ὥστε ἀκουσίως ἡμῶν ὀμιλοῦμεν συνάμα μεθ' ὄλων τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἔζησαν ἀπὸ τῆς πλάσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Ἠλάσας ὁ Θεὸς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, ἐφάνέρωσε πρὸς αὐτὸν τὸν κώδικα τῆς ἠθικῆς, καὶ οὗτος τὸν διεβίβασεν εἰς τὸν υἱόν του, ἀφοῦ τὸν ἐδίδαξε διὰ τῆς πείρας του, καὶ αὐ-

τὸς εἰς τὰ τέκνα του, καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρις ἡμῶν. Ὡς ἐκ τούτου λαμβάνοντες τὴν ἀνατροφὴν ἐκ τῶν πατέρων μας, ὁμιλοῦμεν κατ' εὐθείαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ ἓνα πρὸς ἓνα μεθ' ὄλων τῶν πατέρων τῶν πατέρων τῶν πατέρων μας. Ὁποῖον ἱερὸν ἐπάγγελμα εἶναι ἢ μετὰδοσις τοῦ Θεοῦ λόγου, τὸ θερμασμένον ὑπὸ τῆς ἐρασμίας πνοῆς ὄλων τῶν γενεῶν, αἵτινες ἐζῆσαν καὶ ἀπέθανον πρὸ ἡμῶν!

Οὐδεὶς τῆ ἀληθείᾳ οὔτε πτωχὸς οὔτε πλούσιος, δύναται νὰ ἀποποιηθῆ τὸ ἱερώτατον αὐτὸ καθῆκον, καὶ ἐκπληρῶν αὐτὸ πρέπει νὰ θέτῃ ὄλην τὴν καρδίαν, ὅλον τὸν νοῦν, ὄλην τὴν πείραν καὶ τὴν σφοδρότητα τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἀγάπης, ἧς εἶναι ἱκανός.

Μάθετε λοιπὸν πολλὰ διὰ νὰ δύνασθε νὰ διδάσχητε καὶ πολλὰ εἰς τὰ τέκνα σας. Ἔστὲ πολὺ ἠθικοὶ, πολὺ καλοὶ διὰ νὰ γυμνάσητε τὰ τέκνα σας μὲ τὴν γονιμωτέραν καὶ ἰσχυροτέραν ἀνατροφὴν, ἐκείνην τοῦ παραδείγματος. Πᾶν ὅτι καλλίτερον καὶ ὠραιότερον μάθωσι παρ' ὑμῶν τὰ τέκνα σας, καὶ περισσότερον ἀφωσιωμένα θὰ ᾔηται εἰς ὑμᾶς, καὶ θέλετε δυνηθῆ νὰ τὰ ὀνομάσητε δις ἰδικά σας· ἰδικά σας, διότι ἐδώκατε εἰς αὐτὰ τὴν ζωὴν τοῦ σώματος, καὶ ἰδικά σας ἔτι περισσότερον, διότι ἔλαβον παρ' ὑμῶν τὸν ἄρτον τῆς ψυχῆς, τὴν διεύθυνσιν τῆς καρδίας καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ νοός.

Ἡ πρώτη ἀνατροφή εἶναι ἴση πρὸς ὅλους, τόσον πρὸς τὸν χωρικόν, ὅστις ἰδρόνει ὑπὸ τὴν μᾶστιγα τοῦ ἡλίου, καὶ ὡς πρὸς τὸν βασιλέα ὅστις ὀρίζει ἐπὶ ὀλοκλήρου ἔθλους· καὶ αὕτη εἶναι ἐκείνη τῆς καρδίας.

Διδάξατε ἐγκαίρως τὰ τέκνα σας νὰ ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον· προσπαθήσατε ὥστε ὅτε μόλις ἡ ὀρθὴ κρίσις ἀρχίζει νὰ φωτίζη τὸν τρυφερὸν νοῦν αὐτῶν, νὰ ᾔηται πρωτίστη ἰδέα ἥτις ἐμφανίζεται εἰς αὐτὰ, ἐκείνη τοῦ ὅτι ὀφείλουσι νὰ ᾔηται πάντοτε ἀγαθὰ μὲ ὅλους, ὅτι ὀφείλουσι νὰ πράττωσι πάντοτε τὸ καλόν. Τὰ πρῶτα μαθήματα ἔστωσαν ταῦτα, τὰ δὲ τελευταῖα καὶ τὸ θεμέλιον πάσης ἐκπαιδεύσεως ἔσται ἐξ ἅπαντος ἡ ἠθικὴ.

Μὴ καθυστερήτε εἰς οὐδένα διδάσκαλον τὸ πολύτιμον διακείμενον τοῦ νὰ δώσῃ εἰς τὰ τέκνα σας τὰ πρῶτα μαθήματα

τῆς τιμιότητος. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἦσθε οὔτε πεπαιδευμένοι, οὔτε πλοῦσιοι διὰ νὰ δυνηθῆτε νὰ πράξητε τοῦτο. Λάβετε ἐκ τῆς χειρὸς τὸ τέκνον σας καὶ ὀδηγήσατε αὐτὸ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πάσχοντος· διδάξατε αὐτὸ νὰ αἰσθάνηται τὴν συμπάθειαν διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν, νὰ εὐεργετῆ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν του. Πρὶν εἰσέτι μάθῃ ὁ υἱὸς σας τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου, πρέπει νὰ μάθῃ νὰ ἀναγινώσκῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου τὴν ὀλίψιν καὶ τὸ μειδίαμα τῆς εὐγνωμοσύνης. Αὕτη εἶναι ἡ παγκόσμιος γλῶσσα ἣτις κάμνει ἀδελφοὺς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ζῶντας εἰς τὴν ὑφήλιον.

Ὅταν ὁ υἱὸς σας μάθῃ νὰ ἀναγινώσκῃ, λάβετε μετ' αὐτοῦ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ πρῶτον τὸ ἱερώτερον μεταξὺ τῶν βιβλίων. Ἀναγνώσατε καὶ σχολιάσατε αὐτὸ ὁμοῦ. Ὅταν οὗτος γίνῃ ἀνὴρ ἐνθυμούμενος τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἀκεραίου ἀνθρώπου, εἰς τὰς σοβαρὰς περιστάσεις τοῦ βίου θέλει ἐνθυμηθῆ ὑμᾶς, καὶ ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος ἠνωμένη μὲ τὴν μνήμην σας θέλει ἀποκατασταθῆ πλέον ἀπαραβίαστος· ὑμεῖς δὲ θέλετε ἔχει τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ δύνασθε νὰ ἀγαθοποιῆτε εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ μετὰ θάνατον, καθότι τὰ καλὰ ἔργα τῶν τέκνων σας θέλει εἶναι καρπὸς τῆς διδασκαλίας σας.

Ἀνατρέφοντες τὰ τέκνα σας εἰς τὰ ἠθικὰ καθήκοντα ἐνθυμηθῆτε πρὸ πάντων μήπως οἱ λόγοι σας εἶναι εἰς ἀντιλογίαν μὲ τὰς πράξεις σας. Διὰ τῆς ἀταξίας ταύτης θέλει ἀπολεσθῆ ἡ ἀξία τῶν μαθημάτων σας καὶ τῆς ἐξουσίας σας· καὶ τὸ νὰ ἀρχίσῃ τὸ παιδίον νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ πατρὸς του καὶ τῆς μητρὸς του, ἤθελεν μάθῃ τὸ ἀθλιώτερον τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ δυσπιστία καὶ τὸ πείσμα ἤθελον ὠθήσει τὴν τρυφερὰν καρδίαν του πρὸς τὸ κακόν.

Ἡ ἀνατροφή εἶναι καθήκον τοσοῦτον θεμελιῶδες εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῆς κοινωνίας, ὥστε ἤθελον σχεδὸν τολμήσει νὰ εἶπω, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος θὰ ἦτον παράδεισος τιμίων ἀνθρώπων, ἂν ὅλοι οἱ πατέρες καὶ ὅλαι αἱ μητέρες ἐγνωρίζον νὰ ἀναθρέψωσι τὰ τέκνα των. Διὰ νὰ δώσῃ τις ἀνατροφήν εἰς τὸν ἄλλον, εἶναι ἀνάγκη νὰ τελειοποιήσῃ πρῶτον ἑαυτόν· καὶ συμβαίνει ὥστε, ἐκπληρῶν ἓν κα-

Οἶκον καὶ ὁδηγῶν εἰς τὸ καλὸν τὰ ἴδια τέχνα, νὰ συνεισφέρει ἀναγκαίως εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀνατροφὴν καὶ ἡ κοινωμία διὰ τῆς ἀμοιβαίας ταύτης σχολῆς κερδίζει μέγιστον ἀριθμὸν καλῶν πολιτῶν.

Τὸ πράττειν τὸ καλὸν εἶναι πρᾶγμα τοσοῦτον ὠραῖον καὶ τοσοῦτον ἐντελές, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ πράξις καλὴ, καὶ ἡ πλέον ἀσήμαντος ἴσως, χωρὶς νὰ ἀντανακλάσῃ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τὸ καλὸν καὶ νὰ διασπαρῇ εἰς ἐκτεταμένον διάστημα. Τοσοῦτον εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ κόσμος ἐπλάσθη παρ' ἐνὸς Θεοῦ ἀπείρου δικαιοσύνης καὶ ἀγαθότητος, ὥστε τὸ καλὸν ἀποβαίνει ἀναγκαῖον διὰ τὴν πρόοδον αὐτοῦ, καθὼς ὁ ἀὴρ εἶναι ἀναγκαῖος διὰ τὴν ζωὴν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων.

Τὸ γενναϊότερον μεταξὺ τῶν αἰσθημάτων ἅτινα κάμνουσι νὰ πάλῃ ἡ καρδία, εἶναι ἐκεῖνο τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, διότι τὸ πᾶν δίδει καὶ οὐδὲν ἀπαιτεῖ, καὶ ἀνίσως ἀνταμειφθῆ διὰ τῆς ζωηροτέρας εὐγνωμοσύνης, εἶναι πάντοτε δανειστής. Ποτὲ λοιπὸν μὴ ἦσθε ἐγνώισταί εἰς τὴν ἀγάπην σας, καθότι μολύνετε τὴν μεγίστην αὐτῆς ἀγιότητα.

Θέλει ἔλθαι ἡμέρα καθ' ἣν ἡ θυγάτηρ σας θέλει προσκληθῆ νὰ σχηματίσῃ μέρος ἄλλης οἰκογενείας, θέλει ἔλθαι ἡμέρα καθ' ἣν ὁ υἱὸς σας θὰ αἰσθανθῆ τὴν καρδίαν του πάλλουσαν ὑπὸ νέας ἀγάπης καὶ θέλει πετάξῃ ἀπὸ τῆς φωλεᾶς σας, διὰ νὰ σχηματίσῃ ἄλλην νέαν. Αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θὰ ἦναι θλιβεραὶ εἰς ὑμᾶς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῆτε ὅτι εἶναι νόμος τῆς φύσεως ὅστις ἀπαιτεῖ τὸν πληθυσμὸν τῆς κοινωμίας καὶ ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν καὶ ὑμεῖς ἠσθάνθητε τὴν αὐτὴν ἀνάγκην τῶν τέκνων σας.

Ἔστέ τότε γενναῖοι καθὼς πάντοτε καὶ ἔτι πλέον, καὶ προσπαθήσατε ὅλαις δυνάμεσι νὰ φωτίσητε τὰ διαβήματα τῶν τέκνων σας, χωρὶς νὰ πιστεύσητε πρὸς στιγμὴν ὅτι ἐν νέον αἶσθημα καὶ ὅπως διόλου διαφόρου φύσεως δύναται νὰ μετριάσῃ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην των. Τοῦναντίον ἀντὶ ἐνὸς τέκνου θέλετε ἔχει ἀκεραίαν οἰκογένειαν, ἣτις θέλει σᾶς ἀγαπᾶ, καλοῦσα ὑμᾶς μὲ τὸ γλυκὺ ὄνομα τοῦ πατρὸς.

Καθ' ὅλας τοῦ βίου τὰς περιστάσεις προσπαθήσατε νὰ μὴ

ἀφερῆται τὸ σέβας διὰ τῆς πολλῆς συγκαταβάσεως, οὔτε ἡ μεγάλη αὐστηρότης νὰ μετασχηματίζεται εἰς τυραννίαν.

Πρέπει πάντοτε νὰ πείθητε, νὰ συμβουλευήτε, νὰ μὴ διατάσσητε ποτὲ, οὔτε νὰ καταφεύγητε εἰς μέσα βίαια, εἰμὴ εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, καὶ πάντοτε μετὰ μεγίστης προφυλάξεως.

Ἡ ὀργὴ εἶναι πάντοτε ἔγκλημα, εἶναι πάντοτε μῖσος διαβατικόν, καὶ ὅταν ἐμπνέται ὑπὸ εὐγενοῦς αἰσθήματος· καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε νὰ δεικνύσθε εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τέκνων σας πάντοτε ἀγαθοὶ καὶ πάντοτε κύριοι ἑαυτῶν. Αὐτὰ θὰ σᾶς ἀγαπῶσι πάντοτε καὶ ἂν δείξητε πρὸς αὐτὰ τὴν ἀδυναμίαν σας. Ἄλλ' ἂν ἡ ἀγάπη των συνοδεύηται καὶ ὑπὸ τῆς ὑπολήψεως θὰ ᾔναι ἑκατοντάκις μεγαλητέρα καὶ πάντοτε εὐγενεστέρα καὶ γόνιμος καλῶν διαθέσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Περὶ τῶν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς καθηκόντων.

Ι ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙ ΜΟΥ ἐνθυμοῦνται βέβαια τὴν ζωηρωτάτην εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει τις εἰς τὰς ψυχρὰς τοῦ χειμῶνος ἡμέρας, περιμαζευόμενος πλησίον ζωηροῦ πυρός, ἀνυψοῦντος λαμπρᾶς καὶ μεγάλας φλόγας. Πλησιάζοντες πολὺ παρὰ τὴν ἐστίαν, δοκιμάζομεν μεγίστην θερμότητα, καὶ ἐν βῆμα ὀπισθεν αὐτῆς ἀπολαμβάνομεν θερμοκρασίας εὐαρέστου· ἐνῶ ἐὰν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπομακρυνθῶμεν, ἡ ἀτμοσφαῖρα ἀποκαθίσταται χλιαρὰ, καὶ καταπτώμεν ὥστε νὰ μὴ αἰσθανώμεθα τὴν ἐλαχίστην ἐπιρροήν.

Οὕτω συμβαίνει καὶ εἰς τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον. Ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ μεταδίδουσιν εἰς τὸ τέκνον τὸ ἴδιον αὐτῶν αἷμα, καὶ μετ' αὐτοῦ πῦρ αἰσθημάτων, τὸ ὅποιον ποτὲ δὲν σθέννυται· ὡς ἐκ τούτου ἡ κληρονομία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱερωτέρας ἀγάπης συνδέουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν πλέον ἀδιάρρηκτον δεσμόν. Ἀπὸ τοῦ θερμοτάτου αὐτοῦ κέντρου τῆς ἀγάπης διαδίδεται ἐν αἰσθημα οἰκογενειακόν, ἐξ οὗ ἀπολαμβάνουσιν ὅλοι ἐκεῖνοι οἵτινες ἴστανται πλησίον, καὶ

πᾶς ὁ ἰστάμενος πλησιέστερον τῆς πηγῆς τοῦ πυρός λαμβάνει καλλήτερον μέρος.

Οἱ ἀδελφοί, τέκνα τοῦ αὐτοῦ αἵματος, γεννηθέντα ἀπὸ τῶν ἰδίων σπλάγγων, αὐξηθέντα μεταξύ τῶν αὐτῶν βραχιόνων, ἀνατραφέντα ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐξουσιαστικῆς καὶ φιλοστόργου φωνῆς, ἀπολαμβάνουσι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τὴν αὐτὴν ἀτμοσφαῖραν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, εἰς τρόπον ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ζῶσι μὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ζωὴν. Δύνανται αὐτοὶ νὰ παρομοιασθῶσι μὲ τοὺς κλάδους ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου, οἵτινες ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ στελέχους καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων ριζῶν δέχονται ὑγρὸν καὶ τροφήν.

Ἐπὶ τοσοῦτον ὄντων κοινῶν αἰσθημάτων, τῆς χαρᾶς καὶ τῶν καθηκόντων, δὲν εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ ὅτι οἱ ἀδελφοὶ ἀγαπῶνται μεταξύ των θερμώτατα καὶ συνασπίζονται διὰ νὰ υπερασπισθῶσι κατὰ τοῦ κακοῦ, διὰ νὰ ἀνατραφῶσι καὶ νὰ παρηγορηθῶσι εἰς τὰς δυστυχίας. Ἦθελεν εἶσθαι μᾶλλον εὐκολώτερον νὰ ἐρωτήσωμεν· Διατί θέλετε νὰ μᾶς ἐπιβάλητε ὡς καθῆκον τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, ἀφοῦ εἶναι αἶσθημα κυρίαρχον τῆς καρδίας; Εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ διατάξῃτε ὑμᾶς νὰ ἀναπνεύσωμεν, νὰ φάγωμεν, νὰ ζήσωμεν.

Ὅχι, ἐγὼ δὲν θέλω νὰ ἐπιβάλω ἐν αἶσθημα τὸ ὁποῖον γεννᾶται αὐτόματον εἰς τὴν καρδίαν μας ὡς μία τῶν τεπνοτέρων καὶ ἡδυτέρων ἀναθυμιάσεων· θέλω μόνον νὰ ὑπομνηματίσω, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὑποκείμενοι εἰς πολλὰς ἀδυναμίας, καὶ ὅτι ἔχομεν ὅλοι ἀνάγκην νὰ συγχωρῶμεν αὐτὰς ἀμοιβαίως διὰ νὰ συγχωρήσωσι καὶ εἰς ὑμᾶς τὰς ἀτελείας ἐκεῖνας καὶ ἐκεῖνα τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα, ἅτινα προξενοῦσιν τὴν θλίψιν καὶ δυσπρόνοιαν εἰς τὸν πλησιάζοντα ὑμᾶς. Οἱ ἀδελφοὶ ζῶντες πάντοτε ὁμοῦ καὶ πολὺ πλησίον ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ἔχουσι καλλιτέραν εὐκαιρίαν νὰ γνωρισθῶσι κατὰ βάθος· καὶ κατὰ συνέπειαν γεννᾶται συνεχέστερον ἢ ἀνάγκη τοῦ νὰ συμπαθῶνται καὶ συγχωρῶνται ἀμοιβαίως· καὶ ἂν ἡ ἀπεριόριστος ἐμπιστοσύνη δεικνύει εὐκολώτερον γυμνάς τὰς πληγὰς τῶν ἐλλείψεων μας, τὸ βάλαμον τῆς ἀγάπης πρέπει νὰ ἦναι ἐτοιμότερον διὰ νὰ τὰς θεραπεύσῃ, ἐτοιμότερα ἢ χεῖρ τῆς συγγνώμης διὰ νὰ καλύψῃ αὐτάς.

Σεῖς εἶσθε χοληρικός, καὶ μ' ὄσας κατεβάλετε προσπαθείας διὰ νὰ διορθώσητε τὸ ἐλάττωμά σας, ἐνίοτε ὁ κακός σας δαίμων σᾶς κάμνει νὰ ἐξέλθῃτε τῶν ὀρίων, καὶ ἐπὶ τίνα στιγμήν ἀποκαθίστασθε ἐνοχλητικός. Ἐὰν οἱ ἀδελφοί σας εἰς πᾶσαν τοιαύτην περίστασιν ὀργίζωνται σκληρῶς καθ' ὑμῶν, ἐὰν δὲν προσπαθῶσι διὰ τοῦ καλοῦ τρόπου νὰ μετριάσωσι τὴν ὀργὴν σας καὶ νὰ σᾶς βοηθήσωσι νὰ διορθωθῆτε, θέλετε γίνεαι μισητοὶ ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον καὶ θέλετε ταραῖξει τὴν γλυκυτάτην ἐκείνην ἁρμονίαν, ἣτις ὀφείλει νὰ σᾶς ἐνώνη εἰς μίαν καὶ μόνην φωλεάν.

Ἡ ἀδελφή σας εἶναι ὀλίγον ὑποπτὸς καὶ εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς οἰκίας ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς οἰκονομίας πλησιάζουσα πολὺ εἰς τὴν φιλαργυρίαν. Λοιπὸν, ἐὰν ὑμεῖς δὲν ἦσθε οὔτε ὑποπτὸς, οὔτε φιλάργυρος, θὰ ἔχετε βεβαίως ἄλλο τι ἐλάττωμα τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζετε ἢ νομίζετε πολὺ μικρότερον τοῦ ἐν πράγματι καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ συγχωρῆτε τὴν ἀδελφήν σας· καὶ ἀντὶ νὰ διακόψῃτε ἀποτόμως τὰς μετ' αὐτῆς προσφιλεῖς σχέσεις σας, πρέπει νὰ προσπαθῆτε νὰ τὴν συμβουλευῆτε μετ' ἀγάπης, καὶ νὰ παραβλέπητε καὶ ὑμεῖς ὀλίγον τὰς ὄλως διαφορετικὰς ἀπ' αὐτῆς τάσεις σας.

Ἐὰν δυστυχῶς ὑπάρχη τις μεταξύ ὑμῶν τοῦ ὁποῖου ὁ χαρακτήρ δὲν συνάδει ποσῶς μετὰ τοῦ ἰδικοῦ σας, φροντίσατε μετὰ πάσης φρονήσεως νὰ μὴ εὐρίσχεσθε ἐπαγγελμαμένως καὶ πολὺ πλησίον ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον. Ἰδίως κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας καθ' ἃς εὐκολώτερον ἀναπτύσσονται αἱ διαφοραὶ τῶν ὀρέξεων καὶ τῆς ἰδιοτροπίας. Ἀποφεύγετε πάντοτε τὰς σφοδρὰς σκηναῖς αἵτινες δύνανται νὰ διακόψωσι τὰς φιλικὰς σχέσεις ὑμῶν. Ἡθέλετε παρεμβάλει μεταξύ ὑμῶν καὶ αὐτοῦ πέλαγος πικριῶν, τὸ ὁποῖον θέλει σᾶς κρατεῖ διὰ παντός ἀποχωρισμένους. Μεταξὺ ἀδελφῶν δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη ἀναγκη συμφιλιώσεως, διότι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ὑπάρχωσιν ἔριδες καὶ διενέξεις.

Ἐὰν ἔχετε εἰσέτι πατέρα καὶ μητέρα, σκεφθῆτε ὅτι οὐδὲ μία θλίψις τρομερωτέρα δύναται νὰ ταραῖξῃ τὴν καρδιάντων, καμμία βάσανος δὲν δύναται νὰ πικράνη σκληρότερον τὸ γῆρας των, ὅσον αἱ ἀδελφικαὶ διενέξεις.

Ἡ μήτηρ ἦτις βλέπει δύο τέκνα γεννηθέντα ἀπὸ τῶν αὐτῶν σπλάγγων ὅτι περιήλθον εἰς ἔχθραν, δύναται νὰ καταρασθῆ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἔθεσεν αὐτὰ εἰς τὸ φῶς, καὶ ὑμεῖς θέλετε εἶσθε ὁ ὄφις ὅστις ἐνεστάλαξε τὸ δηλητήριον εἰς τὸ ἀγγεῖον τοῦ μέλιτος τῆς οἰκογενείας. Ἐὰν ἡ εἰρήνη τῆς ψυχῆς εἶναι προσφιλὴς εἰς ὑμᾶς, ἐὰν ἐπιθυμῆτε νὰ ζήσητε ἡσυχοὶ καὶ εὐτυχεῖς, πιστεύσατέ μοι σταθερῶς μὴ πράξῃτε τὴν ἱεροσυλίαν ταύτην, μὴ μολύνῃτε τὴν οἰκιακὴν εἰρήνην. Μὴ προσβάλετε ποτὲ τὸν ἀδελφόν σας, καὶ προσβαλλόμενοι συγχωρεῖτε πάντοτε. Οὐδεμία θυσία θέλει εἶναι πολὺ μεγάλη, οὐδεμία προσπάθεια ἀδύνατος. Ἡ καλὴ πράξις σας θέλει ἀνταμειφθῆ ἑκατοτανπλασίως καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ εἶσθε εὐτυχῆς καὶ εὐδαίμων, διότι ἐπράξατε τὸ καθήκον σας. Ἡ πικρία προσβολῆς τινος, ριπτομένη κατὰ πρόσωπον τοῦ ἔχοντος μεθ' ὑμῶν κοινὴν τὴν πατρίδα, τοὺς συγγενεῖς, τὴν ἀνατροφὴν, δὲν ἐξαλείφεται ποτὲ καὶ δύναται νὰ κατεδαφίσῃ ἐκ θεμελίων οἰκοδόμημα, διὰ τὸ ὁποῖον ἴσως εἰργάσθητε ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

Ἀλλοίμονον, ἐὰν αἱ ἀδελφικαὶ φιλονεικίαι δὲν ᾔτο μόνον διαφορὰ χαρακτῆρος, ἀλλὰ προήρχοντο ἀπὸ ποταπῶν αἰτιῶν συμφέροντος! Ἀλλοίμονον εἰς ὑμᾶς κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θέλετε κάμει εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν σας τὴν θλιβεράν ἐξομολόγησιν, ὅτι δι' αἰσχροκέρδειαν προσεβάλετε ἓνα τῶν ἀδελφῶν σας, ἐσπείρατε σπῆρον ἰσοβίων διχονοιῶν. Ναί, ἰσοβίων· δύο ἄνθρωποι οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐρυθριάσωσιν ἀμοιβαίως διότι ἐγένοντο ἀπληστοὶ καὶ ποταποὶ, δὲν θὰ δυνηθῶσι ποτὲ νὰ συγχωρήσωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἐξομολόγησιν ταύτην καὶ τὸ ὄνειδος τοῦτο. Ὁ κακὸς ἄγγελος κρατεῖ μεταξὺ αὐτῶν σπάθην πυρίνην ἣτις δὲν ἀφίνει νὰ πλησιασῶσι ποτὲ ὁ εἰς τὸν ἄλλον. Ἀποφύγετε τὴν τύψιν ταύτην. Ἐὰν ᾔσθε εἰλικρινεῖς μετὰ τῶν ἄλλων, ἐστὲ γενναῖοι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ σας. Ἦθελον σᾶς ἐλεεινολογήσει τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἠθέλετε συλλογισθῆ τὸν πατέρα σας ἢ ἐπισκεφθῆ τὸν τάφον τῆς μητρός σας. Αἱ ἀδελφικαὶ διχόνοιαὶ εἶναι ἐγγχειρίδιον βυθισμένον εἰς τὴν καρδίαν τῶν γεννητόρων σας, εἶναι ὁ πρῶτος καταστρεπτικὸς λίθος, ριπτόμενος κατὰ τοῦ οἰκοδομήμα-

τος τῆς κοινωνίας, ἡ μεγαλειτέρα ἔχθρα τῶν οἰκογενειῶν, μία τῶν ἀτιμοτέρων πληγῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἦρπει νὰ ἔχητε πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς σας καὶ τὰς ἀδελφάς σας ὅλα τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης, ἅτινα ἔχετε πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι Ἦρπει νὰ ἦναι ζωηρότερα καὶ θερμότερα.

Ἐὰν ἔχετε ἀδελφοὺς μικροὺς ἢ ἀδελφάς νέας, καὶ ἔχετε τὴν ἀτυχίαν νὰ ἦσθε ὄρφανοί, Ἦρπει νὰ ἦσθε διὰ τοῦτο περισσότερον παρὰ ἀδελφοί, Ἦρπει νὰ ἦσθε πατήρ. Ἐἶναι πλάσματα μόνα καὶ ἀδύνατα, συνδεδεμένα μεθ' ὑμῶν διὰ τῶν ἱερῶν δεσμῶν τοῦ αἵματος καὶ τῆς ἀγάπης καὶ τὰ ὁποῖα στηριζόμενα εἰς ὑμᾶς ὡς ὁ οἶκος ἐπὶ τῶν θεμελιῶν, ἀφ' ὑμῶν περιμένουσιν τὴν προστασίαν ἐναντίων τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου, ἀφ' ὑμῶν τὴν χεῖρα διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ καὶ ὑποστηρίξῃ. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ ἀγάπη ἀποκαθίσταται ἐν τῶν προσφιλεστέρων καθηκόντων, μία τῶν ἱερωτέρων ὑποχρεώσεων τὴν ὁποῖαν ἐκπληροῦντες Ἦρπει νὰ ὑπερηφανεύσθε.

Συλλογίσθητε τότε, ὅτι ἀνατρέφοντες, προστατεύοντες τοὺς ἀδελφοὺς σας, πληρόνετε μὲ τὸν εὐγενέστερον τρόπον τὸ ἀνεξάλειπτον χρέος ὅπερ ἔχετε πρὸς τοὺς γεννητορά σας· καὶ ὅτι αἱ σκιάι τοῦ πατρός σας καὶ τῆς μητρός σας θέλουσιν ἀναπηδήσει ὑπὸ χαρᾶς βλέπουσαι ὑμᾶς ἐπιμελουμένους νὰ ἀντικαταστήσῃτε αὐτοὺς παρ' ἐκείνοις οἵτινες ἔλαβον παρ' αὐτῶν τὸ αἷμα καὶ τὴν ζωὴν, καὶ οὖς ἔλαβον τὸ ἀτύχημα νὰ ἀφήσωσιν εἰς τρυφερὰν ἡλικίαν, ἐλλειπεῖς ὑποστηρίγματος καὶ ὑπαρχόντων.

Δὲν θέλω νὰ εἶπω τίποτε περισσότερον. Ἐὰν ἔχετε καρδίαν ἥτις νὰ πάλλῃ· ἐὰν ἡ φωνὴ τοῦ πάσχοντος συνεχίνησεν ὑμᾶς ἅπαξ μόνον κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου σας, Ἦρπει νὰ αἰσθάνησθε τὴν ἀγιότητα τῶν καθηκόντων περὶ τῶν ὁποίων σας κάμνω λόγον, καὶ ἤθελεν εἶσθαι ἀδικία πρὸς ὑμᾶς νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερείας μεγαλητέρας ἢ νὰ σᾶς ἐπιβάλλω αὐτὰ μετὰ μεγαλητέρας ἐπιμονῆς.

Ἐὰν ἦσθε νεώτερος τοῦ ἀδελφοῦ σας, ὀφείλετε σέβας καὶ ὑπακοὴν πρὸς αὐτόν. Ἐὰν οὗτος σᾶς ἐπιπλήττῃ μετ' ἀγάπης, ἀκούσατέ τον προσεκτικῶς. Ἐὰν σᾶς διδῇ συμβου-

λὴν τινα, νὰ μὴ ὑψώνητε τοὺς ὤμους οὔτε νὰ ταράσσεσθε. Ἡ ἡλικία καὶ ἡ πεῖρα δίδει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸ διακρίνωμα τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς συμβουλῆς· καὶ ἐκεῖνος ὅστις σὰς ἀγαπᾷ περισσότερον πρέπει νὰ φροντίξῃ καὶ περισσότερον περὶ τῶν ἐλαττωμάτων σας καὶ τῶν πραγμάτων σας.

Ὁ ἐνήλιξ ἄς συμβουλευῆ καὶ ἄς συνδράμῃ τὸν νέον· τὸ παιδίον ἄς ἐκτιμᾷ τὸν ἐνήλικα· ἡ ἀδελφὴ ἄς ἠσυχάζῃ διὰ τῆς ἀγαθότητος τὰς παραχὰς τῶν μικρῶν, καὶ ἄς καταπραύνη τὰς τρικυμίας τῆς γαλήνης. Ἀγαπᾶσθε, συνδράμεσθε, συνδεθῆτε ὅλοι εἰς κύκλον ἀγάπης· καὶ ἡ λατρεία τῶν εὐγενεστέρων αἰσθημάτων ἔστω στέφανος ἐξ ἀνθέων περὶ τὴν κεφαλὴν τῶν γηραιῶν γεννητόρων σας ἢ στέφανος ἀειθαλῆς περὶ τὴν κάλπην τῆς κόνεως αὐτῶν.

Ἡ οἰκογενειακὴ ἀγάπη εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς κοινωνίας καὶ ἡ συνένωσις πολλῶν ἡσύχων καὶ εὐτυχῶν φωλεῶν σχηματίζει ἔθνος κραταιόν, ἰσχυρόν.

Περὶ τὸν κύκλον τῶν πατέρων, τῶν υἱῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν συνδέεται πλησίον ὁ πάππος, ὁ θεῖος, οἱ ἀνεψιοί, οἱ ἐξάδελφοι, ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι οἵτινες ὀνομάζονται συγγενεῖς. Εἰς ὅλους αὐτοὺς ὀφείλετε περισσότερον σέβας παρὰ εἰς τοὺς ἄλλους, διότι ἀποτελοῦν μέρος τοῦ αἵματός σας· καὶ μολονότι κατὰ διαφορετικούς τρόπους, ὅλοι θερμαίνονται περὶ τὴν αὐτὴν ἐστίαν. Ὑπάρχουσιν ἐξ αὐτῶν πλησιέστεροι καὶ ἀπώτεροι, ἀλλ' ὅλοι ἀπολαμβάνουσι τὸ αὐτὸ φῶς, τὴν αὐτὴν θερμότητα. Ἡ συνένωσις ὑμῶν ἄς μὴ ᾔναι αἵρεσις οὔτε ἡ οἰκογένειά σας πηγὴ ὑπερηφανείας καὶ ματαιοδοξίας. Ἔστε μόνον ὑπερήφανοι, διότι εἰσθε τίμιοι ἄνθρωποι καὶ ποτὲ μὴ θεωρεῖτε μὲ ὄμμα φθονερὸν τὰς ἄλλας φωλεὰς αἵτινες ἴστανται ὑψηλότερον τῆς ἰδικῆς σας. Ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἐν καὶ μόνον δένδρον ὑποστηρίζει αὐτὰς, τὸ ὁποῖον δίδει εἰς ὅλας τὴν αὐτὴν σκιὰν καὶ δρόσον. Ἐὰν ἐγεννήθητε ἐν ταπεινῇ καταστάσει μὴ συστέλλεσθε περὶ τοῦ ὀνόματος σας. Οὐδὲν ὄνομα εἶναι ἀτιμωτικόν, ὅταν φέρεται παρ' ἀκεραίου ἀνθρώπου. Μὴ κρύπτετε λοιπὸν αὐτὸ ποτέ. Εἶναι ἡ σημαία τὴν ὁποίαν ἀφ' ὅτου ἐγεννήθητε σὰς ἔδωκεν ἡ κοινωνία, φέρετε αὐτὴν ὑψηλὰ καὶ ἐξηπλωμένην, καὶ προσπαθῆ-

σατε νὰ μὴ τὴν μολύνῃτε ποτε.

Ἐὰν τοῦναντίον φέρητε ἔνδοξον ὄνομα, μὴ ὑπερηφανεύεσθε δι' αὐτὸ, καθότι ἡ ὑπερηφάνειά σας, στηριζομένη ἐπὶ μιᾶς λέξεως, ἠθέλην ἀποβῆ γελειώδης ματαιοδοξία. Ἐὰν οἱ γεννητόρες ὑμῶν, οἱ πάπποι σας ὑπῆρξαν ἄνθρωποι ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἕνεκα φρονήσεως ἢ τύχης, καλλίτερον δι' ὑμᾶς. Διατηρήσατε σέβας καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἡ μνήμη των ἄς κεντᾶ ὑμᾶς νὰ τοὺς μιμηθῆτε καὶ γέννητε ἴσοι ἐκείνων. Ἡ κληρονομία μεγάλου ὀνόματος ἐπιβάλλει μεγάλα καθήκοντα καὶ ἀποκαθιστάμενοι ἀνάξιοι αὐτῶν ἠθέλετε μιᾶναι τὴν κόριν τῶν προγόνων σας.

Μέγα ὄνομα καὶ μικρὸν πρόσωπον ὁμοιάζουν ὡς νὰ δώση τις τὸ ὄνομα τοῦ Ἀννίβα εἰς παππαγάλον, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ Καίσαρος εἰς μικρὸν κυνάριον.

Ἐὰν ἀγαπᾶτε τοὺς συγγενεῖς, ὡς ὀφείλετε, καὶ ἂν ἀφίνητε ὅλους αὐτοὺς νὰ θερμαίνωνται παρὰ τὴν αὐτὴν ἐστίαν μεθ' ὑμῶν, δὲν πρέπει ὅμως νὰ κλείσητε τὴν θύραν κατὰ πρόσωπον τοῦ μὴ φέροντος τὸ ὄνομα ὑμῶν καὶ αἰτοῦντος ἀπὸ ὑμᾶς μικρὰν τινα θέσιν. Ὁ τελευταῖος συγγενής σας, ὁ τελευταῖος κρῖκος τῆς ἀλύσσεως ὑμῶν, εἶναι πρῶτος μετὰ ξὺ τῶν συγγενῶν ὅλης τῆς οἰκογενείας, οὕτω καὶ ὑμεῖς εἰσθε συνδεδεμένοι δι' ὀλοκλήρου τῆς κοινωνίας, ἥτις, ὡς κυψέλη χιλίων φωλεῶν, εἶναι ἐσχηματισμένη ἀπὸ τὴν ἁρμονίαν τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα διαχύνουσι πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὰς εὐαρέστους καὶ θερμὰς ἀναθυμιάσεις των.

Ἐὰν θελήση τις νὰ συγκεντρώσῃ τὰ αἰσθημάτα του ἐντὸς μικροῦ κύκλου, εἶναι ὡς νὰ κλείσῃ ἑαυτὸν ἐντὸς φλοιοῦ καρίου. Τὸ πέλαγος τοῦ βίου εἶναι μέγα, καὶ ὅσον περισσότερον βλέπομεν. Ἄς ἀνοίγωμεν πάντοτε τὰς ἀγκάλας μας διὰ νὰ σφίγγωμεν εἰς τὸ στήθος ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα ἄς πάλῃ πάντοτε ἡ καρδιά μας εἰς τὰ εὐγενῆ καὶ γενναῖα αἰσθημάτα, καὶ ἄς μὴ φοβώμεθα ποτὲ μήπως ἡ πηγὴ τῆς ἀγάπης ἐλαττωθῇ ἢ ἀποξηρανθῇ. Ὁ φιλάργυρος, ἀπὸ φόβον μήπως ρίψῃ πολλὰ ξύλα εἰς τὸ πῦρ, ἀφίνει αὐτὸ νὰ σβεσθῇ, καὶ διέρχεται τὴν νύκτα παγωμένος. Ὅστις ὅμως ρίπτει ἄφθονα ξύλα καὶ ἀφίνει ὅλους νὰ θερμαίνωνται παρὰ

τὴν ἐστίαν του, θέλει τῷ δωρήσει ὁ γείτων του, ὁσάκις στε-
ρηθῆ χρημάτων διὰ νὰ ἀγοράσῃ.

Ἔστω λοιπὸν πρὸς ὑμᾶς ἡ οἰκογένεια ἡδονικωτάτη καὶ
θερμωτάτη φωλεὰ αἰσθημάτων, καὶ ποτὲ ψυχρὰ καὶ περνωρι-
σμένη ὡς κράτος διὰ νὰ κλείσητε τὸν ἐγωϊσμόν σας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Περὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ πολίτου.

ΜΗΤΗΡ ΣΑΣ καὶ ὁ πατήρ σας, τὰ τέκνα σας, ἡ
ἀξιολάτρευτος καὶ θερμὴ φωλεὰ ἥτις σᾶς περικλείει εἶναι ἡ
οἰκογένεια, τὸ προσφιλέστερον καὶ ἱερώτερον ἀφ' ὅ,τι ἔχετε
ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθητε, ὅπου ἔχε-
τε τὰς εὐαρέστους ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς
νηπιότητος, ὅπου κατέχετε τοὺς θησαυροὺς τῆς φιλίας, καὶ
τὴν ὑπόληψιν τῶν καλῶν, ὅπου εἰργάσθητε διὰ νὰ ἀπολαύ-
σητε τιμὰς καὶ τύχην, ἡ γῆ ἐκείνη μεθ' ἧς σᾶς συνδέουσιν αἱ
ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, αἱ ἀπολαύσεις τοῦ παρόντος,
καὶ αἱ ἐλπίδες τοῦ μέλλοντος· ἡ κυψέλη ἑκατὸν χιλιάδων οἰ-
κογενειῶν, συνσφιγμένων τῆς μιᾶς πλησίον τῆς ἄλλης, αἱ
τινες, γεννημέναι ὁμοῦ, ἐκκληρονόμησαν τὴν ἐστίαν τῆς κοι-
νῆς δόξης, περιουσίαν, αἵτινες συζῶσι εἰς μοναδικὴν ἀτμοσφαῖ-
ραν πολιτισμοῦ καὶ περιστατικῶν ποτὲ εὐτυχῶν καὶ ποτὲ ἐναντί-
ων—δὴ αὕτη ἡ πορεία τῶν θησαυρῶν καὶ αἰσθημάτων, δὲν
ἀπαρτίζει εἰμὴ ἓν καὶ μόνον πρᾶγμα, ἓν τῶν ὑψηλοτέρων, ἀ-
τινα κάμνουσι νὰ πάλῃ ἡ καρδιά, τὴν πατρίδα. Ὅλοι οἱ
ἄνθρωποι οἵτινες ἔχουσι νοῦν ἐννοοῦτα, καὶ καρδίαν αἰσθανο-
μένην, γνωρίζουσι τί ἐστὶ πατρίς. Ὁ Ἐσκιμὸς γεννηθεὶς εἰς
κλήματα παγετώδη, ζῶν καὶ οἰκῶν ὡς χαῦνος, περιτυληγ-
μένος εἰς δέρμα φώκης, τρώγων μόνον πάχος φαλαίνης καὶ
κρέας βαγγυφέρου, φερόμενος ἀνὰ μέσον τῆς ἐξευγενισμένης
Εὐρώπης, ἀνὰ μέσον τοῦ θορύβου τοῦ Λονδίνου, τῆς εὐρυχω-
ροτέρας πόλεως, πολυπληθεστέρας καὶ πλουσιωτέρας τῆς ἡ-
μετέρας ἡπείρου, στενάζει καὶ κλαίει, ἐνθυμούμενος τὴν ἄ-

τροχον ἄμαξάν του, ἥτις ἐλαφρά καὶ ὀρμητικὴ ἐγλύστρα ἐπὶ τοῦ πάγου εἰς τὰς βορείους αὐγὰς αἵτινες ἐπαρηγόρου τὰς μακρὰς νύκτας τοῦ τόπου του, ἀναμιμνήσκειται μετὰ πόνου τὴν μεμακρυσμένην πατρίδα του. Ὁ ἄγριος κάθηται παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἀναπαύσεως τοῦ πεπολιτισμένου βίου θεωρεῖ μελαγχολικὸς καὶ τεθλιμμένος τὴν ἐσχάτην ἄκραν τοῦ ὀρίζοντος, φρονῶν τὸν ἥλιον ὅστις ὑπάγει νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πατρίδα του. Ὁ πεπολιτισμένον ἄνθρωπος, ἐρχόμενος εἰς τὴν λαμπρὰν γῆν τοῦ τροπικοῦ ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς ἐπιθυμίας νὰ ἴδῃ τὰς πομπωδεστέρας σκιάς τῆς φύσεως, παρατηρεῖ καὶ οὗτος στεναζῶν τὸν γεννώμενον ἥλιον, ὅστις πρὸ ὀλίγου ἐφώτισε τὴν πατρίδα του μετὰ τὸν δίσκον του.

Καὶ σεῖς ἀναγνώσταί μου, οἵτινες εὐτυχῆσατε νὰ γεννηθῆτε εἰς τὸν λαμπρότερον τοῦ κόσμου τοπον, ὅπου ἡ φύσις ἐπλασε ὡς περιβόλιον διὰ νὰ θέσῃ τὰ ζωγραφικώτερα ὄρη καὶ λόφους, τὰ μελαγχολικώτερα δάση καὶ τὰ ὠραιότερα ἄνθη· ἐκεῖ ὅπου ὁ Θεὸς ἔθεσεν τοσοῦτον μειδιάμα τῆς γῆς καὶ ποιήσεως εἰς τὴν γῆν, καὶ τοσαύτην δύναμιν ἀγχοινίας εἰς τὸν γεννήσαντα ὑμᾶς, ὑμεῖς παρὰ πάντα ἄλλον ὀφείλετε ἀνυψοῦντες τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανόν, νὰ αἰσθανθῆτε ἐαυτοὺς ὑπερηφάνους, ὅτι ἐγεννήθητε Ἕλληνες.

Ἡ Ἑλλάς μας αὕτη λαβούσα τὸν πολιτισμὸν ἐκ τῆς Ἀσίας, τὸν διέδωκε διὰ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς σπάθης εἰς ἀπαπασαν τὴν Εὐρώπην· αὕτη εἶναι ἥτις ἔλαβε τὰ πρωτεῖα τῶν ὀπλων καὶ τῆς ἰσχύος τῶν τεχνῶν καὶ ἐπισημῶν, ἥτις ἐρημωθεῖσα καὶ κατασπαραχθεῖσα ὑπὸ χιλίων βαρβάρων, ἐλθόντων ἐξ ὄλων τῶν ἄκρων τῆς γῆς δὲν κατεκυλίσθη εἰς τὸν αἰώνιον τάφον τῆς ἀνυπαρξίας καὶ ἐξοντώσεως· διότι πρᾶγμα πλασθέν παρὰ Θεοῦ δὲν δύναται νὰ καταστραφῇ εἰμὴ διὰ τῶν χειρῶν του, αὕτη ἥτις δυστυχῆς καὶ κατεσπαραγμένη εἰσέτι, δίδει ὅμως ἰσχυροὺς βλαστοὺς πνεύματος καὶ ἀρετῆς ἐξόχου ἥτις ζωννυμένη ἤδη τὴν πρὸ τοσοῦτων αἰώνων ἐσχωριασμένην σπάθην, ἀνεγείρεται νὰ δείξῃ τὰ θαύματα, αὕτη, λέγω, εἶναι ἡ πατρίς μας, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ λατρεύωμεν, ὡς πατέρα καὶ μητέρα ὡς φίλην μας, ὡς πρᾶγμα

ἀγαπώμενον περισσότερον τῶν προσφιλῶν ἱερῶν καὶ θείων.

Ἐὰν ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν αὐτὴν ὡς τὸν ὠραιότερον κῆπον, ἐὰν ὀφείλομεν νὰ τὴν ἀγαπῶμεν διότι μετὰ τῆς ζωῆς ἀφῆκεν εἰς ὑμᾶς τοσαύτην περιουσίαν ἐνδόξων ἀναμνήσεων, ἐὰν πρέπη νὰ τὴν ἀγαπῶμεν διότι εἶναι μεγάλη ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν αὐτὴν χιλιάκις περισσότερον, διότι εἶναι δυστυχῆς, καὶ διότι περιμένει τὴν ἀνάστασιν ἀπὸ τὸν βραχίονα τῶν τέκνων τῆς, καθὼς μήτηρ τις πτωχῆ καὶ δυστυχῆς, ἀφοῦ ἀπεγυμνώθη διὰ τὴν δώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς ἀνατροφῆς εἰς τὸ αἶμα τῆς, περιμένει παρ' αὐτῶν παρηγορίαν καὶ υποστήριξιν διότι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πάσχοντα καὶ ἔχοντα ἀνάγκην παρ' ὑμῶν ἀποκαθίσταται ζωηρὰ, ὀρμητικὴ, περιπαθῆς.

Ἄπαντες γινώσχετε ὅτι τὰ αἰσθήματα ἀνυψοῦνται ἔτι πλέον καὶ ἀποκαθίστανται τόσον περισσότερον ἔξοχα, ὅσην περισσοτέραν αὐταπάρνησιν καὶ θυσίαν ἀπαιτοῦσι παρ' ὑμῶν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περὶ πατρίδος ἀγάπην. Τὸ νὰ ἀγαπᾷ τις τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα μόνον ὅταν μᾶς θερμαίνῃ μὲ τὰς ἀκτῖνας τοῦ συγκερασμένου ἡλίου, καὶ μᾶς χαροποιῆ μὲ τὸ κυανοῦν τοῦ καθαρωτάτου αὐτῆς οὐρανοῦ, καὶ διατρέφῃ ὑμᾶς μὲ τὰ σιτηρὰ τῶν γονίμων αὐτῆς ἀγρῶν, εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ὀλίγη ἀρετὴ. Καὶ αὐτὸς ὁ κύων γλύφει τὴν χεῖρα τοῦ θωπεύοντος καὶ προσφέροντος τροφὴν εἰς αὐτόν· φαίνεται ὁ λέων δύναται ἐνίοτε νὰ λησμονῆ τὴν δυνάμιν του καὶ τὴν θηριότητά του, ὅταν χεῖρ τις εὐεργετικὴ ἔδωκε τὰς πληγὰς του. Ὅστις ἀγαπᾷ, πολὺ ὀφείλει εἰς τὰ ἀγαπώμενα ἀντικείμενα, καὶ τὸ χρέος τὸ ὅποιον ἔχομεν πρὸς τὴν πατρίδα ὑμῶν εἶναι ἄπειρον· ἀφοῦ ἡ πηγὴ τῆς εὐχαριστήσεως τὴν ὁποίαν αὐτὴ μᾶς προμηθεύει εἶναι ἀνεξάντλητος.

Ἄρνούμενοι εἰς τὴν πατρίδα σας τὸν φόρον τοῦ βραχίονός σας καὶ τοῦ νοός σας, δὲν ἔχετε οὐδὲν δικαίωμα ἐπὶ τῆς πατρίδος· εἴθε ξένος εἰς τὴν οἰκίαν σας, μεμισημένος εἰς τὸ ξένον ἔδαφος. Καὶ ὁ μεμισημένος ξένος πρὸς ὃν ὑπάγητε νὰ προσφέρητε τὴν περιουσίαν σας, ὀφείλει νὰ περιφρονήσῃ ὑμᾶς, ἐὰν ἦσθε ἀνίκανοι νὰ αἰσθανθῆτε τὸ εὐγενέστατον αἰσθημα διὰ τὸ ὅποιον πάλλει ἡ καρδία παντός τιμίου ἀνθρώπου. Ἐὰν ἀφίγητε νὰ ὑβρίζεται ἀτιμωρητὶ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνο-

μα, πτύετε κατὰ πρόσωπον τῆς μητρὸς σας· εἶσθε ἄνθρωποι ἄτιμοι. Ἡ εὐσπλαγγνία τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ συγχωρήσῃ τὸ ἁμάρτημά σας, ἀλλ' ἐκείνη τῶν ἀνθρώπων δὲν δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τοσοῦτον βαθμὸν· θέλεται εἶσθαι ἄνθρωποι καὶ ὄχι πολίται, κατὰ συνέπειαν ἄνθρωποι μὴ ἄνθρωποι.

Καὶ ἄνθρωπος ὅστις ἔρχεται εἰς τὸ βαθύτερον σκότος τῆς νυκτὸς καὶ θραύει τὰ παράθυρά σου διὰ νὰ σέ κλέψῃ, εἶναι ἀδελφός σου, καὶ εἰς αὐτὸν ἠθελες τείνει τὴν χεῖρα ἐὰν συνήντας αὐτὸν καθ' ὁδὸν πτωχὸν καὶ πάσχοντα· ἐὰν ὅμως καταλάβῃς αὐτὸν μὲ τὸ ἐγχειρίδιον εἰς τὰς χεῖρας, ἀπωθεῖς τὴν βίαν διὰ τῆς βίας, ἀπαράλλακτα καθὼς ὁ Χριστὸς ἀπέδιδεκε διὰ τῆς μάστιγος τοὺς πραγματευτὰς οἵτινες εἰσῆλθον νὰ μιάνωσι τὸν ναὸν τοῦ. Ὁ Χριστὸς ἐκεῖνος ὅστις σέ ἐδίδασκε νὰ προσφέρῃς τὴν ἀριστερὰν παρεῖαν εἰς τὸν ὅστις σέ ἐκτύπησε κατὰ τῆς δεξιᾶν. Θὰ τολμήσῃς λοιπὸν σὺ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ θελήσῃς νὰ ὑπερβῆς κατὰ τὴν τελειότητα τὸν ὅρον τοῦ Θεοῦ; Δύνασαι μᾶλλον νὰ φθάσῃς εἰς τὴν ἔξοχον θυσίαν τοῦ νὰ συγχωρήσῃς ἐκεῖνον ὅστις προσέβαλε τὴν τιμὴν σου, διότι ἡ προσβολὴ ἀπέβλεπε σέ μόνον. Ἄλλ' ἡ πατρὶς εἶναι θησαυρὸς τὸν ὁποῖον σὺ ἔχεις κοινὸν μετὰ ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ἀδελφῶν σου, γεννηθέντων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους, ὁμιλούντων τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, οἵτινες μειδιῶσι καὶ κλαίουσι μετὰ σοῦ ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανόν.

Ἄκουσον σὺ ἀναγνώστὰ μου, θὰ ἐνθυμῆσαι ἡμέραν τινὰ ἀγίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος σου. Τὴν αὐγὴν ἐκείνην καθ' ἣν δὲν ἐφαίνετο πλέον ὁ ξένος εἰς τὴν πόλιν μας, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν μικρὸς ἀριθμὸς ἀνδρείων τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ ἐπονειδίζως. Πρέπει εἰσέτι νὰ αἰσθάνεσαι μετὰ παλμοὺς καρδίας τὴν παραφροσύνην ἐκείνην τῆς χαρᾶς ἣτις σέ κατέλαβεν ὅταν δυναθῆς νὰ φωνάξῃς ὑψηλῇ τῇ φωνῇ· Ζήτω ἡ Ἑλλάς. Χωρὶς νὰ σέ συλλάβῃ ἀπὸ τὸν τράχηλον οὐδεὶς τύραννος καὶ νὰ σέ ῥίψῃ εἰς τὰς φυλακάς. Εἶπέ μοι λοιπὸν, ἡ πλημύρα τοῦ αἰσθήματος ἣτις κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀπέπνιγε τὸν λόγον εἰς τὸ στήθος σου δὲν σέ ὑποχρέωνε νὰ κλαύσης ὑπὸ χαρᾶς καὶ νὰ ῥιφθῆς εἰς τὰς ἀγκάλας ἐκείνου ὃν τινα πρῶτον συνήντας σπεύδοντα νὰ διαχύσῃς εἰς ψυχὴν ἀ-

δελφικὴν τὸν χεῖμαρρόν ἐκεῖνον τῶν αἰσθημάτων; Καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐὰν ἦσο πλησίον μου ἤθελον σὲ ἐναγκαλισθῆ καὶ φωνάξῃ· Ζήτω ἡ πατρίς· Ζήτω ἡ Ἑλλάς· καθότι ὀμιλοῦμεν περὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης, εἶναι δύσκολον νὰ χαλινώσω τὸν κάλαμον, ὅστις ἀδάματτος καὶ παραχώδης δὲν δύναται νὰ γράψῃ διδασκαλίας, ἀλλὰ μόνον νὰ σημειώσῃ λέξεις ἐνθουσιασμοῦ καὶ πυρός.

Ὅχι, δὲν θέλω σὲ ἀδικήσει νὰ σὲ διδάξω νὰ ἀγαπᾶς τὴν πατρίδα. Ἐὰν ἔχῃς ἀνάγκην τῆς διδασκαλίας ταύτης, ὀλόκληρο κληρὸς ἢ κοινωνία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ σὲ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολιτῶν. Θέλω προσπαθῆσει μόνον νὰ σοὶ διαγράψω εἰς ὀλίγους στίχους τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν δύνασαι νὰ βαδίσῃς, διὰ νὰ ἦναι ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωσ σου δραστικώτερος καὶ γονιμώτερος.

Καθὼς οἱ γεννηθέντες παρ' ἑνὸς πατρὸς καὶ μιᾶς μητρὸς ὀνομάζονται τέκνα, οὕτω τὰ τέκνα μιᾶς πατρίδος ὀνομάζονται πολῖται.

Τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ πολίτου ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς πατρίδος, καθὼς τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ υἱοῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῶν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς. Τὸ πρῶτον καθήκον τοῦ καλοῦ πολίτου εἶναι νὰ εἶναι τίμιος. Ἡ πατρίς ἀπαριθμεῖ μὲ τὸ ἐρύθημα ἐντροπῆς τὰ τέκνα ἅτινα ἀτιμάζουσιν αὐτήν. Ἡ εὐγενεστέρα διεύθυνσις τοῦ βίου ὀφείλεται εἰς τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δόξης ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Ὁ ταπεινότερος καὶ ὀδυνατώτερος ἄνθρωπος ἄς μὴ ἀφήνῃ ἀνεξόφλητον τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέους του. Μόνον διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀτιμίας δύναται νὰ ἐλπίσῃ τὴν ἀποφυγὴν ταύτην τῆς συνεισφορᾶς. Διὰ τῆς τελειοποιήσεως ἑαυτοῦ, διὰ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων εἰς τὴν λατρείαν τῆς πατρίδος, διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ καρποῦ τῆς ἰδίας ἐργασίας, διὰ χιλίων διαφορετικῶν τρόπων δύναται τις νὰ ἀποκαταστῇ εὐεργέτης αὐτῆς.

Ἡ πατρίς ἔχει ἀνάγκην στρατιωτῶν νὰ τὴν ὑπεραπισθῶσι κατὰ τῶν ἀπειλῶν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ ὁ λαβὼν τὴν ἐπίπονον ἐπιφόρτησιν νὰ διοικήσῃ τὸν τόπον, ἃς ἐκλέγῃ τοὺς εὐρω-

στωτέρους νέους διὰ νὰ σχηματίσῃ στρατιώτας. Ὁ ἐνδευ-
 μένος λοιπὸν τὴν στολὴν τοῦ ἀνδρείου ἄς τιμᾷ αὐτὴν μεγά-
 λως, τρέχων εὐθυμος εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην. Ἐὰν κοι-
 μᾶσαι ἡσυχος τὰς νύκτας σου καὶ ἂν ὁ ξένος δὲν ἔρχεται
 νὰ καταπατήσῃ μὲ τὸν ὑβριστικὸν σίδηρον τοῦ ἵππου του
 τοὺς ἀγρούς σου, εἶναι διότι ὁ στρατιώτης τοῦ ἔθνους ἀγρυ-
 πνῆ διὰ σέ. Δύνασε νὰ ὑπερηφανευθῆς διὰ τὸν βασιλέα ὁ-
 σις σέ κυβερνᾷ. Αὐτὸς ἀποδιώκει τὸν ξένον ἀπὸ τὸ ἔδαφος
 τῆς γεννήσεώς του, αὐτὸς ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν
 εὐδαιμονίαν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸς ἀνυψεῖ τὸ σύνταγμα. Σὺ λοι-
 πὸν ὀφείλεις θερμωτάτην ἀγάπην καὶ ἀπειρον σεβασμὸν πρὸς
 αὐτόν.

Σὺ ἀπολαμβάνεις ἐλευθερίας πολιτικὰς ἀξίας φθόγου καὶ
 φθονουμένας ὑπὸ πολλῶν λαῶν, στερουμένων καὶ ματαίως
 πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπιθυμούντων αὐτάς. Πρὸς ὑπεράσπισιν
 αὐτῶν κατὰ τῆς ἀπυκείρας τῶν μοχθηρῶν σοὶ ἐδόθη ἐν ὄπλον·
 δράξον αὐτὸ μετ' ὑπερηφανείας. Σὺ ἀποτελεῖς μέρος τῆς ἐ-
 θνοφυλακῆς, δηλαδὴ ἐνὸς ἐκ τῶν τοσούτων σκοπῶν τοὺς ὀ-
 ποίους τὸ ἔθνος ἐξέλεξε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐλευθερίας καὶ
 τῶν νόμων. Διὰ νὰ ἀποφύγῃς τὸ ἱερόν τοῦτο καθήκον, δὲν
 πρέπει νὰ σοὶ χρησιμεύσωσιν ὡς πρόφασις ἡ νωθρότης καὶ
 αἱ ὑποθέσεις. Ἐνθυμήθητι ὅτι ὅταν ἦσθε δεδεμένος τὰς χεῖ-
 ρας καὶ ἐρριμένος εἰς τὸν βόρβορον, ματαίως ἤθελες φωνάζει
 τὴν ἐλευθερίαν σου. Ἦθελον ὅλοι γελάσει μετὰ σοῦ ὡς μὲ
 παιδίον, τὸ ὁποῖον παίζον εἰς τὸ παράθυρον ἀφῆκε νὰ πέσῃ
 ἀπὸ τῶν χειρῶν του τὸ ἀγκεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἔπινεν. Κατὰ
 τὴν ἡμέραν τοῦ κινδύνου, εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως
 σου, τρέξον μὲ τουφέκιον καὶ σπάθην· κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην
 εἶναι ὅλοι στρατιῶται, ὅλοι οἱ ὑγιεῖς καὶ εὐρωστοὶ ἄνδρες.

Οἱ νόμοι τῆς πατρίδος σου δὲν ὑπηγορεύθησαν ὑπὸ τῆς ἰ-
 διοτροπίας ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὑπὸ τῆς κοινῆς θε-
 λήσεως τῶν ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους ἐξέλεξας διὰ νὰ σέ ἀν-
 τιπροσωπεύσωσι. Κατὰ συνέπειαν οἱ νόμοι ἴστανται ὑπεράνω
 πάντων καὶ αὐτοῦ προσέτι τοῦ βασιλέως, ὅσις ὡς πρῶτος πο-
 λίτης τοῦ τόπου του εἶναι ὑπερήφανον νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτούς.

Σκέφθητι λοιπὸν κατὰ πόσον βαρεῖα εἶναι ἡ εὐθύνη σου,

βαρύτεατον τὸ ἐπάγγελμά σου, ὅταν προσκαλῆσαι νὰ δώσης τὴν ψῆφον σου, δι' ὄντινα ὀφείλει νὰ σὲ ἀντιπροσωπεύσῃ διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς πόλεως σου καὶ ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους.

Ἐὰν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οὔτινες κατοικοῦσι τὸ βασιλείον μας, ἤθελον νὰ δώσωσι τὴν γνώμην των προκειμένου περὶ διαμελήσεως νέου τινος νόμου, πρέπει νὰ κρυφθῇ τις εἰς κἀνὲν δάσος διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀνεμοζάλην τῶν κραυγῶν καὶ τὴν ἀτελεύτητον πάλην χιλιῶν γνωμῶν. Ἀπ' ἐναντίου ἡ βουλή ἐκλεχθεῖσα διὰ γενικῆς θελήσεως ἀντιπροσωπεύει ὀλοκλήρον τὸ ἔθνος καὶ σὺ ὀφείλεις νὰ σεβασθῆς αὐτὴν ὡς ἀξιοσέβαστον ναόν, περικλείοντα ἐν ἑαυτῷ τὴν ἠθικὴν καὶ νοητικὴν ἰσχὺν τῆς πατρίδος σου. Σεβάσθητι λοιπὸν τὸν εὐτυχεῖ πολίτην, τὸν ὁποῖον πολλὰ χιλιάδες ἀνθρώπων ἔκριναν ἱκανὸν νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ αὐτοῦς.

Ἡ πατρίς σου εἶναι ἡ Ἑλλάς· ὄχι αἱ Θῆβαι, ὄχι ἡ Ἀμφισσα, ὄχι αἱ Πάτραι, ὄχι τὸ Μεσολόγγιον· αἱ δόξαι καὶ αἱ ὠραιότητες τοῦ χωρίου σου ἢ τῆς κοιλάδος εἶναι δόξαι καὶ ὠραιότητες Ἑλληνικαί, καὶ ἂν ἡγάπας τὰς Πάτρας περισσότερον τῆς Ἑλλάδος, ἤθελες ἀγαπήσει μίαν τρίχα ἢ ἓνα ὄνυχα τῆς συζύγου σου περισσότερον τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ τοῦ σώματος αὐτῆς τῆς ἰδίας. Αἱ δημοτικαὶ ματαιοδοξίαι εἶναι προσβολαὶ γενόμεναι εἰς τὴν κοινὴν Πατρίδα ἀπαράλλακτα καθὼς μήτηρ τις εὐνοοῦσα ἐν τῶν τέκνων τῆς ἀδικεῖ καὶ προσβάλλει ὅλα ἐν γένει.

Ἐὰν ἀγαπᾷς τοὺς Ἕλληνας, δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ μισῆς τοὺς ξένους, οἵτινες σὲ σέβονται.

Ὅταν ξένος τις σοὶ προσφέρει τὴν χεῖρα διὰ νὰ σὲ συνδράμῃ εἰς ἐπιχείρησιν εἰς τὴν ὁποίαν μόνος δὲν ἐπαρκεῖς, ἐναγκαλίσθητι αὐτὸν καὶ κάλεσέ τον ἀδελφόν σου. Τὸ νὰ ἐξυβρίσῃς αὐτὸν μετὰ τὴν ληφθεῖσαν εὐεργεσίαν, ἤθελεν εἶσθαι ἡ ὑπερτάτη τῆς ἀτιμίας, δηλαδὴ ἡ συνένωσις τῆς χαμερπείας μετὰ τῆς ἀγνωμοσύνης.

Τὰ ἔθνη εἶναι διαφοροὶ οἰχογένειαι τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ὅταν συνεργάζωνται διὰ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν τελειότητα τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τὰ ἔργα των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος.

 ΠΑΝΤΕΣ γινώσχετε τί ἐστὶ ἀλήθεια, καὶ ἤθελεν εἶσθαι ἀδύνατον διὰ μακροῦ καὶ πολυπλόκου μεταφυσικοῦ ὀρισμοῦ νὰ κατορθώσω ἐγὼ νὰ καταστήσω καθαρωτέραν τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ἔχετε περὶ αὐτῆς. Γνωρίζετε προσέτι ὁποῖα διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ λάθους καὶ ψεύδους. Λάθος λέγεται ἢ προσβολὴ τῆς ἀληθείας ἐξ ἀγνοίας, καὶ ἐπομένως ἀκουσίως. Ψεύδεσθαι, τούναντίον, ἐμφαίνει νὰ λέγη τις πρᾶγμα ἀγνωρισμένον ὡς ψευδές, εἰς τρόπον ὥστε νὰ πιστευῆται ὡς ἀλήθεια, καὶ κατὰ συνέπειαν συνώνυμον τοῦ ἀπατᾶν.

Ἐάν τις ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ πατρὸς σου, καὶ σὺ, νομίζων αὐτὸν ἐκτὸς τῆς οἰκίας, λέγεις ὅτι ἐξῆλθε, ὅταν δὲν ἔχει οὕτω· λέγεις πρᾶγμα ἐναντίον τῆς ἀληθείας, ἀλλ' οὐχὶ μὲ πρόθεσιν νὰ ἀπατήσῃς τὸν ἐρωτήσαντά σε· διὰ τοῦτο δὲν δύνασαι νὰ ἦσαι ἔνοχος εἰμὶ τὸ πολὺ ἀμελείας, διότι δὲν ἐπληροφορήθης, πρὶν εὐχαριστήσῃς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ζητοῦντος περὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. Ἐάν σὺ ἀντὶ νὰ ὑπάγῃς εἰς τὸ σχολεῖον πηγαίνῃς μετ' ἄλλων συντρόφων νὰ παίξῃς, καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν σου εἰς τὴν οἰκίαν σὲ ἐρωτῶσιν οἱ γονεῖς σου τί ἐσπούδασες κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ἀπαγγέλλῃς τεμάχιόν τι προηγουμένου μαθήματος διὰ νὰ κάμῃς αὐτοὺς νὰ σὲ πιστεύσωσι ὅτι ὑπῆγες εἰς σχολεῖον, τότε ὡς προσβαλὼν τὴν ἀλήθειαν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἀπατήσῃς τὴν μητέρα καὶ τὴν πατέρα εἶσαι ψεύστης.

Οἱ ἄνθρωποι ζῶσι διὰ νὰ δίδωσιν ἐκ συμφώνου ἀμοιβαίαν συνδρομὴν, διὰ νὰ ἰσοζυγίζωσι τὴν ἀδυναμίαν ἑνὸς ἐκάστου διὰ τῆς συνδρομῆς πολλῶν· ὅθεν εἶναι φυσικόν ὅτι ὀφείλου νὰ ἦναι φιλαλήθεις εἰς τὸν ἐρωτῶντα αὐτοὺς.

Ὅταν ἄνθρωπός τις μᾶς ἀπευθύνῃ μίαν ἐρώτησιν, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅταν ἀποτείνηται εἰς τὸν χαρακτήρα μας ὡς ἀνθρώπων κοινωνικῶν, ὅταν μᾶς προσκαλῇ νὰ συναγωνισθῶμεν μετ' αὐτοῦ εἰς οἰανδήποτε ἀναζήτησιν, καὶ ἡμεῖς ἀπαντῶμεν ἄλλο ἀντ' ἄλλου, ὑποπίπτομεν εἰς πρᾶξιν διπλα-

σίως κακοθήη· καὶ διότι ἀρνούμεθα ἐν πράγματι τὴν παρ' ἐνός τῶν ἀδελφῶν μας ζητηθεῖσαν συνδρομὴν, καὶ διότι ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς ἡμᾶς ἐρώτησιν, ἵνα μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, λέγοντες πρὸς αὐτὸν ἐν ψεύδος. Ὁμοιάζει σχεδὸν ὡς ἂν εἰς ἄνθρωπον τινα πεσόντα εἰς λάκκον καὶ ζητοῦντα τὴν συνδρομὴν τῆς χειρὸς μας διὰ νὰ τὸν ἐξάξωμεν ἐκεῖθεν τείνωμεν πρὸς αὐτὸν ῥάβδον πλήρη ἀκανθῶν.

Εἰς ἐν μόνον ψεύδος περικλύονται πάντοτε πολλαὶ προσβολαὶ, καὶ ἡ πρωτίστη, ἣτις δὲν λείπει ποτὲ ἀπὸ οὐδενός ψεύδους, εἶναι ἡ ἀπευθυνομένη εἰς τὴν φιλοτιμίαν ὅταν θέλωμεν νὰ ἀπαντήσωμεν. Ἐὰν πιστευθῶμεν λέγοντες ψεύδη, ἡ θέσις τοῦ ἀδελφοῦ μας εἶναι ἡ γελοιωδεστέρα τοῦ κόσμου, διότι ἐὰν ἐπαναλάβῃ εἰς τοὺς ἄλλους ὅ,τι εἰς αὐτὸν εἶπομεν, θέλουσι ψεύσει αὐτὸν, ἐμπαίξει ἢ καὶ χειρότερον. Ἐὰν ἀπ' ἐναντίας τὸ ψεύδος μας εἶναι τοιοῦτον ὥστε νὰ ἐμπνεύσῃ δυσπιστίαν, προσβάλλομεν πάντοτε ἐν τῶν ἱερωτέρων δικαιοματιῶν τὸ ὅποῖον ἔχει ὁ ἄνθρωπος τοῦ νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ δυσπιστία τὴν ὁποίαν ἐμπνέομεν προσβάλλει τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν καὶ λυπεῖ τὴν ψυχὴν τῶν τιμίων καὶ τῶν καλῶν. Ἠρόσθεσον εἰς ὅλον αὐτὸ τὰς ἀπείρους συνεπείας ψευδοῦς γεγονότος, ὅπερ ῥίπτομεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν σχέσεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τῶν σχέσεων τῆς φιλίας, τῆς ἀγάπης ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων θεσμῶν. Φαντασθῆτε διὰ μίαν στιγμὴν τὴν ταραχὴν ἣτις δύναται νὰ γεννηθῇ ἐκ τῆς βολῆς μικροῦ λίθου εἰς τὸν περίπλοκον μηχανισμόν ἀτμομηχανῆς τινος καὶ δύνασθε νὰ σχηματίσῃτε ἰδέαν φηλαφητῆν τῶν ἀποτελεσμάτων ἐνός ψεύδους ἐρρίμενου ὑπὸ κακίας ἐν τῷ μέσῳ κοινωνίας ἀνθρώπων τιμίων καὶ φιλαλήθων.

Ναί, ὁ τίμιος ἄνθρωπος πιστεύει πάντοτε ὅ,τι λέγει εἰς αὐτὸν ἄλλος ἄνθρωπος μὴ ἀνεγνωρισμένος εἰσέτι ψεύστης. Αὐτὸς δὲν ἀπατᾷ ποτὲ κανένα, καὶ δυσπιστῶν ἄνευ λόγου πρὸς τὸν ὀμιλοῦντα εἰς αὐτὸν, νομίζει ὅτι τὸν προσβάλλει φρικτῶς. Ἐν καθήκον βαθέως αισθανόμενος ὑποθέτει πάντοτε πλήρη συνῆδεισιν τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἀνταποκρίνεται εἰς αὐτὸ, καὶ ὁ ἐλεύθερος καὶ εἰληκρινῆς ἄνθρωπος εἶναι διατεθειμένος νὰ πιστεύσῃ πάντα εἰληκρινῆ καὶ τίμιον ἄνθρωπον.

Ἡ δυσπιστία ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἀνευ βασίμων λόγων εἶναι ἀσφαλὲς δεῖγμα χαρακτῆρος κακεντρεχοῦς, παιδικοῦ φόβου, ἀδυναμίας· καὶ ἡ παροιμία ἣτις ἤθελε προσπαθήσῃ νὰ δικαιολογήσῃ αὐτὴν εἶναι κακοήθης καὶ ψευδῆς. Ἐξάλειψατε τὰς ἀσχήμους ἐκείνας λέξεις αἰτινες ἀδικοῦσι μεγάλως τὸν γράψαντα αὐτάς διὰ πρώτην φορὰν καὶ τὸν ἐπαναλαμβάνοντα αὐτάς. «Νὰ ἐμπιστεύεται τις εἶναι καλὸν καὶ νὰ μὴ ἐμπιστεύηται εἶναι καλῆτερον.»

Ὁ εὐκολώτερος πειρασμὸς πρὸς τὸ ψεῦδος πραγματοποιεῖται, ὅταν ἡξυέρωμεν ὅτι λέγοντες τὴν ἀλήθειαν, ὑπάγομεν εἰς συνάντησιν πρεπούσης τιμωρίας, διὰ τοῦτο ἐλπίζοντες νὰ ἀποφύγωμεν αὐτὴν διὰ τοῦ ψεύδους, γινόμεθα ἔνοχοι. Ἄθλία ἀπάτη!

Λέγοντες παντοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν εἶναι τὸ μόνον μέσον δι' οὗ δυνάμεθα νὰ σμικρύνωμεν τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς μας. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ ὁμολογία τοῦ ἰδίου σφάλματος ἀπαιτεῖ γενναϊότητα, καὶ ὁ γενναῖος ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εὐγενῆ ἀξιοπρέπειαν. Πρέπει νὰ ἐνθυμηθῆται ποσάκις οἱ γεννήτορες ὑμῶν ἐσυγχώρησαν γενναίως καὶ ἐσμίκρυναν τὴν τιμωρίαν, διότι ἐλάβετε τὴν γενναϊότητα νὰ ὁμολογήσητε τὰ σφάλματά σας. Καὶ αὐτοὶ οἱ ποινικοὶ κώδικες ἐλαττώνουσι τὴν ποινὴν, ὅταν ὁ ἔνοχος ὁμολογῇ τὸ ἔγκλημά του. Ἡ ἐξομολόγησις ἀληθείας δυσκόλου πρὸς ὁμολογίαν εἶναι πάντοτε ἐπανόρθωσις τοῦ ἀμαρτήματος, καθότι ὑποχρεοῦντες τὴν ψυχὴν μας εἰς πρᾶξιν γενναϊότητος, ἀνυψοῦμεν καὶ ἐξευγενίζομεν αὐτὴν, καὶ ταπεινοῦντες τὴν φιλοτιμίαν μας διδάσκομεν τὴν καρδίαν μας, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἄλλοτε δὲν θέλομεν ὑποπέσει εὐκόλως εἰς τὸ κακόν.

Τὸ ψεῦδος τὸναντίον προσθέτει εἰς τὸ ἔγκλημα καὶ ἕτερον ἔγκλημα, καὶ ἂν ἐπιτύχωμεν νὰ ἀποφύγωμεν ἐπιτηδεῖως τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν, φέρωμεν ὅμως μεθ' ὑμῶν τὴν ποινὴν τῆς τύψεως, ἣτις θελεῖ μᾶς ἀκολουθήσει πανταχοῦ καὶ πάντοτε, ὡς νὰ ἐπεθύμει ἡ ἀλήθεια νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὴν ὀποῖαν ἔλαβεν ὕβριν. Δὲν ἀρκεῖ τοῦτο καὶ ἐκτὸς τῆς ποταπότητος ἣτις μᾶς συνοδεύει, ἀργὰ ἡ ἐγρήγορα τὸ ψεῦδος ἀ-

νακαλύπτεται, καὶ τότε ἐκτὸς τῆς τύψεως, εἴμεθα ἄξιοι τιμωρίας, ἀποκατασταθείσης μεγαλητέρας ἕνεκεν τοῦ βαρυτέρου ἐγκλήματος τοῦ ὁποίου ἐγενόμεθα ἔνοχοι.

Σπανίως τὸ ψεῦδος εἶναι τυχηρὸν, καθότι ἠναγκασμένοι νὰ ἤμεθα πάντοτε εἰς ἀντιλογίαν μὲ τὴν πραγματικότητα, εὐρισκόμεθα πάντοτε εἰς θέσιν ἀκροσφαλῆ καὶ κινδυνεύομεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν μήπως ἀνακαλυφθῆ ἡ ἀπάτη. Τὸ ἀπλούστερον ψεῦδος πολλάκις ἔχει ἀνάγκη νὰ ὑποστηριχθῆ ἐπὶ δέκα καὶ ἑκατὸν διαφορετικῶν ψευδῶν, καὶ τῆς μνήμης λανθανούσης συνεχῶς, συμβαίνει νὰ ἀρνούμεθα σήμερον ὅ,τι χθὲς ἐβεβαιώσαμεν. Ἴδου διατὶ εἶναι ἀληθεστάτη ἡ παροιμία ἐκείνη, ὅτι τὸ ψεῦδος ἔχει τραχεῖς πόδας.

Πόσοι, ἀφοῦ ἐψεύσθησαν ὑπὸ στιγμιαίας ἀδυναμίας, εὐρέθησαν μετὰ τοῦτο περιπεπλεγμένοι εἰς τοιαύτην πληθὺν ψευδῶν, ὥστε χιλιάκις ἐπιθύμησαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν μεγάλην τῆς ἀληθείας ὁδόν, καὶ χιλιάκις κατηράσθησαν τὴν ὥραν καθ' ἣν δὲν ἔλαβον τὴν εὐγενῆ γενναιότητα νὰ ὁμολογήσωσιν αὐτὴν ὑψηλῆ τῆ φωνῆ. Ἴδου ἡ περίπτωσις καθ' ἣν δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι μία θυσία εἶναι πάντοτε σῴτεира εὐγενεστάτων καὶ λεπτοτάτων ἀπολαύσεων. Λάβετεμίαν στιγμήν γενναιότητα καὶ θὰ ἀποφύγητε χιλίων ἡμερῶν βάσανον.

Τὸ ψεῦδος ἔχει χαρακτῆρα ὅλως ἰδιαίτερον, δηλαδή εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κακὸν ἀνεπανόρθωτον. Ἐὰν εἰς στιγμήν ὑπερβολικῆς ὀργῆς προσβάλετε φίλον τινὰ διὰ λέξεων ἢ πράξεων, δύνασθε αἰτοῦντες συγγνώμην, διὰ τῆς γενναιότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διαχύσεως τῆς ἀγάπης, νὰ κατορθώσητε νὰ σᾶς τείνῃ χεῖρα ἐπιεικῆ καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ ὅλα τὰ ἀδικήματά σας. Ἐὰν συρόμενοι ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων παραφερθῆτε πρὸς ὀλίγον ἀπὸ τὸ βορβορῶδες κῦμα τοῦ ἐλαττώματος, δύνασθε διὰ τολμηρᾶς ἀποφάσεως νὰ ἐξέλθητε ἀμέσως καὶ νὰ ἐπανέλθητε εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ τὸ ψεῦδος δεικνύει χαρακτῆρα ἀδύνατον καὶ μικροπρεπῆ, ἀφίνει πάντοτε ὀπισθεν αὐτοῦ τοσοῦτον μέλανα στίγματα, ὥστε ὁ καιρὸς δυσκόλως δύναται νὰ τὰ ἐξαλείψῃ.

Σεῖς δύνασθε νὰ τὸ παρατηρήσητε εἰς ὑμᾶς αὐτοῦς. Ἐὰν ἀνθρώπος τις τὸν ὁποῖον ὀνομάζετε φιλαλήθη, σᾶς ἀπατᾷ,

αισθάνεσθε τὸσαύτην πικρίαν ὥστε ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης δὲν τολμᾶτε πλέον νὰ τὸν ἐρωτήσητε, καθότι ὁ ψευθεὶς ἄπαξ, δύναται νὰ ψευσθῇ μυριάκις, καὶ θεωρεῖτε αὐτὸν μετὰ δυσπιστίας. Ὅταν οὗτος ὁμιλῇ ἢ διηγήται, ἐγείρεται ἀμέσως, ἀκουσίως ὑμῶν, ἢ σκέψις. Θὰ εἶπη τὴν ἀλήθειαν!

Τὸ δικαίωμα ἢ ἡ ἀνάγκη τοῦ γνωρίζειν τὴν ἀλήθειαν εἶναι τοσοῦτον βαθέως ριζομένη εἰς τὴν ψυχὴν μας, ὥστε τὴν ζητοῦμεν ἀπλήγως ὡς ὁ διψῶν θέτει τὰ χεῖλη εἰς τὸν προσφερόμενον εἰς αὐτὸν κύλικα. Ἐὰν ἀντὶ ὕδατος, τὴν δροσερότητα τοῦ ὁποίου ἠδονικῶς διὰ τῆς φαντασίας προγεύομεθα εὐρωμεν τὸ ἀγγεῖον κενόν, αἰσθανόμεθα τὸσαύτην λυπηρὰν ἀντίθεσιν, ὥστε δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ λησμονήσωμεν αὐτό. Εἰς τὴν ἀπάτην ταύτην ὑπάρχει τι τοσοῦτον σκληρόν, ὥστε ἡ ἀνθρώπινος καρδιά χαλεπαίνει σφοδρῶς. Δύνασθε νὰ παρατηρήσητε αὐτὸ εἰς τὰ βρέφη. Προσφέρετε εἰς αὐτὰ ἀντὶ ζαχαρέως μικρὸν χάλικα λευκόν, θὰ τὸ ἀπατήσητε ἄπαξ οὐχὶ δὲ καὶ δεύτερον.

Εἰς τὴν στοιχειώδη ταύτην πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν σᾶς ἀνέμνησα ἐναπόκειται ἅπανα ἡ διδασκαλία τῆς ἀνατροφῆς. Τὸ βρέφος, τὸ ὁποῖον γνωρίζει μόνον ὀλίγας λέξεις καὶ τραυλίζει αὐτὰς εἰσέτι πολὺ κακῶς αἰσθάνεται ἤδη τὸ ἀληθές καὶ τὸ ψευδές· καὶ ἂν ὑμεῖς ὑπὸ στιγμιαίου ἀστείσμου διασκεδάζητε ἐξαπατῶντες αὐτὸ, θέλει σᾶς ἐκδικηθῆ ἐξαπατῶν ὑμᾶς μετὰ τὴν σειρὰν του. Θέλετε λοιπὸν ἀπολαύσει δύο χεῖρις ἀποτελέσματα· νὰ ἀπολέσητε τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἦσθε πισῶται, καὶ νὰ ἀναθρέψητε τὰ τέκνα σας εἰς τὸ ψεῦδος.

Ἄς τὸ εἶπομεν μεγαλοφώνως. Δὲν ὑπάρχουσι ὕμῃσι ψεύδη· δὲν ὑπάρχουσι ψεύδη μικρά. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πρᾶγμα πολὺ τερπνόν διὰ νὰ τὴν προσβάλητε ἀτιμωρητί· εἶναι πρᾶγμα πολὺ αὐστηρόν διὰ νὰ παίζη τις μετ' αὐτῆς. Τὸ ἀθωότερον ψεῦδος, ὅπερ διαρκεῖ μόνον ὀλίγας στιγμὰς εἶναι πάντοτε κακοήθεια, καὶ τὸ τέκνον τὸ ὁποῖον θέλετε νὰ ἀναθρέψητε εἰς τὴν ἀρετὴν διὰ τῆς γλιτωρῶδους καταφορᾶς τοῦ κακοῦ, δύναται ἀπὸ τὴν ἀπάτην, ἥτις ἐγένετο χάριν ἀστείσμου νὰ καταβῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ ἐγκληματικὸν καὶ ἀναιδέστατον ψεῦδος. Ἐὰν ἐπιθυμῆτε λοιπὸν νὰ ἀναθρέψητε τὰ τέ-

κνα σας εἰς τὴν εἰλικρίνειαν, μὴ ψεύδεσθε ποτὲ ἐνώπιόν των μῆτε ὅταν τὸ ψεῦδος μέλει νὰ καταπραύνη τοὺς κλαυθμοὺς των, ἢ ἡ ἀλήθεια νὰ κάμη αὐτὰ νὰ κλαύσωσι. Ἐὰν αὐριοι οἱ ἄνθρωποι ὀλοκλήρου ἔθνους δὲν εἴξευρον νὰ ψεύδιονται, ἤ-θελεν ἐλαττωθῆ διὰ μιᾶς κατὰ τὸ ἤμισυ ὁ ἀριθμὸς τῶν πλημ-μελημάτων καὶ ἐγκλημάτων.

Ἡ λατρεία τῆς ἀληθείας ὠθουμένης καὶ μέχρι τύψεως ἀνα-τρέφει εἰς τὴν γενναιότητα, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν, εἰς τὴν σα-θερότητα τῆς ψυχῆς, εἰς τὰ προτερήματα, τὰ ὁποῖα ἐτι μάλ-λον ἐξευγενίζουσι τὸν χαρακῆρα τοῦ ἀνθρώπου. Εἶδον πάν-ποτε τὸν ψευδόμενον ἄνθρωπον ἀδύνατον, δειλὸν, ἐγώιστῆν. Τὸν φιλαλήθη εὖρον πάντοτε εὐγενῆ, γενναῖον, μεγάλου νοῦς καὶ καρδίας. Ἐὰν διὰ τῶν λέξεων σχηματίζετε αἰνιγμά τι εὐφρῆς τὸ ὅποσον δύναται νὰ νομισθῆ ἀλήθεια ἢ ψεῦδος, ψεύ-δεσθε ἰησοῦτικῶς ἢ ψεύδεσθε διττῶς, ἀφοῦ προσπαθῆτε νὰ ἀπατήσητε τὸν ἐρωτῶντα ὑμᾶς, κάμνοντες αὐτὸν μὲν νὰ πιεσῆ πρᾶγμα διαφορετικὸν τῆς ἀληθείας, σεις δὲ νὰ πεί-θησθε ὅτι λέγετε τὴν ἀλήθειαν. Ἀποφεύγετε αὐτοὺς τοὺς ποταποὺς στοχασμοὺς τῶν μοχθηρῶν ἀνθρώπων. Λέγετε πάντοτε τὴν ἀλήθειαν ὄλην καὶ μετὰ ἰσοφύων. Ἐὰν δὲν δύ-νασθε νὰ εἴπητε αὐτὴν, σιωπᾶτε. Ἡ ἠθικὴ δὲν δύναται νὰ σᾶς συγχωρήσῃ τι περισσότερον. Εἰς πᾶσαν ὁμῶς περιστα-σιν ἢ σιωπῆ σας ἔστω ἀπόλυτος, διότι καθὼς δύναται τις νὰ ψευσθῆ διὰ λόγων καὶ ἐγγράφων, οὕτω δύναται καὶ διὰ μειδιάματος ἢ διὰ χειρονομιῶν.

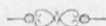
Ἐὰν φίλος σᾶς τις συκοφαντῆται ἐνώπιόν σας καὶ μειδιάτε σιωπῶντες, κάμνετε τοὺς ἄλλους νὰ νομίζωσιν ὅτι δίδετε πίστιν εἰς τὰς συκοφαντίας, καὶ μὴ ἔχοντες τὴν γενναιότητα, οὔτε τοῦ καλοῦ, οὔτε τοῦ κακοῦ, εἴσθε κατὰ τὸν αὐτὸν και-ρὸν δειλοὶ καὶ ψεύσται.

Αἱ ὑπερβολαὶ εἶναι πάντοτε ψευδεῖς. Ἐὰν διηγῆσθε μάχην τινα καὶ λέγητε ὅτι ἐφονεύθησαν 1000, ἐνῶ εἰ πράγματι ἐφονεύθησαν 900, ψεύδεσθε. Ἐὰν ὁμιλοῦντες περὶ τῆς ὀργῆς φίλου σᾶς τινος λέγετε ὅτι ὑπῆρξε μεγίστη, ἐνῶ μόλις ἦτο ἐπαισθητῆ, ψεύδεσθε. Ἐὰν εἴπητε ὅτι εἶδατε ἐν πτηνὸν λευ-κόν, ἐνῶ ἦτο φαιόν, ψεύδεσθε καὶ τρίτην φοράν. Δὲν εἶναι

αὐτὰ στρεψοδικίαι οὔτε τύφεις, εἶναι φυσικαὶ ἀπαντήσεις τῆς ἀληθείας, ἧτις, μὴ δυναμένη νὰ ᾔηται εἰμὴ ἀκεραία, παύει ἀπὸ τὸ νὰ ὑπάρχη ὅταν κολοβόνηται ἢ προσβάλλεται καὶ τὸ ἐλάχιστον αὐτῆς μέρος.

Ἄφ' ἐτέρου, ὁ ἄνθρωπος ὅστις θέτει ὅλην τὴν προσοχὴν του διὰ νὰ λέγῃ πάντοτε καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας τὴν ἀλήθειαν, δεικνύει τοσοῦτον μέγεθος ἠθικῆς, ὥστε ἡ ὑπόληψις τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἀμείβει αὐτὸν μετὰ τοχογλυφίας διὰ τὴν γενναιοῦτητα μὲ τὴν ὁποίαν διακηρύττει τὰς δυσκόλους ἀληθείας, καὶ φροντίζει νὰ μὴ ἀποχωρίζεται ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐλχρίτων λεπτομεριῶν. Συμβουλεύονται αὐτὸν ὡς χρησμὸν καὶ αἱ ἐπιθεβαιώσεις αὐτοῦ καθὼς καὶ οἱ ἀμφιβολίαι του ἔχουσι ἀξίαν νόμων εἰς τὸν κύκλον τῶν τιμίων ἀνθρώπων. Ἡ δόξα τοῦ νὰ ᾔηται τις πιστευτὸς, εἶναι μία τῶν ὠραιότερων τοῦ τιμίου ἀνθρώπου, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἕκαστος δύναται νὰ προσβλέψῃ, ἐνῶ μῆτε ἡ ἀγχίνοια, μῆτε αἱ τιμαὶ δύναται νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν περιφρόνησιν, εἰς ἣν ὑποβάλλεται ὁ ψεύστης ἢ μὴ ἀκριβὴς κατὰ συνήθειαν ἄνθρωπος. Ἐὰν λοιπὸν ἡ μνήμη δὲν σᾶς βοηθῇ, προσθέτετε πάντοτε εἰς τὴν ἐπιθεβαιώσιν σας, τὸ, μοὶ φαίνεται, πιστὸ εὐώ, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὑπάρχει ψεῦδος τὸ ὁποῖον μόλις προφερόμενον, ἐπισύρει τὴν ἀρὰν παντὸς ἔχοντος σπλάγγνα ἀνθρώπινα. Ὅταν ἀπαντᾷτε περιστάτικόν τι τὸ ὁποῖον δύναται δὲ βλάβῃ τὴν ὑπόληψίν τινος, εἴσθε συκοφάνται, εἴσθε ἄτιμοι, κακοῦργοι.

Ἐὰν, ἐν ᾧ τελειῶν τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἠθέλετε ζητήσῃ παρ' ἐμοῦ διδασκαλίαν τινὰ περικλείουσαν μὲ ὀλίγας λέξεις ἅπασαν τὴν νομοθεσίαν τῆς ἀληθείας, ἠθέλον σᾶς ἐπαναλάβει τὰς θείας λέξεις τοῦ Χριστοῦ. Τὸ λέγειν σας ἅς ᾔηται, νὰ ἰ, νὰ ἰ ὄχι, ὄχι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Περὶ τινῶν καθηκόντων τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ οἱ ἄνθρωποι οἱ γεννηθέντες εἰς τὴν ὑφ' ἡλίον,

ἔχουσι θεμελειώδη τινὰ καθήκοντα ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν δύναται τις νὰ παραιτηθῆ χωρὶς νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἦναι ἄνθρωπος ἀκέραιος. Τοῦναντίον ἄλλαι τινὲς ὑποχρεώσεις εἶναι ὅλως εἰδικαὶ εἰς τινὰς τάξεις καὶ εἰς τινὰς περιουσίας.

Ὁ πτωχὸς, ὅστις μοχθεῖ ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν διὰ νὰ δώσῃ ἐν τεμάχιον ἄρτου εἰς τὰ τέκνα του, ἠδύνατο νὰ νομίσῃ ὅτι εἶναι προσεπιβεβαρυμένος μὲ περισσότερα καθήκοντα, παρὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅτε βλέπει διερχόμενον διὰ τῶν ὁδῶν ἐντὸς ἀναπαυτικῆς ἀμάξης τὸν βασιλέα του, ἐν λαμπρᾷ συνοδίᾳ προσώπων, ἅτινα κύπτουσιν ἐνώπιόν του καὶ περιμένουσι τὸ ἐλάχιστον σημεῖον διὰ νὰ τὸν ὑπηρετήσωσι, ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ ὅτι ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ βαρύτης τῶν ὑποχρεώσεων ἐλαττοῦνται βαθμηδὸν καὶ ἀναβαίνει τὴν κλίμακα τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Κατ' αὐτὸν, οἱ πλοῦσοι καὶ ἰσχυροὶ δὲν ἔχουσι ἄλλο τι νὰ σκεφθῶσιν, εἰμὴ νὰ εὐφραίνωνται· καὶ ἔχοντες πλῆθος χρημάτων ἠδύνατο πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ κλείσωσι καὶ τὰ ὄμματα τῆς δικαιοσύνης ὑποπίπτοντες εἰς ἀξιόποινον τινὰ πρᾶξιν.

Ὁ πτωχὸς ὁ σκεπτόμενος οὕτω, βλέπει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα ἀντίστροφον· καθότι ἀπ' ἐναντίας τὰ καθήκοντα αὐξάνουσι καθόσον αὐξάνει ὁ πλοῦτος καὶ αἱ τιμαί.

Ὁ βασιλεὺς, ὅστις εἶναι σχεδὸν πάντοτε ὁ πλουσιώτερος ἄνθρωπος καὶ πάντοτε ὁ ἰσχυρότερος τοῦ ἔθνους, εἶναι ἐκεῖνος ὅστις ἔχει καὶ βαρυτέρας εὐθύναι, καθήκοντα διάφορα καὶ πλεόν δύσκολα νὰ ἐκπληρώσῃ.

Ὁ ἔχων περισσότερα, περισσότερα πρέπει νὰ δίδῃ.

Ὅστις περισσότερον δύναται, πρέπει νὰ μεταχειρισθῆ τὴν δύναμίν του διὰ νὰ θεραπεύῃ τὰ ἀδικήματα, νὰ προσατεύῃ τοὺς ἀδυνάτους, διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς ταπεινόφρονας.

Ὁ γινώσκων περισσότερα, περισσότερον πρέπει νὰ διδάσκῃ.

Ὁ ἰσάμενος ὑψηλότερα βλέπει ὀρίζοντα πλεόν ἐκτεταμένον καὶ κατὰ συνέπειαν ὀφείλει νὰ ἐπασχοληθῆ εἰς τὸ νὰ θεραπεύσῃ ὅλα τὰ δεινὰ τὰ εὐρισχόμενα ὑπ' αὐτὸν καὶ τὰ ὁποῖα δύναται νὰ φθάσῃ ἢ χεῖρ του.

Βλέπετε λοιπὸν ἂν ὅλοι ἠδύνατο νὰ ἦναι βασιλεῖς, καὶ ἂν θὰ ἦσαν εὐχαριστημένοι νὰ ἦναι. Πιστεύσατέ μοι, ὅτι ἐὰν πολ-

λοὶ ἐξ αὐτῶν ἠδύνατο νὰ καταβῶσι τοῦ θρόνου, χωρὶς νὰ προσβάλωσι τὴν φιλοτιμίαν των καὶ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ καὶ νεῖς, ἤθελον πράξῃ τοῦτο μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως.

Ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι μία τῶν ἀρετῶν τόσον θεμελειώδους τῆς χριστιανικῆς τελειότητος, ὥσε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἤρχισε νὰ διδῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ λαμπρότερα παραδείγματα καὶ ἐσύζησεν αὐτὴν τσάκις διὰ τοῦ Εὐαγγελίου του. Πρέπει νὰ ἐνθυμησθε τοὺς ὠραίους ἐκείνους λόγους τοὺς ὁποίους ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅταν δεικνύων πρὸς αὐτοὺς μικρὸν τι παιδίον, εἶπεν « Ἠὰς λοιπὸν ἄνθρωπος ὅστις ἤθελε ταπεινωθῆ ὡς τὸ μικρὸν τοῦτο παιδίον, εἶναι ὁ μεγαλύτερος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. »

Ἴσως φυγόπονός τις, ὅστις μισεῖ τὴν ἐργασίαν καὶ ἀγαπᾷ τὴν ὀκνηρίαν ἠδύνατο νὰ διερμηνεύσῃ τὴν χριστιανικὴν ταπεινότητα, ὑπομονὴν τοῦ ὄνου· ἀλλ' αὐτὸς ἤθελεν θεωρήσει τὰ πράγματα ἀντιστρόφως, καὶ ἤθελε γίνεαι μισητὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἔνοχος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη διὰ νὰ ἐργάζητε καὶ εἰς οἰανδήποτε ἀνήκει οὗτος τάξιν δὲν δύναται νὰ ἀποποιηθῇ τὸ καθῆκον τοῦτο.

Ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη διὰ νὰ ἦναι σεβαστὸς καὶ ὀφείλει νὰ κάμῃ νὰ τὸν σέβωνται.

Εἰς πολλὰς περιστάσεις ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐξασχῇ ἐξουσίαν τινα, καὶ ὀφείλει νὰ πράττῃ τοῦτο ἄνευ μίσους καὶ ἀνευ φόβου.

Ἡ ἐξουσία δὲν εἶναι δεσποτισμὸς, ἡ ἐξουσία δὲν εἶναι τυραννία· ἀλλ' εἶναι συστηματικὴ τάξις τῆς κοινωνίας, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει ἁρμονία οὔτε ἡσυχία.

Ἐὰν πολλοὶ ἄνθρωποι συνέλθωσι μὲ τὸν σκοπὸν νὰ οἰκοδομήσωσιν ἑταιρικῶς οἰκίαν τινα καὶ ἤθελον ὅλοι ὀμιλεῖ διὰ μιᾶς καὶ διατάττωσιν, δὲν ἤθελεν κατορθωθῆ ποτὲ νὰ τεθῶσι τέσσαρες πλίνθοι ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης, τούναντίον εἶναι ἐπιναγκες νὰ γείνη εἰς διευθυντῆς τοῦ ἔργου, ὅστις νὰ διαμοιράζῃ τὰς διαχειρίσεις, καὶ ἐκπληρῶν ἕκαστος τὸ καθῆκόν του, πρέπει νὰ κατορθώσῃ νὰ εἰσακούηται ὑπὸ τοῦ περιμένοντος παρ' αὐτοῦ διαταγὴν καὶ συμβουλήν.

Σέβεσθε λοιπὸν τὴν ἐξουσίαν καὶ κάμετε νὰ σέβωνται ὑμᾶς·

ἀλλὰ ὑπακούετε καὶ σέβεσθε χωρὶς χαμέρπειαν καὶ χωρὶς φόβον, καὶ κάμετε νὰ σᾶς σέβωνται ἄνευ ὑπερηφανείας καὶ ἄνευ τυραννίας.

Τῶν δύο ἀνθρώπων, ὁ μὲν διατάττει, ὁ δὲ ὑπακούει· ἀλλ' οὐδεὶς εἶναι πρῶτος, οὐδεὶς δεύτερος ἐνώπιον τῆς ἠθικῆς καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἀμφότεροι ὑπηρετοῦσι πρὸς τὸ κοινὸν τῆς κοινωνίας καλόν, καὶ δύναται νὰ ἐξασκηθῇ ἴση ἀξιοπρέπεια καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἴση ἀξία τόσον εἰς τὴν διαταγὴν καθὼς καὶ εἰς τὴν ὑπακούην.

Τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα διανέμονται μεταξὺ τῶν τὰ κοινωνικὰ καθήκοντα καὶ ὅλα συνεισφέρουσι πρὸς τὸ κοινὸν καλόν. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι βίβηκτον καὶ ταπεινωτικόν, ὅταν ἐξασκῆται μετὰ ζήλου καὶ ἀξιοπρεπείας.

Ὁ χωρικός, ὅστις καλλιεργεῖ τὴν γῆν εἶναι ἀναγκαῖος εἰς τὴν κοινωνίαν ὡς ὁ δικηγόρος, ὡς ὁ ἰατρός, ὡς ὁ ὑπουργός. Ἄνευ αὐτοῦ δὲν θὰ φάγωμεν ἄρτον, οὔτε θὰ ἐνδύσωμεν τὰς γυναῖκάς μας μετ' ἐνδύματα μεταξωτά.

Ὁ ἐργάτης ὅστις ὑπηρετεῖ, ἀλέθει, ἐγχαράττει, κτλ. εἶναι ὅλοι ἐπωφελεῖς συνεργάται τῆς μεγάλης ἀνθρωπίνου οἰκογενείας. Μάλιστα ἀπὸ τοῦ βασιλέως μέχρι τοῦ χωρικοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δύναται νὰ ὀνομασθῶσιν ἐργάται τῆς κοινωνίας, ἀφοῦ ὅλοι προσφέρουσι τὴν ἐργασίαν τῶν διὰ τὸ κοινὸν καλόν.

Οἷονδὴποτε καὶ ἂν ἦναι τὸ ἐπάγγελμα ὅπερ ἐξασκεῖτε, δὲν ἔχετε ἀνάγκην νὰ κοπιήσῃτε τὸν νοῦν σας διὰ νὰ γνωρίσῃτε τὰ εἰδικὰ καθήκοντα τῆς τάξεώς σας. Ἀναγνώσατε καλῶς εἰς τὸ βιβλίον τῆς συνειδήσεώς σας, ἀναγινώσκετε συνεχῶς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ παρατηρεῖτε ἐνίοτε τὸ πτωχὸν τοῦτο βιβλίον καὶ θέλετε εὖρει πανταχοῦ γεγραμμένας τὰς ὑποχρεώσεις σας.

Ἡ ἀμάρτια δὲν εἶναι ποτὲ πρόφασις νόμιμος πρὸς λήθη τῶν ἰδίων καθήκοντων, μήτε ἡ βέλτερον ἐπιστήμη πρόφασις πρὸς περιφρόνησιν τῆς ἐσχάτου τῆς πλέον ἀτημάντου τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἠθικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Περὶ τῶν πρὸς ἑαυτὸν καθήκοντων.

ΒΑΝ διὰ τινὰ στιγμὴν διακόψητε τὰς ἀσχολείας σας καὶ σκεφθῆτε, τί εἴσθε, καὶ τί σκέπτεσθε, δύνασθε νὰ ἐννοήσετε εὐκόλως ὅτι διαιρεῖσθε εἰς δύο μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν χρησιμεύει πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἄλλου.

Διατρέχετε τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματός σας καὶ ἐννοεῖτε ὅτι ἔχετε δύο χεῖρας καὶ δύο πόδας, ὅτι ἔχετε ὀφθαλμούς καὶ ὠτα. Δύνασθε ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ παρατηρήσητε ἑαυτοὺς διὰ μιᾶς καὶ νὰ ἐξετασητε ἐν πρὸς ἐν τὰ μέλη τὰ σχηματίζοντα τὸ σῶμά σας. Ἐὰν ἀντὶ νὰ ἐξετάσητε τὸ ὑλικὸν ὑμῶν μέρος ἐξετάσητε τὰς ὑψηλοτέρας διανοητικὰς δυνάμεις, ἐννοεῖτε ὅτι ἔχετε ψυχὴν ἣτις αἰσθάνεται καὶ ἀγαπᾷ, μνήμην ἣτις διατηρεῖ τὰς ληφθείσας ἐντυπώσεις· ἐπὶ τέλους δύνασθε νὰ κάμητε, ὡς ἤδη εἶδομεν ἀλλαχούτι, μίαν ἐξέτασιν συνειδήσεως χωρὶς νὰ ἦσθε οὔτε θεολόγος, οὔτε φιλόσοφος. Τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ νοός τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεσθε πρὸς παρατήρησιν καὶ σπουδὴν τοῦ ἑαυτοῦ σας, πρέπει νὰ σᾶς χρησιμεύσῃ διὰ νὰ σᾶς κάμη νὰ γνωρίσητε ὅτι εἴσθε πάντοτε ὁ ἴδιος ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ἀνεξαρτήτως τῶν μεταβολῶν τὰς ὁποίας δύνασθε νὰ ὑποστήτε ἐνεκὰ ἀσθενειῶν καὶ τῆς ἡλικίας, εἴσθε πάντοτε τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο πρόσωπον τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Λεωνίδα, ἢ Δημήτριος, καὶ τὸ ὁποῖον διὰ τῆς συνειδήσεώς σας καὶ τῆς μνήμης σας ἐσυνοδεύσατε εἰς τὸ διάστημα τοῦ βίου σας ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μέχρι σήμερον.

Ἴδού λοιπὸν πῶς ἀνευ στρεψοδικιῶν καὶ πόνου τῆς κεφαλῆς δύνασθε νὰ νοήσητε τὸ, ἐγὼ ἐκάστου ἀνθρώπου καὶ ἐπομένως καὶ ὑμῶν αὐτῶν καὶ νὰ γνωρίσητε ὅτι ἕκαστος ἔχει καθήκοντα πρὸς ἑαυτὸν ὡς μέλος τῆς κοινωνίας, πολίτης τῆς κοινῆς πατρίδος, τέκνον τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας.

Μολονότι ἴσως σεῖς δύνασθε νὰ ἔχετε ταπεινοτάτην ἰδέαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σας, εἴσθε ὁμως μέρος ἐπωφελές τῆς κοινωνίας καὶ ἐν ψηφίον τοῦ μεγίστου ἐκεῖνου ἀριθμοῦ τῶν χιλίων ἑκατομμυρίων ἅτινα σχηματίζουσιν ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἦς ἄνθρωπος, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, εἶναι ὀλίγον ἢ μηδέν.

ἀλλ' ἐὰν διαγράψωμεν αὐτοὺς ἓνα πρὸς ἓνα, ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀριθμὸς ὅστις μᾶς ἐκφοβίζει καὶ ὅστις ἀπαιτεῖ δέκα τοῦλάχιστον ψήφια διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ γραφθῇ, καταντᾷ μηδέν.

Ἴδου λοιπὸν ὑμεῖς ἤδη ἠκούσατε διατὶ ὀφείλετε νὰ διατηρῆσθε, νὰ ἀνατρέφεσθε, νὰ τελειοποιήσθε διὰ νὰ ἦσθε πάντοτε ἐπωφελέστεροι εἰς τὴν οἰκογένειαν εἰς ἣν ἀνήκετε καὶ εἰς τὴν πατρίδα ἣτις σᾶς λογιζει πολίτας τῆς.

Τὸ σῶμα τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς σᾶς ἔκαμεν εἶναι ὁ οἰκίσκος ὁ προσδωρισμένος πρὸς κατοικίαν τῆς ψυχῆς σας, τοῦ μορίου ἐκείνου τῆς θεότητος, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος περιέκλεισεν εἰς ἀγγεῖον πήλινον. Ἐὰν ἐπιθυμῆτε ὥστε ὁ οἰκοδεσπότης νὰ εὐαρεστῆται εἰς τὴν κατοικίαν του, ὀφείλετε νὰ διατηρῆτε μετὰ πάσης φροντίδος ἐν καλῇ καταστάσει τὴν οἰκίαν του, καὶ πρέπει κατὰ συνέπειαν νὰ φροντίζετε νὰ διατηρεῖσθε πάντοτε ὑγιεῖς καὶ νὰ θεραπεύεσθε ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον, ὅταν δυστυχῶς ἀσθενήσητε.

Ἡ ἐπιστήμη ἐκείνη ἣτις ἀσχολεῖται περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατηρήσεως τοῦ πολυτίμου θησαυροῦ τῆς ὑγείας ὀνομάζεται ὑγιενή, καὶ αὕτη εἶναι μέρος οὐσιῶδες τῆς ἠθικῆς, καθότι εἶναι ἐν τῶν πρώτων πρὸς ἑαυτὸν καθηκόντων ἢ διατήρησις τῆς ὑγείας.

Μὴ τρώγεται ποτὲ ὑπὸ λαιμαργίας, μὴ πίνετε εἰμῆ ὅταν διψᾶτε, καὶ ἀφίνετε πάντοτε τὴν τράπεζαν μὲ μικρὸν κατὰλοιπον ὀρέξεως.

Ἡ παραγγελία αὕτη εἶναι ἀρχαία ὡς ὁ κόσμος, ἀλλ' ἣτις πολὺ συχνὰ λησμονεῖται. Καὶ ὅμως αὕτη μόνῃ ἤρκει νὰ ὑπερασπισθῇ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τοῦ ἡμίσεως τῶν ἀσθενειῶν τῶν ὁποίων οὗτοι ὑπάγουσιν καθ' αὐτὸ πρὸς ἀναζήτησιν διὰ τῶν δυσπεψιῶν, διὰ τῆς μέθης ἢ δι' ὄλων τῶν ἀταξιῶν τῆς ἀκρασίας.

Βλέπετε ὅτι ὁ στόμαχός σας ἐγένετο παρὰ τοῦ Θεοῦ μεγέθους ἀναλόγου τῶν ἀναγκῶν σας, καὶ ὅταν φθάσητε εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν δὲν περιμαζεύεται, αὐτὸς ἐκτείνεται ὡς σφαῖρα ἐξ ἐλαστικοῦ κομμίου. Καὶ ὅμως ἐὰν ἡμέραν τινὰ ἔχετε τεσσάρων δραχμῶν εἰσόδημα ἀντὶ δύο, θέλετε νὰ φάγητε δύο φορές περισσότερον τοῦ συνήθους, ὡς νὰ ἠϋξήθη καὶ ὁ στόμαχος ὁμοῦ μὲ τὰ χρήματα.

Ἐὰν ἡ περιουσία σας ἠϋξήθη, δύνασθε νὰ φάγητε τροφήν καλητέραν· ἀλλ' αἱ ἀνάγκαι τοῦ σώματός σας δὲν δύνανται νὰ μετρηθῶσι μὲ τὰ πλοῦτη σας, καὶ ἐὰν ὑπὸ ἀπληστίαν θελήσητε σήμερον νὰ φάγητε τὸ διπλάσιον τοῦ συνήθους, αὔριον θὰ ἀσθενήσητε, θὰ ἀναγκασθῆτε νὰ διαμείνητε ὑπὸ διαίταν καὶ ἴσως νὰ καθαρῆθητε. Πιστεύσατέ μοι ὅτι τὸ καλύτερον καρύκειμα εἶναι ἡ ὄρεξις, καὶ ἐὰν αὕτη ἐλλείπη δύνασθε νὰ ἔχητε ἐνώπιόν σας τράπεζαν αὐτοκρατορικὴν καὶ ὅλα νὰ φαίνωνται εἰς ὑμᾶς ἀηδῆ καὶ κακῶς κατεσκευασμένα. Ἡ ὄρεξις προέρχεται ἐκ τῆς ὀλιγοφαγίας, ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῶν ὑγιεστέρων καὶ ὄχι τρυφηλῶν φαγητῶν καὶ ἐκ τῆς ἐργασίας.

Γνωρίζετε ἀφ' ἑαυτῶν, ὅτι μετὰ μιᾶς ἡμέρας ἀδιάκοπον ἐργασίαν, τὸ φαγητὸν φαίνεται εἰς ὑμᾶς νοστιμώτερον, καὶ ὅταν ἀπ' ἐναντίας μείνετε ἐξηπλωμένος καὶ χασμῶμενος, φθάνει ἡ ὥρα τοῦ γεύματος χωρὶς νὰ τὴν ἐπιθυμήσητε καὶ κάθησθε εἰς τὴν τράπεζαν ἀνευ ὀρέξεως ὡς κακοδιάθετος. Ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο διὰ τὴν ἐργασίαν, καὶ ὅταν οὗτος παραλείπῃ τὸ καθῆκον τοῦτο, χάνει τὸ δικαίωμα τῆς ὑγείας καὶ εὐθυμίας.

Εἶναι ἴσως μεγάλη εὐχαρίστησις ἡ καταβρόχθησις τοσοῦτου φαγητοῦ καὶ ἡ πόσις τοσοῦτου οἴνου; Ὁχι βεβαίως· ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐκ τῆς πολυφαγίας ὑποφέρει δυσπεψίαν, προξενεῖ γενικὴν ἀηδίαν, καὶ παρομοιάζει τὸν ὄφιν Βόαν, ὅστις ὡς ἐκ τῆς χανόντητος δὲν δύναται νὰ κινηθῆ καὶ ἐνῶ πρό ὀλίγου διὰ τῆς εὐκινησίας του καὶ ἰσχύος του προεκάλεε τοὺς δυνατωτέρους ἐχθροὺς, ὑποφέρει μετὰ τὸ φαγητὸν νὰ δαρῆ παρ' ἐνός παιδός.

Ἡ πρὸς τὴν πόσιν ὑπερβολὴ εἶναι ἔτι χειροτέρα τῆς καταχρήσεως τοῦ φαγητοῦ, καὶ ὁ μέθυτος ἄνθρωπος κάμνει φρίκην εἰς πάντας, καὶ χάνων τὴν συνείδησιν, παραιτεῖται τῆς ἱερᾶς λαμπάδος τοῦ λογικοῦ καὶ παύει ἀπὸ τοῦ νὰ ᾔηαι ἄνθρωπος. Μὴ μολύνεσθε πώποτε μὲ τὰς ἀκαθαρσίας ταύτας, διότι συνερχόμενοι εἰς ἑαυτοὺς ἠθέλετε συσταλῆ τὸν ἴδιον ἑαυτὸν σας καὶ ἀναγνωρίσητε καθαρῶς ὅτι ἀπολέσατε τὸ δικαίωμα τῆς ὑπολήψεως τῶν ἀγαθῶν, ἠθέλετε ὑπάγει πρὸς ἀναζήτησιν ἀνθρώπων ἐλαττωματικῶν καὶ διεφθαρμένων

καὶ θέλετε ὑποπέσει ἀπὸ ἀσχημότητος εἰς ἀσχημότητα.

Ἐγνώρισα πολλοὺς ἀνθρώπους τιμῆς, οἵτινες ἀφεθέντες νὰ παρασυρθῶσιν ἀπαξ ὑπὸ κακῶν συντρόφων εἰς τὰ καπηλεία, ἀπόλεσαν τὸ πρὸς ἑαυτοὺς σέβας, ἔδειραν τὰς συζύγους των παρημέλησαν τὰ τέχνα των καὶ ἀνίκανοι νὰ ἐπιμελῶνται τὰς ὑποθέσεις των, κατήντησαν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν.

Δὲν θέλω σὰς ἀδικήσει νομίζων ὑμᾶς ἱκανοὺς τοιαύτης χαμερπείας. Σὰς συνιστῶ μόνον νὰ ἐνθυμηθῆτε συνεχῶς τὴν ἀλήθειαν ταύτην, νὰ τὴν ἐπαναλαμβάνετε εἰς τὰ τέχνα σας τοῦ νὰ μισῶσι τὴν μέθην, νὰ μὴ δύνανται νὰ υποφέρωσιν οὔτε τὸ ὄνομα.

Θεωρήσατε περίξ ὑμῶν καὶ παρατηρήσατε ἐάν ποτε μέθυσός τις ἠδυνήθη νὰ ἀποκατασταθῆ πλούσιος, ἐὰν ἠδυνήθη νὰ σχηματίσῃ τὴν εὐτυχίαν ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Οὗτος τελειώνει πάντοτε τὰς ἡμέρας του εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τὰ νοσοκομεῖα, ἐνίοτε ἀναβαίνει καὶ εἰς τὸ ἰκρίωμα τοῦ ληστοῦ.

Ἔστε ἐγκρατεῖς, αἱ πράξεις αἵτινες πρέπει νὰ κρύπτονται ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄλων, καὶ αἵτινες ἀναβιβάζουσι τὸ ἐρύθημα εἰς τὰς παρειὰς καὶ κατὰ μόνην τὴν ἀνάμνησιν αὐτῶν εἶναι ἔνοχοι. Ἡ ἐγκράτεια καὶ ὁ συγερασμός τῶν ἐπιθυμιῶν εἶναι πρώτη τῶν ἀρετῶν.

Διατηρεῖτε πάντοτε μεγίστην καθαριότητα τοῦ σώματός σας καὶ τῶν ἐνδυμάτων σας. Τοῦτο εἶναι καθήκον ὅπερ ἔχετε πρὸς ὑμᾶς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἡ καθαριότης διατηρεῖ τὴν ὑγείαν καὶ σὰς ἀποκαθιστᾷ εὐαρέστους εἰς τοὺς ἀνθρώπους, μεθ' ὧν συναναστρέφεσθε.

Ἡ ἀκαθαρσία γεννᾷ ἑκατὸν ἀσθενείας καὶ σὰς ἀποκαθιστᾷ ἐνδεεῖς καὶ μισητοὺς εἰς τοὺς ἄλλους.

Εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἐνδύματος ἔχετε μόνον τὸ καθήκον τῆς καθαριότητος καὶ εὐπρεπείας.

Προτιμᾶτε τὸ ὑγιεινὸν καὶ τὴν ἀνάπαυσίν σας παρὰ τὸν συρμόν ὅστις συνεχῶς εἶναι αὐλικὸς τῆς ματαιοδοξίας.

Δὲν ἐγελάσατε πολλάκις ἰδόντες περιπατοῦντα εἰς τὰς ὁδοὺς κακόσχημόν τινα καὶ κομπάζοντα διότι ἔφερεν ἐπὶ τοῦ

στήθους χρυσοῦν κομβίον, καὶ διότι εἶχε τὸ ἔνδυμα νέον ;
Μὴ θελήσητε λοιπὸν νὰ ὁμοιάσητε ἐκεῖνου.

Ἐνδύοντες τὰ τέκνα σας μὴ ὑποπίπτητε εἰς ἀμαρτήματα ματαιοδοξίας, διότι ἤθελον ἀποβῆ διπλασίως ἐπιβλαβῆ. Ἦθέλατε δείξει ἐλαφρόνοιαν καὶ ἠθέλετε ἐνσπείρει εἰς τὰ τέκνα σας κακοὺς βλαστοὺς, δυσκόλως ἐκρίζουμένους.

Τινὲς νομίζουσιν ὅτι πράττουσι καλῶς ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας κατὰ τὰς κυριακὰς μὲ τὰ τέκνα των στολισμένα ὡς ὑποκριτὰς τοῦ Θεάτρου ἢ ὡς τοὺς κύκνους τοὺς ὁποίους βλέπομεν εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν κουρέων. Ἦθελον πράξει καλλίτερον, νὰ ἐξοδεύσωσι τὰ χρήματα ἐκεῖνα εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνατροφὴν των.

Ἡ ἐνεργητικὴ ἐξάσκησης τοῦ σώματος εἰς τὰ ψυχρὰ λουτρά συνεχῶς καὶ ἀνευ ὀκνηρίας ἐνδυναμόνουσι τοὺς μυῶνας, καλλιτερεύουσι τὴν ὑγείαν, δίδουσιν εἰς τὰ μέλη δύναμιν καὶ εὐκίνησιαν. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι αἱ κυβερνήσεις θέλουν ἐπασχοληθῆ ταχέως περὶ τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ κλάδου τῆς δημοσίου ὑγείας. Ὅλοι οἱ πολῖται πρέπει νὰ ἔχωσι μέρος νὰ λούωνται μετ' εὐπορείας καὶ ἀσφαλείας.

Εἰς τόπον καλῶς κατηρτισμένον, ἡ γυμναστικὴ πρέπει νὰ ᾔηαι καθῆκον παντὸς πολίτου, καὶ ἂν ὅλοι ἐμάνθανον αὐτὴν, μετ' ὀλίγα ἔτη τὰ νοσοκομεῖα ἤθελον εἶσθαι πολὺ μεγάλα καὶ αἱ πόλεις μικρόταται διὰ νὰ συμπεριλάβωσι λαὸν εὐρωστον καὶ αὐξάνοντα καθ' ἡμέραν.

Ὅταν ἀσθενῆτε, μὴ ἐμπιστεύεσθε ποτὲ τὴν ὑγείαν σας εἰς χεῖρας ἀγυρτῶν, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σύρουσι τὴν προσοχὴν τοῦ ὄχλου διὰ τῶν μεγάλων ὑποσχέσεων. Ἐμπιστευθῆτε εἰς ἰατρὸν τίμιον καὶ ἔχετε πρὸς αὐτὸν πλήρη ἐμπιστοσύνην. Ἐνθυμηθῆτε πρὸ πάντων ὅτι πᾶσα ἐνοχλητικὴ παρατήρησις ἀφορῶσα τὴν μέθοδον τῆς θεραπείας του ἤθελον προσβάλει ἀνευ οὐδεμιᾶς ἰδικῆς σας ὠφελείας. Ὁ σπουδάσας σχεδὸν ἔτη διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ γίνῃ ἰατρός, πρέπει βεβαίως νὰ γνωρίζῃ περισσότερον ὕμῶν. Ἀφήσατε λοιπὸν εἰς αὐτὸν τὴν φροντίδα νὰ σᾶς θεραπεύσῃ.

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος εἶναι σχεδὸν πάντοτε εὐδιάθετος.

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος εἶναι πάντοτε διατεθειμένος πρὸς τὸ καλόν

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος ἐργάζεται καὶ σκέπτεται καλῆτερον τοῦ ἀσθενοῦς.

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος οἰκοδομεῖ καλὸν ὕλικὸν διὰ τὴν ζήτησιν μακροχρονίως καὶ διὰ τὴν ἀπολαμβάνη καὶ εἰς τὸ μέλλον καλὴν ὑγείαν.

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος εἶναι δυνατώτερος καὶ γενναιότερος, καὶ κατὰ συνέπειαν δυσκολώτερον καὶ τὴν καταπιέζεται.

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος διαχύνει περὶ ἑαυτὸν τὴν εὐθυμίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν.

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος εἶναι πάντοτε ἔτοιμος τὴν δράττη τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐργασίας καὶ τῆς τύχης.

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος εἶναι εὐκίνητος, ζωηρὸς, ἔχει πάντοτε ἐτοιμοὺς τὰς δυνάμεις του καὶ ὁμοιάζει τὸν στρατιώτην, ὅστις μὲ τὸ ὄπλον καὶ τὸν σάκκον ἐπὶ τῶν ὤμων δύναται τὴν βαδίσει καὶ τὴν πολεμῆ ὅσον θέλει.

Εἶναι λοιπὸν σπουδαία ἡ ἐπασχόλησις τῆς ὑγείας μας καὶ εἶναι ἀναγκαῖον πρὸ πάντων τὴν ἐνθυμώμεθα καλῶς ὅτι δυνάμεθα τὴν πράξωμεν πολὺ διὰ τὴν μὴ ἀσθενήσωμεν ὅταν ἡμεθεὺς ὑγιεῖς· ἐνῷ ὀλίγιστον δυνάμεθα τὴν κάμωμεν διὰ τὴν θεραπευθῶμεν ὅταν ἀπολέσωμεν τὸν πολύτιμον θησαυρὸν τῆς ὑγείας. Τότε αὕτη εἶναι εἰς τὰς χεῖρας ἄλλων, καὶ ὀφείλομεν τὴν ὑποκύψωμεν μεθ' ὑπομονῆς εἰς τὰς βουλὰς τῆς θείας Προνοίας.

Εἶδομεν ἤδη ὅτι εἰς οὐδεμίαν τοῦ βίου περίστασιν πρέπει τὴν ψεύδεσθαι τις· πρέπει λοιπὸν πάντοτε τὴν λέγειν τὴν ἀλήθειαν καὶ εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του καὶ τὴν ἐξομολογήσασθαι τὰ ἐλαττώματά του χωρὶς συστολὴν καὶ φόβον. Εἶναι ἀνάγκη τὴν εἰσέρχηται συνεχῶς εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν ἐξετάσει τὴν συνείδησίν του, διὰ τὴν δυναθῆ ἀνεξαρτήτως τῆς κατηγορίας καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας ἄλλου τὴν γνωρίσει τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις περὶ τῆς τελειοποιήσεώς του.

Εἶναι ἑκατοντάκις προτιμότερον τὴν ἐπιπλήττωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἑαυτοὺς πρὶν ἄλλοι πράξωσι τοῦτο ἐναντίον σας προσβάλλοντες πικρῶς τὴν φιλοτιμίαν σας. Ὀλίγα πράγματα δύναται τὴν ἦναι ὠφελιμώτερα τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ἑαυτοῦ

μας· ὀλίγα κεφάλαια δύνανται νὰ δώσωσι συμφέρον ὑψηλότερον τούτου.

Ἐκ τῶν 24 ὥρῶν τῆς ἡμέρας κάμετε τὸν χονδροειδέστερον ὑπολογισμόν, καὶ θέλετε εὔρει ὅτι χάνετε δύο ἢ τρεῖς, καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι εἴσθε ἐνεργητικοὶ καὶ φείδεσθε τοῦ καιροῦ σας. Λοιπὸν ἐκ τῶν ὥρῶν τούτων ἀφιερῶσατε μερικὰς στιγμὰς ἐκάστης πρωΐας διὰ νὰ προτείνητε εἰς ἑαυτοὺς πρᾶξιιν τινὰ καλὴν διὰ νὰ ἐνεργηθῆ ἐντὸς τῆς ἡμέρας, νὰ χαλινώσῃτε ἀνυπομονησίαν τινὰ ἢ ὀργὴν, νὰ διορθώσῃτε ἐλάττωμά τι. Τὴν ἐσπέραν ἐξετάσατε τὴν συνειδησίιν σας καὶ παρατηρήσατε ἐὰν ἐξαντλήσατε ὅ,τι εἶχατε ἀποφασίσει, ἐὰν ἦσθε ἄξιος τῆς ἐπιδοκιμασίας σας ἢ τῆς κατηγορίας σας.

Προχωροῦντες κατὰ ἐν βῆμα ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν, ὅσον μικροὶ καὶ ἂν ἦναι οἱ πόδες σας, εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους θὰ ὑπάγητε πολὺ μακρὰν. Δὲν ἀπαιτεῖται μέγα πνεῦμα, ἀλλὰ πολλὴ ὑπομονὴ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς παραγγελίας ταύτης, ἐκτελοῦντες αὐτὴν, θέλετε μετὰ ταῦτα εὐχαριστηθῆ τὰ μέγιστα. Ἐὰν ποτὲ, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου, μὲ συναντήσητε εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλετε σφίγξει τὴν χεῖρά μου μετ' ἀγάπης.

Δύναμαι ἐν τοσοῦτῳ νὰ σᾶς εἶπω, ὅτι δίδων πρὸς ὑμᾶς τὴν παραγγελίαν ταύτην, πληρόνω ἐν χρέος πρὸς τὸν διδάξαντα αὐτὸ εἰς ἐμὲ, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλω μεγίστην εὐγνωμοσύνην. Πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἔθεσα αὐτὴν εἰς ἐνεργεῖαν καὶ ἤμην τὰ μέγιστα εὐχαριστημένος.

Γνωρίζετε καλλίτερον ἐμοῦ, ὅτι τρέχοντες μὲ ταχύτητα, προχωροῦμεν ὀλίγα βήματα καὶ μετὰ ταῦτα εἶναι ἀνάγκη νὰ σταματήσωμεν ἀσθμαίνοντες καὶ ἰδρώνοντες ἐνῶ βαδίζοντες μὲ βῆμα βραδύ, δυνάμεθα νὰ κάμωμεν σήμερον δύο μίλια, αὔριον τέσσαρα, μεθαύριον ὀκτώ· καὶ ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἡ γύμνασις ἀποκτᾶτε ἀνευ κόπου μεγάλην εὐρωσίαν εἰς τοὺς πόδας.

Λοιπὸν εἶναι προτιμώτερον νὰ σκεπτώμεθα ὀλίγας στιγμὰς κατὰ πᾶσαν ἡμέραν διὰ τὴν τελειοποίησιν ὑμῶν, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθῶμεν μετὰ σταθερότητος καθ' ὅλον τὸν βίον μας τὴν συνήθειαν ταύτην, παρὰ νὰ διερχώμεθα ἀμελῶς τοὺς μῆνας καὶ τὰ ἔτη, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ κτυπῶμεν τὴν κεφαλὴν, νὰ καταρῶμεθα τὸ παρελθόν καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ κάμω-

μεν νέον βίον. Μετὰ δύο ἡμέρας ἡ συνήθεια ἤθελεν εἶσθαι ἰσχυρωτέρα ὑμῶν καὶ ἠθέλατε λησμονήσει τὰ κτυπήματα καὶ τὰ νέα σχέδιά σας.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσω εἰς ὑμᾶς πολλὰς συμβουλάς διὰ τὴν ἀνατροφήν σας. Ἡρέπει ἤδη νὰ ἐλάβετε παρὰ τῶν γεννητόρων σας καὶ τῶν διδασκάλων σας τὰς βάσεις τῆς τελειοποιήσεώς σας καὶ ὀφείλετε νὰ τελειοποιήσητε τὰς πολυτίμους αὐτῶν συμβουλάς. Ἐπειδὴ ὁμως οὐδεὶς καλῆτερον ὑμῶν δύναται νὰ γνωρίζῃ τὴν ψυχὴν σας διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐξακολουθήτε μετὰ λεπτότητος τὰς ἐξετάσεις σας διὰ νὰ ἀνακαλύψητε μίαν πρὸς μίαν τὰς ἀδυναμίας σας καὶ νὰ σφύψητε τὴν δυσαρέσκειαν ὅπου ἡ ἀνάγκη εἶναι μεγαλητέρα.

Ὅσον ἀκεραίου χαρακτήρος καὶ ἀν ἦσθε, σὰς βεβαιῶ ὅτι ἔχετε πολὺ νὰ πράξητε, καὶ λαμβάνοντες καθ' ἡμέραν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ αἰσθάνεσθε ἑαυτὸν καλῆτερον, θὰ ἔχετε ἐπίσης πάντοτε λίθον τινὰ νὰ θέσητε κατὰ μέρος, ζωγραφίαν τινὰ νὰ ἐπιδιορθώσητε, νὰ θέσητε στύλον τινὰ διὰ νὰ ἐπιστηρίξητε τὸ οἰκοδόμημά σας.

Ἡ ἀνατροφή αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ὡς μέγιστον καὶ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα, ἀλλ' εἰς τὸ ὅποσον ὁ ἀρχιτέκτων καὶ ὁ ἐργάτης εὐρίσκουσι πάντοτε ἔλλειψιν τινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Ὁ κώδιξ τοῦ τιμίου ἀνθρώπου.

ΑΤΑ τοὺς διαφόρους καιροὺς καὶ εἰς τὰ διάφορα ἔθνη οἱ νομοθέται ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ὑπαγορεύσωσι νόμους, οἵτινες ἤρμοζον καλῆτερον εἰς τὰς εἰδικὰς καταστάσεις τοῦ λαοῦ τὸν ὅποσον ἤθελον νὰ ποδηγητήσωσιν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν τύχην. Οἱ νόμοι οὗτοι ἠνωμένοι εἰς ἓν μόνον βιβλίον σχηματίζουν εἶνα κώδικα, ὅστις ἀρμόζων εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων δι' οὗς ἐγράφη, πρέπει κατὰ πολλοτάτας περιστάσεις νὰ ἦναι διαφορετικὸς. Ὡς ἐκ τούτου ἔχομεν πολλοὺς κώδικας, καὶ σχεδὸν πᾶν ἔθνος καὶ πᾶσα ἐποχὴ ἔχουσι τὴν βίβλον τῶν ἰδίων νόμων.

Τούναντίον, οἱ κανόνες τῆς ἠθικῆς εἶναι πάντοτε οἱ ἴδιοι, ἀφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς πλάσεως καὶ ὕστερον δὲν ἤλλαξε τὴν καρδίαν του, οὔτε τὰ κακὰ πάθη ἠδυνήθησαν ποτὲ νὰ ἐξαλείψωσι τὸν αἰώνιον νόμον τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐνεχάραξεν εἰς ἡμᾶς μὲ ἀνεξάληπτους χαρακτῆρας. Διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν συνήδεσίν του ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ καταστρέψῃ τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του.

Ὁ πτωχότερος ἄγριος καὶ ἰσχυρότερος βασιλεὺς, ἡ δειλοτέρα γυνὴ καὶ ὁ τολμηρότερος ἀνὴρ αἰθάνονται ἐξίσου ἑαυτοὺς προσβεβλημένους ἐνώπιον ἑνὸς ψεύδους, εἶναι ἅπαντες ἐπιδεικτικοὶ εὐχαριστήσεως εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς, καὶ τύψεως, πίπτοντες εἰς τὸ ἔγκλημα.

Εἰς ὅλους τοὺς κώδικας ὅτινες ὑποστηρίζουσι τὸν πολιτικὸν βίον τῶν πλέον διαφορετικῶν λαῶν εὐρίσκετε διασκορπισμένα τὰ αὐτὰ στοιχεῖα, μολονότι ἐνίοτε ὑποκεκρυμμένα ὑπὸ πολλὰς λέξεις ἢ τροπολογημένα ὑπὸ τσαύτας διαφορῶν περιστάσεις, διὰ τὸ ὁποῖον μόλις δυνάμεθα νὰ τὰς ἀνακαλύψωμεν. Ὅσον ὅμως περίπλοκοι καὶ ἀνῆνοι οἱ νόμοι εἰς οὓς ὀφείλετε νὰ ὑπακούητε, ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι ὅταν ὁ κώδιξ στηρίζεται εἰς τὴν ἠθικὴν, εἶναι πάντοτε αἱ ἴδιαι βάσεις, τὸ ἴδιον θεμέλιον.

Φαντασθῆτε τὸν οἰκίσκον πτωχοῦ τινος ὡς τὸ παλάτιον ἑνὸς βασιλέως· διὰ νὰ ὀδεύσωσιν ἀμφοτέρα καλῶς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τάξις καὶ ἁρμονία. Αἱ ἐργασίαι πρέπει νὰ διανεμῶνται εἰς ὠρισμένα πρόσωπα· πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὁ διευθύνων καὶ ὁ ὑπακούων ἡ ὥρα τῆς ἀναπαύσεως καὶ ἐκείνη τῆς ἐργασίας, ὁ καιρὸς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς διασκεδάσεως. Ἡ μόνη διαφορὰ ὑπάρχει ὅτι εἰς τὸ παλάτιον εἶναι περισσότεροι ἄνθρωποι καὶ περισσότεραι ὑποθέσεις καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ διευθύνσις εἶναι πλέον περίπλοκος καὶ πλέον δύσκολος. Τὸ αὐτὸ λοιπὸν εἶναι εἰς τὸν κώδικα τῶν νόμων ἑνὸς λαοῦ καὶ εἰς ἐκεῖνον ὅστις πρέπει νὰ διευθύνῃ τὴν διαγωγὴν ἑνὸς καὶ μόνου ἀνθρώπου. Σεῖς θέλετε εὑρεῖ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς καὶ τὴν αὐτὴν ἠθικὴν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι βίβλος μεγάλῃ καὶ ὀγκώδῃ, ἣτις ἤθελε σὰς προξενῆσαι κεφαλγίαν εἰάν ἐθέλατε νὰ τὴν σπουδάσητε ἐκ μνήμης, καὶ ὁ δεῦτερος

εἶναι βιβλιάριον μικρότατον καὶ ἀπλούστατον, ὡς τοῦτο τὸ ὁποῖον ἔγραψα δι' ὑμᾶς.

Παρατηρήσατε ὅτι, ἡ πολιτικὴ ἥτις φαίνεται ἡ πλέον περίπλοκος ὕλη τοῦ κόσμου, ἥτις φαίνεται μίγμα περιστροφῆς, ὑπεκφυγῶν καὶ μηχανοβρασιῶν, ὅταν ἀληθῶς εἶναι μεγάλη καὶ ἐπωφελῆς, στηρίζεται ἄτασα εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, καὶ δὲν εἶναι παρὰ ἠθικὴ ἐν μεγέθει: Ὁ Μαρκέσιος Ἀργενσων, εἰς τῶν ὑπουργῶν τοῦ Λουδοβίκου 15^{ου} βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἔλεγεν: « ἐσπούδασα καλῶς τὴν πολιτικὴν » καὶ εὔρον ὅτι αὕτη ἡ ἐπιστήμη περιορίζεται εἰς τοὺς ἀπλοὺς » κανόνας τῆς ἠθικῆς ».

Ἄς ἀφήσωμεν λοιπὸν εἰς τοὺς γινώσκοντας πλείονα ἡμῶν νὰ κάμωσι τοὺς νόμους διὰ τοὺς λαοὺς, καὶ ἄς εἴμεθα καλοὶ πολῖται. Δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὸν οἶκον μας κάμνωμεν τὸν κώδικά μας, ὅστις θὰ μᾶς χρησιμεύσει ὡς προανάμνησις, ἄς εἶναι ἀπλοὺς ἐξ ὀλίγων σελίδων, ἀλλ' ἄς ἔχωμεν αὐτὸν πάντοτε ἐνώπιόν μας καθότι τὰ πάθη καὶ τὰ ἐλαττώματά μας ἀποκαθιστῶσι πολὺ συχνὰ ἀμνήμονας, καὶ κλείοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς μας καὶ τὰ ὄτα μᾶς κάμνωσι τυφλοὺς καὶ κωφοὺς.

Τὸν κώδικα τοῦτον, μήτε ἐγὼ μήτε ἄλλοι ἐφεῦρον· αὐτὸς εἶναι γεγραμμένος εἰς τὴν συνήδεισιν ὄλων καὶ ἐνὸς ἐκάστου· τὸν ἀντέγραψα δὲ ἀπὸ τῆς συνειδήσεως ἐνὸς ἀκεραίου ἀνθρώπου πρὸς εὐκολίαν ἐμοῦ καὶ ὑμῶν.

Ὅταν ἀγαπᾶτε τινα, δὲν σᾶς ἀρέσκει ἴσως νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνητε εἰς αὐτὸν συνεχῶς, μολονότι ὁ φίλος σας εἶναι βεβαιότατος περὶ τῆς ἀγάπης σας; Δὲν εὐρίσκετε πολὺ εὐάρεστον νὰ ἐναγκαλισθῆτε ἑκατοντάκις ἐν τέχνῳ σας; Ὁφείλομεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ εὐρίσκωμεν πολὺ ἀρεστὴν τὴν συνεχῆ γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν τῶν νόμων ἐκείνων, οἵτινες σχηματίζουν τὴν πολυτιμωτέραν τοῦ πλοῦτου περιουσίαν, ἤτοι τὸν

Κώδικα τοῦ τιμίου ἀνθρώπου.

1.

Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ἀδύνατος καὶ γυμνός· ἐὰν εὐσπλαγχνός τις χεῖρ δὲν τὸν διέτρεφεν καὶ ἐνέδυσεν, ἤθελεν ἀποθάνει εἰς ὀλίγας ὥρας.

2.

Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται βωβός καὶ μωρός· αὐτὸς μανθάνει παρὰ

τῶν ἄλλων ἀνθρώπων νὰ ὀμιλῇ, νὰ κρίνῃ καὶ νὰ προμηθεύηται ἀφ' ἑαυτοῦ τροφήν καὶ πλοῦτην.

3.

Ὁ ἄνθρωπος μὴδὲν αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὄν δύναται ν' ἀποκατασταθῇ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἄλλων πλούσιος, ἰσχυρὸς, εὐτυχής.

4.

Οὗτος ἔχει ἐπομένως τὸ ἱερώτατον καθήκον νὰ συνδράμῃ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, παρὰ τῶν ὁποίων ἔλαβε τὴν ζωὴν καὶ τὰ μέσα διὰ νὰ τὴν διατηρήσῃ καὶ ἀποκαταστήσῃ εὐτυχῆ.

5.

Αὐτὸς ἀνήκει εἰς τὴν κοινωνίαν ἣτις εἶναι συνένωσις ἀνθρώπων ἐργαζομένων ὁμοῦ πρὸς ἀπόλαυσιν τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ.

6.

Ὁ ἄνθρωπος ὁ ζητῶν νὰ ἐπαινεθῇ ὑπὸ τῆς κοινωνίας, διότι ἡ τύχη τὸν ἀποκατέστησε πλούσιον, εἶναι παράσιτος, τὸν ὁποῖον αὕτη ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀποδιώξῃ τοῦ κήπου τῆς.

7.

Ἡ κοινωνία εἶναι παγκόσμιον ταμειετήριον, ὅσα περισσότερα ἐργασίαν καὶ χρήματα φέρωμεν, τόσον περισσότερον καὶ ἡμεῖς πλούσιοι ἀποκαθιστάμεθα, καὶ τοὺς ἄλλους πλουτοῦμεν.

8.

Τὸ μόνον κεφάλαιον ὕπερ δὲν χρεωκοπεῖ ποτέ, εἶναι τὸ πραττόμενον καλόν, ἐνίοτε βραδύνει ἢ πληρωμὴ τῶν τόκων, ἀλλὰ δὲν χάνονται ποτέ.

9.

Ὅταν ἀρχίζωμεν νὰ ὀμιλήσωμεν μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, αὐτοὶ μᾶς διδάσκουσιν ὅτι εἰς ἡμᾶς ἦτον ἄγνωστον, καὶ τὸ ὁποῖον καὶ οὗτοι ἔμαθον παρὰ τῶν ἄλλων.

10.

Εἶναι καθήκον μας νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὸν διδάσκοντα ἡμᾶς καὶ ὅταν ἡλικιωθῶμεν θέλομεν ἐννοήσῃ ὅτι πᾶν τὸ εἰς ἡμᾶς διδαχθὲν ἀνταποκρίνεται καθ' ὀλοκληρίαν μὲ ὅτι ὁ Θεὸς εἶχεν ἤδη ἐγγεγραμμένον εἰς τὴν καρδίαν μας προτοῦ νὰ δυνάμεθα νὰ σκεφθῶμεν καὶ νὰ ὀμιλῶμεν.

11.

Πᾶν ὅτι ἐδιδάχθημεν, ὀφείλομεν νὰ διδάξωμεν εἰς μὴ εἰσέτι γινώσκοντα, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πληρώνομεν χρέος ἱερόν.

12.

Πᾶν ὅτι μᾶς ἐδίδαξεν ἡ μήτηρ μας, ὁ πατήρ μας, οἱ διδάσκαλοι μας, ἔρχεται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τοῦ πλασθέντος παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτω λαμβάνομεν τὸν θησαυρὸν τῆς πείρας πολλῶν αἰώνων.

13.

43.

Ἡ μεγαλύτερα καὶ πολυτιμωτέρα κληρονομία, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα ν' ἀφήσωμεν εἰς τὰ τέκνα μας εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ πράττειν τὸ καλόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι εἴμεθα ὠφελίμοι καὶ μετὰ θάνατον. 44.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὁμοῦ εἶναι μηδὲν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅστις μᾶς ἐπλασε μετὰ τοῦ στερεώματος τὸ ὁποῖον μᾶς περικυκλώνει.

45.

Ὀφείλομεν λοιπὸν πρὸς τὸν Θεὸν ἀπειρον ἀγάπην καὶ λατρείαν.

46.

Εἰς τὸν διατηροῦντα τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ δίδοντα ἡμῖν πᾶν ἀγαθόν, ἐνῶ δι' ἐνὸς μόνου βλέμματος ἡδύνατο νὰ μᾶς καταστρέψῃ, ὀφείλομεν εὐγνωμοσύνην καὶ σέβας.

47.

Ἀγαθοποιοῦντες τοὺς ἀδελφούς μας, ὑπηρετοῦμεν τὸν Πλάστην.

48.

Οἱ ὑπηρεταὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ ὄργανα δι' ὧν δυνάμεθα καλλίτερον νὰ συγκοινωνήσωμεν μετ' ἐκείνου ἐὰν καὶ οὗτοι ἀμαρτάνουσι, συμβαίνει διότι εἶναι ἄνθρωποι καὶ οὗτοι, ἡ δὲ ἀδυναμία των δὲν δίδει εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ προσβάλλωμεν τὴν θρησκείαν.

49.

Ἡ θρησκεία δὲν ἐγένετο παρὰ τοῦ ἱερέως ἀλλ' εἶναι ἡ πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία, καὶ ὅταν ὁ ἱερεὺς εἶναι ἄξιος τοῦ ἐπαγγέλματός του εἶναι ὁ ἁγιώτερος ἄνθρωπος. 20.

Ἐὰν ὁ γείτων σου ἔχει τὴν πίστιν κλονουμένην, εἶναι καθήκον νὰ καταβάλλῃς πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν.

21.

Πίστευσον σταθερῶς ὅτι εἰς τὴν πίστιν εἶναι ἡ βάση τῆς θρησκείας καὶ τῆς εὐδαιμονίας.

22.

Τὸ νὰ ἀμφισβᾷται τις περὶ τινων θρησκευτικῶν ἀληθειῶν, διότι εἶναι συρμὸς παρὰ τοῖς διεφθαρμένοις, ἤθελεν εἶσθαι ἀτιμία, ἐὰν δὲν ἦτο κουφότης.

23.

Ὅταν ἀμφισβᾷται εὐλικρινῶς, διότι ἡ δρθὴ κρίσις τὸ ἀπαιτεῖ, καὶ δὲν σὲ παρσσύρει τὸ ἐλάττωμα, ὕπαγε νὰ συμβουλευθῇς τὸν γινώσκωντα πλειονά σου, καὶ θέλεις ἐπανέλθῃς πρηγορημένος καὶ βέβαιος.

24.

Συλλυποῦ καὶ συγχώρει πάντα τίμιον ἂν καὶ γεννηθέντα εἰς ἄλλην θρησκείαν. Ὁ Θεὸς εἶναι πολυεὐπλαγχνος καὶ σὺ ἀγνοεῖς τὰ ὄρια τῆς δικαιοσύνης του.

25.

Ἐνθυμήθητι ὅτι ἡ ἀγιωτέρα τῶν θρησκευτικῶν εἶναι ἡ ἠθικωτέρα.

26.

Ἐὰν ὅλοι οἱ φιλόσοφοι, Ἰνδοί, Τοῦρκοι, Ἑβραῖοι, ἤθελον ἐνώσει τὴν παιδίαν των διὰ τὴν σχηματίσασθαι τὴν καλλιτέραν θρησκείαν, ἤθελον πλησιάσει ἀκουσίως τὸ εὐαγγέλιον. Ἔσο λοιπὸν ὑπερήφανος διότι ἐγεννήθης ὁπαδὸς τοῦ Χριστοῦ.

27.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοί μας. Ἐὰν ἄνθρωπός τις πάσχη καὶ δυνάμενος νὰ παρηγορήσῃ τὴν λύπην του δὲν τὸ πράττει· εἶσαι ἔνοχος.

28.

Δύνασαι εἶσοτε νὰ ἐκφύγῃς τὸν ὄνυχ τοῦ δικαστοῦ, ἀλλ' ἐκείνον τῆς συνειδήσεως ποτέ.

29.

Ἀφίνων ὀπισθέν σου ἐγκλήματα, ἀφίνεις σπορὰν πικριῶν διὰ τὸ μέλλον.

30.

Τὸ νὰ μὴ δύναται τις νὰ σκεφθῇ περὶ τοῦ παρελθόντος μὲ ἐλευθέραν συνειδήσιν, εἶναι ἡ μεγαλύτερα θάσσανος. Ὡμεν λοιπὸν καλοὶ, πάντοτε καλοὶ, διὰ τὸ ἔχωμεν θοσχυρὸν ἀναμνήσεων καὶ μέλλον εὐτυχέος.

31.

Καλλίτερον εἶναι νὰ ἦναι τις καλὸς, παρὰ σοφὸς, πλούσιος, καὶ εὐτυχής· τοῦτο εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα εὐτυχία.

32.

Ὁ καλὸς ἄνθρωπος ὄχι μόνον χαίρει ὁ ἴδιος διὰ τὰς πράξεις του, ἀλλὰ διαχέει γύρωθεν του ἀτμοσφαῖραν εὐτυχίας, εἰς τὴν ἀναπνεύσιν ὅσαι τὸν περικυκλόνουν.

33.

Ἐὰν συνδράμῃς τὸν πτωχὸν καὶ διηγηθῆς τὴν πράξιν σου δὲν πράττεις κακόν· ἐὰν ὅμως σιωπήσῃς, ἔχεις διπλοῦν τὸν μισθόν.

34.

Τὸ νὰ ἦναι τις καλὸς δὲν φθάνει νὰ μὴ κάμῃ κακὸν εἰς οὐδένα, ἀλλὰ χρεωσθεὶ νὰ κάμῃ ὅσον καλὸν δύναται καὶ πάντοτε ὅταν δύναται.

35.

Τὸ νὰ ἦναι τις καλὸς, εἶναι πάντοτε εὐχάριστον, ἀλλὰ τὸ νὰ γίνεταί τοιοῦτος μὲ μεγάλην του θυσίαν, θὰ εἴπῃ ὅτι χαίρεται ἡδονὰς ὑπερτάτας, ἀτελειώτους, τὰς ὁποίας δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ εἰμὴ μετὰ τὴν ἀπόλαυσίν του.

36.

Ἡ εὐχαρίστησις τοῦ τρώγειν καὶ πίνειν εἶναι μὲν ἄλογος, ἀλλὰ ἡ ἐπανάληψις τοῦ φαγητοῦ καὶ τοῦ ποτοῦ πρὸς εὐχαρίστησιν μεγαλύτεραν, κουράζει καὶ θλάπτει. Τοῦναντίον πράττον τις καλὸν, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν καταλάβῃ ἡ ἀηδία· διότι πᾶσα εὐχαρίστησις γεννᾷ δίψαν μεγαλύτερας εὐχαριστήσεως.

37.

Τίποτε δὲν δύναται νὰ μᾶς ἀνταμείψῃ διὰ τὴν καταφρόνησιν, τὴν ὁποίαν πρὸς ἡμᾶς ἔχουν οἱ ἄλλοι· διότι τὴν λύπην δὲν δύναται νὰ

τὴν μεταβάλλῃ οὔτε τοῦ πλοῦτου ἢ ἀπόλαυσις οὔτε τῆς υγείας καὶ τῆς μεγάλης εὐτυχίας. 38.

Ἡ ὑπόληψις ἀποκτάται διὰ τῶν καλῶν πράξεων. Ὁ ἐκτιμῶν ἑαυτὸν παρ' ἀξίαν ψεύδεται· τὸ δὲ ψεῦδος ἀνακαλύπτεται ταχέως.

39.

Δὲν δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν εὐτυχεῖς οἱ στηρίζοντες τὴν τύχην εἰς τὰ πλοῦτη, καὶ τὴν ὑπόληψιν ἐπὶ τοῦ ψεύδους, ἢ εὐτυχία τῶν ὀμιοῦσιν τὴν τῶν μεθύσων, ἥτις διαρκεῖ ὀλίγον καὶ μετὰ ταῦτα τὴν διαδέχεται ἡ δυσπεψία καὶ ὁ πυρετός.

40.

Ἡ ἀλήθεια εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἀνάγκη ζωηροτάτη· αὕτη τῷ εἶναι ἀναγκαία ὡς ὁ ἀήρ· ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀκούει τὸ ψεῦδος προσβάλλεται, ἀλλ' ὅταν τὸ λέγει, καὶ προσβάλλει καὶ προσβάλλεται.

41.

Μὴ ψεύδουσαι δι' οὐδένα λόγον· σιωπᾶ δὲ εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις.

42.

Μὴ παίζεις μὲ τὰς λέξεις· νομίζων ὅτι δὲν ψεύδουσαι ὅταν αἱ λέξεις εἶναι ἀληθεῖς ἀλλὰ τὰς ἐκφέρεις εἰς τρόπον ὥστε ὁ φίλος σου τὰς νομίζει ψευδεῖς· διότι τότε σὺ ψεύδουσαι διττῶς, καθύσον ἀπατῶν τὸν ἄλλον, προσπαθεῖς ν' ἀπατήσῃς καὶ τὸν ἑαυτὸν σου.

43.

Μὴ συνθηκολογῆς ποτὲ μὲ τὴν συνείδησίν σου· ἡ προσπάθεια τὴν ὁποῖαν κάμνεις διὰ νὰ πείσῃς αὐτὴν ὅτι δὲν ἠμάρτησες, ἃς σοὶ χρησιμεύουσαι πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι εἶσαι ἔνοχος ἐγκλήματος καὶ ἀγυρτίας.

44.

Ὅταν ἡ συνείδησίς σου λέγῃ ὅτι πράξεις τις εἶναι κακῆς, μὴ συμβουλεύουσαι ποτὲ ὄντινα νομίζῃς ἀσθενέστερόν σου διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀδυναμίαν σου. Δὲν ἐξαλείφεις τὸ ἐγκλημά σου καὶ ἀποκαθιστᾶς καὶ ἄλλον ἔνοχον κακῆς συμβουλῆς.

45.

Μὴ συμβουλεύουθῃς ποτὲ κανένα περὶ τοῦ κακοῦ, ἤθελες εἶσθαι διπλάσιως ἐπονείδιστος, ἄτιμος καὶ μοχθηρός.

46.

Ἀγάπα ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀλλ' ὄχι ὅλους ἐξίσου· ὑπάρχει τις εἰς ὃν ὀφείλεις τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξίν σου, καὶ ἄλλοι διὰ τοὺς ὁποίους ἢ καλοκάγαθία σὲ συνδέει ὡς ἄνθρωπον πρὸς ἄνθρωπον.

47.

Εἶναι θανάσιμος προσβολὴ νὰ σοὶ εἴπω ν' ἀγαπᾶς τοὺς γονεῖς σου τὴν σύζυγόν σου τὰ τέκνα σου καὶ τοὺς ἀδελφούς σου· σοὶ λέγω μόνον ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα πρέπει νὰ ἦναι δι' ἐσὲ ἱερά, καὶ πᾶσα θλίψις παρὰ σοῦ προξενηθεῖσα εἰς τινὰ ἐξ αὐτῶν θέλει σὲ κεντᾶ περισσύτερον

ἐγχειριδίου ἐμπεπηγμένου εἰς τὸ εὐαίσθητότερον τῆς καρδίας σου μέρος.
48.

Μετὰ τοὺς ἀγίους τῆς καρδίας σου μήποτε μολύνῃς τὴν ἀγάπην
μηδὲ νὰ μετρήσῃς ἢ νὰ σταθμίσῃς αὐτήν. Ἄς εἶναι αὕτη βελθεῖα, ἀ-
μέτροτος, θερμωτάτη, καὶ ἂν πλησιάζῃ εἰς τὴν παραφροσύνην δὲν
εἶναι τρέλλα ἀλλ' εἶναι πάντοτε ἀγάπη.

49

Πᾶν ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὴν μητέρα σου, τὸν πατέρα σου, τὴν σύζυ-
γόν σου καὶ τὸν υἱόν σου, πρέπει νὰ σοὶ ἦναι ἱερόν, τὸ ὄνομα, ὁ λό-
γος καὶ αὐτὴ ἢ εἰκὼν.
50.

Τείνον τὴν χεῖρα σου εἰς τὸ παιδίον, καθότι εἶναι ἀδύνατον καὶ ἀ-
θῶον· ὑποστήριξον καὶ σέβου τὸν γέροντα διότι πολλὰ ὑπέφερερ.

54.

Ἀγάπα καὶ ὑπολήπτου τὴν γυναῖκα καὶ μὴ καταχρησθῆς ποτὲ
τῆς ἀδυναμίας τῆς εἶναι αἰσχροῦτης, δειλία, προδοσία.

52.

Προκειμένου νὰ πράξῃς τὴν ἱεροσυλίαν τοῦ νὰ περιφρονῇς τὴν
γυναῖκα, ἐνθυμοῦ τὴν μητέρα σου.

53.

Εἰς τὴν γυναῖκα ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος τὴν ζωὴν, τὰς μεγαλητέρας
ἀπολαύσεις, τὸν ἴδιον ἐαυτὸν του.

54.

Ἡ ἀνύψωσις τῆς χειρὸς κατὰ γυναικὸς ἔστιν πατροκτονία, ἔστιν
ἐγκλημα, διὰ τὸ ὅποιον δὲν ὑπάρχει ὄνομα, οὔτε ὑπάρχει πεινὴ εἰς
τὸν κώδικα.

55.

Σέβου μεγάλως τοὺς ἀνθρώπους ἐξόχου νοῦς καὶ καρδίας· μεταξὺ
αὐτῶν ἔκλεξον ἓνα φίλον.

56.

Μὲ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς καρδίας σου διδάσκου καὶ παρηγοροῦ ἀμοι-
βαίως· ζῆτε ὁμοῦ μὲ μίαν μόναν ζωὴν.

57.

Ἀγάπα, σέβου καὶ ὑπάκουε εἰς τοὺς νόμους τοῦ ἡγεμόνος ὅσους διοι-
κεῖ τὸν τόπον σου· αὐτοὶ εἶναι πατὴρ τῆς μεγάλης οἰκογενείας εἰς ἣν
ἀνήκεις.

58.

Ἡ ὑπακοὴ εἰς τοὺς γινώσκοντας περισσώτερα ἡμῶν, δὲν εἶναι πο-
ταπότης ἀλλὰ δικαιοσύνη.

59.

Ἡ γῆ εἰς ἣν ἐγενήθης, ἃς σοὶ εἶναι ἱερά· αὕτη εἶναι πατρίς σου.

60.

Ἡ ἑλέξις Πατρὸς, ἀναταράσσει τὴν καρδίαν καὶ διεγείρει διὰ μιᾶς
πολλὰ γενναῖα αἰσθήματα· μὴ φοβῆσαι ποτὲ ἂν ἀγαπήσῃς αὐτὴν πολὺ.

61.

Ἡ δόξις τῆς Πατρίδος σου πρέπει νὰ ἦναι εἰδική σου, ὀφείλεις νὰ θυ-

σιάζης ἑαυτὸν εἰς αὐτήν. Ἐὰν ἔχῃς ἱερὰν τὴν μητέρα, ἡ Πατρίς σου πρέπει νὰ ἦναι δι' ἐσὲ ἱερωτάτη, διότι εἶναι ἡ μήτηρ τῆς μητρὸς σου.

62.

Ἀγάπα τὸν ξένον ὅστις δὲν σὲ καταπιέζει· αὐτὸς σοὶ εἶναι ἀδελφὸς ἐν ἀνθρώποις καὶ Θεῷ. 63.

Ἀποδιώζον τοῦ κόλπου σου τὸν ξένον ὅστις σὲ καταπατεῖ.

64.

Ἀφιέρωσον τὰς δόξας σου καὶ τὸν θρίαμβόν σου εἰς τὸν τόπον σου· εἶναι μέρος τοῦ ἑαυτοῦ σου, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἀποθνήσκει.

65.

Πτωχὸς ἢ πλούσιος ἐργάζου.

66.

Ἡ ἐργασία εἶναι τὸ καλλίτερον ἀντίδοτον εἰς τὴν θλίψιν· εἶναι πηγὴ υγείας καὶ πλούτου εἰς τὸν ἄνθρωπον, πρώτη ἀφορμὴ μεγαλείου καὶ εὐδαιμονίας εἰς τὰ ἔθνη.

67.

Μὴ ζήσης ἀνωφελῶς οὐδεμίαν ἡμέραν, ἐνθυμήθητι ὅτι ὁ καιρὸς εἶναι πρᾶγμα περισσότερον ἰδικόν μας καὶ ἀφοῦ ἅπαξ ἀπολεσθῆ δὲν ἀποκτᾶται πλέον.

68.

Ὅλα τὰ ἑκατομμύρια τοῦ κόσμου δὲν δύναται νὰ ἐξαγοράσωσιν ἡμίσειαν ὥραν.

69.

Τὸ καλλίτερον μέσον πρὸς στερέωσιν τοῦ καιροῦ, εἶναι ἡ ἐξάσκησης πολλῶν καλῶν πράξεων. Αἱ ἐνάρετοι πράξεις καὶ τὰ ἔργα μας ἀποδεικνύουσι καλλίτερον παντὸς ἄλλου ὅτι ἐξήσαμεν.

70.

Βλέπων τινα γλουσιώτερον σοῦ, μὴ φθονῆς ποτέ· ὁ πλοῦτος δὲν εἶναι μέτρον εὐτυχίας.

71.

Μὴ δώσης εἰς οὐδένα τὸ δικαίωμα νὰ γίνῃ ἐχθρὸς σου. Ἡ μεγαλύτερα τῶν εὐχαριστήσεων τοῦ βίου εἶναι ἡ ἀπόλαυσις τῆς γενικῆς ἀγάπης.

72.

Τὰ ἄνθη ἂν καὶ μὴ εὐοσμὰ δύναται νὰ ἦναι ὠραῖα· ἀλλ' ἄνθος ὠραῖον καὶ εὐοσμον ἔχει διττὴν τὴν ὠραιότητα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ ἀπότομος ἄνθρωπος δύναται νὰ ἦναι καλὸς, ἀλλ' ὁ καλὸς καὶ εὐγενὴς εἶναι ἀριττος.

73.

Ἡ εὐγένεια εἶναι ἡ ἀναθυμίασις τῆς ἀγαθοσύνης. Αὕτη μᾶς πλησιάζει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐξομαλύνει εἰς ἡμᾶς τὴν ὁδὸν τοῦ βίου.

74.

Δύναται ὁ καλὸς ἄνθρωπος νὰ ἦναι δυστυχὴς, ἀλλὰ δὲν εἶναι πάντοτε, οὔτε ἀνάγκαιως.

75.

Πολλοὶ δυστυχίαι ἐπιπίπτουσι καθ' ἡμῶν χωρὶς νὰ πταίωμεν, ἀλλ'

εἶμεθα πολὺ ἰσχυροὶ κατ' αὐτῶν, διὰ τῆς καρτεροψυχίας καὶ φρονήσεως.

76.

Ἡ ὑπομονὴ δύναται νὰ ᾔηται μικρόνοια καὶ ἀρετὴ. Ἡ ἀναισθησία τῆς δυστυχίας εἶναι δεῖγμα ὀλίγης καρδίας, ὅχι ὑπομονῆς. Νὰ ὑποφέρῃ τις μὲ καρτεροψυχίαν καὶ ἄνευ ἐξουθενισμοῦ εἶναι ὑπομονὴ καὶ ἀρετὴ.

77.

Ἡ εἰς ἄλλους κοινοποιουμένη εὐχαρίστησις ἀποκαθίσταται ἑκατοντάκις μεγαλητέρᾳ ἢ διηρημένη θλίψις ἀποβαίνει ἑκατοντάκις μικροτέρᾳ· τοσοῦτον εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο διὰ τὴν κοινωνίαν.

78.

Νὰ ἀποβλέπῃ τις εἰς τὴν δόξαν δὲν εἶναι ἴδιον πάντων, ἀλλ' ὅστις εἶναι ἄξιος πρέπει νὰ ἐργάζεται δι' αὐτήν.

79.

Ἄτενίζετε ὅσον τὸ δυνατόν ὑψηλότερον, ἀρκεῖ νὰ ᾔσθε ἐν συνοδίᾳ τῆς ἀρετῆς. Ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι πάντοτε καθαρωτέρα, τὰ ἄνθη καθαρότερα, τὸ πνέομα μεγαλῆτερον ὅσον περισσότερον ἀναβαίνει τις.

80.

Τὸ νὰ ἀφήσῃ τις τὸ πνεῦμα ἄνευ ἐπασχολήσεως εἶναι ὡς νὰ ἀφήσῃ τὸ κεφάλαιον ἄπρακτον, καὶ κατὰ συνέπειαν εἶναι τοῦλάχιστον μωρία ἢ ἀμέλεια.

81.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ φροντίζῃ περὶ τοῦ σώματός του, διότι ἡ ὑγεία εἶναι τὸ πρῶτον ὕλικόν ἀγαθόν.

82.

Ἀπὸ ἑκτὸν ἀσθενείας, πεντήκοντα προέρχονται ἀπὸ ἀτοπήματα, τεσσαράκοντα ἀπὸ ἀμάθειαν.

83.

Ἡ ὄρεξις ἀντικαθίστα τὰ καρκεύματα τὸ φαγητὸν καὶ τὸ κλητέρον μέσον διὰ νὰ ἔχῃ τις τὴν ὄρεξιν εἶναι ἡ ὀλιγάρκεια.

84.

Ἡ μέθη εἶναι πάντοτε πλημέλημα, δύναται δὲ νὰ γίνῃ καὶ ἔγκλημα.

85.

Μεταξὺ τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς ἀσωτείας ἵσταται ἡ οἰκονομία, καὶ αὕτη εἶναι ἀρετὴ, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐξασκῇ.

86.

Ὁ φιλάργυρος εἶναι κλέπτης τῶν ἄλλων· ὁ σπάταλος τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων.

87.

Ὁ ἐργαζόμενος εὐθύμως, δύναται νὰ δαπανᾷ καὶ εὐθύμως· εἶναι δὲ καλλίτερον νὰ πράττῃ ἀμφοτέρω.

88.

Οὐδεὶς ἄνθρωπος εἶναι τοσοῦτον πτωχός, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ

ἐξασκῆ τὴν εὐσπλαγγίαν, οὐδεὶς εἶναι τοσοῦτον καταβιβασμένος, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ κάμῃ πράξιν ἀξιοπρεπείας.

89.

Μὴ ταπεινωθῆς ἐνώπιον τοῦ ἐλαττώματος, μὴ παραβλέπῃς ποτὲ τὰς ἀρχάς σου.

90.

Ἡ τιμὴ δὲν προσβάλλεται ποτὲ ἀτιμωρητῆ, δὲν ὑπάρχει ποτὲ τὸ ἥμισυ ἢ εἶναι ὀλόκληρος καὶ ἰσχυρὰ, ἢ εἶναι πληγωμένη καὶ εἶναι ἀποθαμένη.

91.

Δυνάμεθα νὰ ἤμεθα ὑπερήφανοι, διότι εἴμεθα τίμιοι, ὅχι ὅμως διότι ἔχομεν ἕξοχον πνεῦμα.

92.

Ὁ πρὸς ἑαυτὸν ἔπαινος ἀποβαίνει γελοῖος, ὁ ὑπερβολικὸς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀποβαίνει ἐπικίνδυνος.

93.

Δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν συμβουλήν εἰμὴ διὰ νὰ παρατηρῶμεν ἐλευθέρως τὴν γνώμην μας, ἐὰν κριθῆ ἔσφαλμένη· οὐδέποτε δὲ νὰ ἐξετάσωμεν κολακείαν.

94.

Ἡ εὐτυχία τρέχει ὄπισθεν τοῦ ἐργαζομένου καὶ τοῦ ἀγαθοποιούντος· φεύγει μακρὰν ἀπὸ τὸν ζητοῦντα αὐτὴν μόνην καὶ εἰς τὸ πείσμα ὄλων.

95.

Ὁ ἐγωισμὸς δύναται νὰ μᾶς ἀποκαταστήσῃ εὐτυχεῖς διὰ μίαν ὥραν, διὰ μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ μᾶς ἀποκαθιστᾷ δυστυχεῖς εἰς ὅλην μας τὴν ζωὴν.

96.

Οἱ ἀκέραιοι ἄνθρωποι εἶναι ὅλοι ἴσοι· καὶ ὁ τίμιος ἄνθρωπος δύναται νὰ δμιλήσῃ χωρὶς νὰ ἐρυθριάσῃ ἐνώπιον οὐδενός.

97.

Ἡ ὀργὴ εἶναι μῖσος ὀλίγων στιγμῶν, καὶ τὸ μῖσος εἶναι πάντοτε ἐγκλημα.

98.

Ἡ ἀδυναμία εἶναι συνεχῶς ἔνοχος καθὼς καὶ ἡ μοχθηρία. Αἴφνης πράξασα τὸ κακὸν δὲν δύναται νὰ ἐμποδισθῆ, γίνεται συνένοχος αὐτοῦ.

99.

Ὁμίλει ἐλίγιστον ὑπὲρ σοῦ, ὀλίγον διὰ τοὺς ἄλλους, πολὺ διὰ τὰ πράγματα.

100.

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος ὁ καλὸς πολίτης, ἐργατικὸς καὶ ἐνεργητικὸς, ἔχει περισσοτέραν πιθανότητα νὰ ἀποκατασταθῇ εὐτυχής.

Τιμᾶται Δραχ. 2,50.

h x

Y

202

03

